

Серія „БОЖІ СЛІДИ”

ПІСЛАНЦІ З ТАЄМНОГО СВІТУ
Степан Навроцький

видання друге, доповнене

Львів 2014

УДК 27-587.65(=151,2)«19»(092)

ББК 86.375-8

П 34

Післанці з таємного світу. Стенан Навроцький / Збірник матеріалів. – Львів: В-во “Папуга”, 2014. – 172 с.

Книжка зі серії «Божі Сліди» розповідь про українського стигматика Стенана Навроцького. Життя його було відданим служінням Богу, а терніння – жертвою за український народ.

Перша сторінка обкладинки: *Стенан Навроцький, графіка Володимира Погорільця, 2004 р.*

Остання сторінка обкладинки: *Архангел Гавриїл, вітраж Юліана Буцманюка в каплиці при церкві Пресвятого Серця Христового отців Василіан у Жовкві, 1910-1911 рр.*

Редакційне опрацювання матеріалів та підготовка до друку першого видання (1997 р.): о.Л.Костко, з благословення Любомира Гузара, тоді єпископа-номічника Глави УГКЦ

Дозвіл на друк книжки о.М.Сонуляка від Аностольського Екзархату Західної Канади дав єпископ Ніль Саварин (1952 р.)

Упорядник серії О.Петрук

ISBN 978-617-7142-06-4

© Видавництво „Дизайн студія „Папуга”, 2014

© Серія “Божі Сліди”, О.Петрук, 2014

Ярина ПЕТРУК ПЕРЕДПЄ СЛОВО

Якщо виходимо з положення, що немає на світі випадковостей, то робимо висновок, що все між собою якимось чином взаємопов'язане. Тому кожному явищу мусить передувати якась причина, чи воно передбачає в свою чергу якийсь наслідок.

Ці думки спонукають заглибитися в сітку історичних подій, в якій бажаємо знайти місце так незвичайному для нас явищу стигматизації. Таємниця Божих діянь залишається нерозгаданою людьми, але ми володіємо фактами, подіями, які мали місце, і мисленням, яким шукаємо закономірності і зв'язки у всьому. Межа пізнання допускається Богом в міру необхідності. І, напевно, в міру нашої досконалості, вона посувається.

Яку ж місію було доручено Степанові Навроцькому, який 22-річним юнаком мусів відійти у вічність? Якої ваги ланкою був цей молодий стигматик у земному ході подій? Недовге Його перебування серед нас свідчить, що не тривалістю існування ми повинні турбуватися, а наповненістю життя виконанням Божої волі. Саме у цьому його сенс. Але мало хто знаходить оцю вузьку стежку, бо не всі її гідні.

Степан був обранцем вищої сили і став її виконавцем з власної волі. Склавши раз присягу перед св. Петром, Навроцький, через немислимі для нас страждання фізичні переносив біль і виконував покладені на нього обов'язки, усвідомлюючи важливість своєї місії.

Яка то мала б бути довіра і відданість Богові у цієї молодой людини, що знала про жакливу кончину свого життя і боролася зі спокусами цього світу, щоб бути до кінця вірною своєму слову перед Творцем.

Молімося за Степана Навроцького. Молімося до Степана Навроцького. Віримо, що місія стигматика не завершилася із його смертю.

Олег ПЕТРУК СТІГМАТИЗАЦІЯ В ХРИСТОВІЙ ЦЕРКВІ

Словом стигматизація позначається комплекс містичних явищ, які мають провідником конкретну особу – стигматика. Одним з елементів цього комплексу є поява стигм, тобто ран, подібних до тих, які одержав Ісус Христос від моменту ув'язнення до зняття Його тіла з хреста: на долонях рук та ногах від цвяхів, на грудях від списа, на чолі від тернового вінця, на плечах, спині та обличчі від несення хреста та бичування, деколи кривавий піт чи сльози. Стигми дали назву всьому явищу, але слід підкреслити, що вони є лише одним із проявів стигматизації. Буває й так, що стигматизація проходить укрито – без зовнішніх ран.

Одне з первісних значень слова стигматизація (стигма грецькою мовою – пляма, знак) – це процес клеймування рабів. Інше значення – спосіб фіксації відношень до божества. Геродот (5 ст. перед Р.Х.), описуючи храм Геркулеса в Єгипті, пише про незаконність захоплення біглих рабів, які знайшли притулок у цьому храмі, якщо на їх тіла нанесені певні знаки, що означають самопосвяту божеству. Говорячи про стигми в релігійному сенсі, прийнято посилатися на св. Павла. У його посланні до галатів (6,17; з'явилося не пізніше 67 р.), напевне, вперше йдеться про характерні нові Христові знаки чи рани, на противагу старим знакам обрізання: «Я ношу знаки (stigmata) Ісуса на моєму тілі». Однак, ці стигми у Павла не були містичного походження, а отримані ним протягом проповідництва від його противників (II Кор. 11,24). В період переслідувань християн, жертв деколи клеймували іменем Христа на чолі. Подібні стигми монахині Інколи наносили собі самі для власного захисту, як це було у випадку св.Ебби. Деякі християни клеймували себе хрестом або ж ім'ям Спасителя на руках. У джерелах з перших століть згадується також про інші каліцтва, які християни спричинювали собі добровільно.

Загальновідомою, і як вважається, першою особою, на котрій стигми з'явилися чудесним чином, був св. Франциск Бернардоне з Асичу (1181/82 – 3 жовтня 1226), засновник чину Братів Менших (Брати Францискани). Деякі дослідники зазначають, що подібні приклади, відомі в історії до нього, оголошені церквою неправдивими. Біографи св. Франциска Томмазо Челано та св. Бонаventura (1221 – 1274) розповідають, що вранці 14 вересня 1224 року, за два роки до смерті, під час роздумів Франциска над стражданнями Христа у його келію на горі Верні снується шестикрилий серафим, несучи між своїми крильми розп'ятого. Коли видіння зникло, на тілі Франциска виявилися п'ять Христових ран: на боці від списа, яка кривавила, на руках та ногах від цвяхів. Про рани Франциска свідчить серед інших папа Александр IV (1254 – 1261). Франциск був канонізований через два роки після смерті, 15 липня 1228 року папою Григорієм IX (1227–1241).

Франциск отримує стигми (ікона Джотто, 1300 р.).

Відомою також є покровителька Італії св. Катерина Сієнська (25 березня 1347, Сієна – 29 квітня 1380, Рим), її зображають на образах або з Христом, який пропонує їй на вибір дві корони, золоту та тернову, або, частіше, зі стигмами на руках та перстеном. Цей перстень з діамантом та чотирма перлами вона отримала від Ісуса Христа при містичних заручинах. На 17 році життя (1363 р.) Катерина прийняла габіт III чину св.

Катерина Сієнська (Андреа Ванні, 1400 р., фреска в соборі св.Доменіка в Сієні, автор фрески був особисто знайомий з Катериною)

Домініка. Свої рани, як засвідчує її духівник та біограф Раймонд з м.Кануа, Італія, отримала у 23 роки. Згодом мала відношення до вищих владних церковних справ. Відіграла основну роль у поладженні стосунків флорентійської республіки з папою Григорієм XI (1370 – 1378), у його поверненні з Авінйону до Риму та ін. Канонізована у 1461 році Пієм II (1458–1464). Залишила 380 листів, 26 молитов та 4 трактати – «Діалоги св.Катерини» – записи її екстатичних (в екстазі) переживань. Показовим прикладом негативного ставлення до стигматиків є вказівки щодо Катерини Сієнської наступних пап: Сикста IV (1471 – 1484) та Інокента VIII (1484–1492). Перший, зокрема, у своїй буллі з 1475 року, попри репутацію Катерини та численних гідних довіри свідків, наказує під загрозою відлучення від церкви стерти стигми з картин із її зображеннями та забороняє висловлювати свою віру у правдивість її стигматизації.

У 19 столітті відомими стигматиками були Катерина Емеріх (1774 – 1824) з Німеччини; Марія Мерль (1812 – 1868) з Калтерну, Тіроль, Австрія, стигматизована 1839 року; Марія Домініка Лаззарі, донька мельника, стигматизована 1835 року; Луїза Лато (1850 – 1883), бельгійка зі селища Буаден поблизу Шарлеруа; німкеня Марія Фуртнер (+1884).

Анна Катерина Еммеріх народилася у селищі Фламське під Косфельдом недалеко Мюнстеру (земля Вестфалія). 13 листопада 1803 року стала монахинєю. Незадовго перед вступом до монастиря вона мала видіння, в якому одержала терновий вінець. Рани від нього показалися пізніше. Часті екстази не сприймалися сестрами, й вона мала через те прикрі непорозуміння та додаткові терпіння. Відчуті та оцінені її внутрішній світ зумів священник Ламберт (+1821), французький емігрант. Третього вересня 1812 року вперше під час екстази з'явилися на руках Катерини Еммеріх кривавлячі стигми. Від того часу вона нічого не їла. Лікарі, пробуючи надаремне «вилікувати» її рани та змушуючи під монашим послухом приймати їжу, спричиняли їй додаткові страждання (всю їжу з болем повертала). За офіційними дорученнями її обстежували тричі. Під час другого такого дослідження протестаит д-р Рефус дійшов до висновку, що має справу з чимось надприроднім.

Луїза Лато була донькою бельгійського робітника. Стигми появилися у дівчини вперше 24 квітня 1868 року та періодично з'являлися щоп'ятниці; спершу на боці, потім на стопах, долонях, плечах та чолі. З 1871 року до смерті, окрім святого Причастя, не вживала ніякої їжі. Було багато людей, яким вона допомогла, натомість бельгійська Медична академія у 1874-1875 роках після обстежень зробила висновок, що причина явищ Луїзи Лато – якась нервова хвороба.

Повну кількість стигматиків вказати важко; не всі випадки зафіксовані у писемних джерелах, до деяких висловлюється різне ставлення (як ми вже бачили це на прикладі Катерини Сієнської). Автор 1628 року Райсіус описує 26 випадків стигматів. Француз д-р А.Амбер-Гурбер на 1894 рік нараховує 321 стигматика від часу св. Франциска. Тоді йому не могли бути відомими наступні стигматики, з 20 століття.

Джемма Галгані (1878 – 1903) з м. Лукка, Італія, стигматизована вперше 8 червня 1899 р. Мала не лише п'ять Христових ран, а й терпіла від бичування та тернового вінця. Рани внявлялися періодично щоп'ятниці. Гелена Пельчар (+1926), поль-

Джемма Галгані

Піо Форджоне

ська стигматичка. Тереса Нойман з Коннерсройт, Баварія, Німеччина. Народилася у Великодню п'ятницю 8 квітня 1898 р. Перші стигми отримала на верхній поверхні долонь та стіп на Страсну п'ятницю, 2 квітня 1926 року, з її очей тоді потекли криваві сльози. З того часу не вживала ніякої їжі, крім Причастя. Рани на внутрішній стороні долонь та стіп з'явилися за рік, у Великодню п'ятницю 15 квітня 1927 р., а в наступні роки відкрилися на боці, плечах та чолі. Свого часу оцінив її та написав про неї (1940 р.) Львівський вірменський архієпископ Й. Теодорович. Отець Піо (25 травня 1887 – 23 вересня 1968) з Петральчини, Італія. В 15 років вступив до монастиря оо. Кануцинів, а у віці 23 літ його висвячено на священника. Укриті стигми одержав 20 вересня 1915 року, які рівно через три роки, 20 вересня 1918 р. стали видимими. Карл Вагнер у своїй книжечці «Розповіді про отця Піо» (у 1995 р. її перевидали наші оо. Василіяни з німецько-австрійського видання 1968 р. українською мовою) серед іншого описує ці п'ять Христових ран та зазначає, що вони були постійно відкриті. Про о. Піо можна прочитати ряд книг, які видані українською мовою, тут же ж зазначимо, що священник-стигматик відійшов від нас 23 вересня 1968 року. Поховано його через три дні за участі близько 60 тисяч прочан та багатьох священників у крипті нової монастирської церкви в Сан Джованні Ротондо. Відомими в 20 століт-

ті були також Марія Роза Феррон (1902-1936) зі США, Марта Робан (1902-1981) з Франції, Юлія Кім (1945 р.н.) з Південної Кореї (одне з чуд, яке відбулося за посередництва Юлії Кім, засвідчив український єпископ Роман Даниляк), Мирна Наззур (1964 р.н.) зі Сирії та інші.

У 20 столітті відомо також про кількох українських стигматиків, з яких назвемо шістьох: Евстахія Бохняк, Настя (с. Маріям) Волошин, дівчата Гануся Труба з неіснуючого зараз с.Курники на Яворівщині, Оля Волошин зі с.Семигинів на Стрийщині, Параня Наконечна зі с.Сулятичі на Жидачівщині та Степан Навроцький.

Більшість стигматиків – жінки, відомо лише близько 40 випадків чоловічої стигматизації. Серед них Бенедикт ді Рейджо, кануцин з Болонії Італія, мав знаки тернового вінця (1602 р.); Карол Сація стигму на боці; Філіп Екюрі мав усі Христові рани; францисканець Джон Грей з Шотландії. Рани ж Ніколаса з Равенни, Італія, виявилися лише після його смерті; також після смерті були знайдені знаки на серці францисканця Ангелоса дель Паса з Перпіньяну, Франція та Матея Карері з Мантуї, Італія. Вищезгадані о. Піо та Степан Навроцький, наскільки нам відомо, є поодинокими представниками чоловічої стигматизації першої половини ХХ століття.

Між стигматиками були як духовні так і світські особи. Серед монаших чинів найбільше стигматиків зафіксовано у францисканців та домініканців, членами яких були Франциск Асізький та Катерина Сіенська. Цікаво, чи Боже Провидіння дійсно так зарядило, а чи ці чини, пам'ятаючи про приклад своїх визначних попередників, намагалися фіксувати кожен такий факт, тоді як інші ордени чи згромадження часто могли з незрозумінням сприймати ці Божі дари (як ми бачили на прикладі Катерини Еммеріх)?

Відомі стигматизовані особи переважно представляють європейські території. Нами вже згадувалися Італія, Німеччина, Австрія, Бельгія, Шотландія, Франція, Польща та Україна. У життеписі Францисканки Сесилії Портаро (+1640) з Палермо,

Італія, згадується про мавританську невольницю Асю, у якої появилися стигми після хрещення.

Вік стигматиків на час отримання перших стигм – різноманітний. Франциск мав 43 роки, Катерина Сіенська 23, домініканка Деліція ді Джованні (+1642) між 75 та 82 роками. Серед стигматизованих були й діти (від 8-12 років), як, наприклад, українські дівчата 11-річна Гануся та 13-літня Оля.

Життєвий шлях до стигматизації та її перебіг також індивідуальний. Серед стигматиків є особи з різних суспільних станів; в більшості – незаручені дівчата, хоч згадується і про вдів. Дехто був побожний та невинний з дитинства, але були й такі, що навернулися з «веселого» життя (як, наприклад, Франциск). Були такі, у яких стигматичні явища тривали десятиліттями впродовж усього життя, наприклад, у Домініки з Парадизу (+1555) з 28 до 80 років, Тереси Нойман, Евстахії Бохняк, о.Піо. Декотрих стигматиків Боже Провидіння забирало через кілька років їх місії, як Степана Навроцького, який помер мученичою смертю приблизно через п'ять років свого служіння. Були й такі, стигматизація яких укривалася від стороннього ока, як у Насті Волошин, коли вона стала сестрою василіянкою, й такі, що втрачали цей дар з волі Божої чи власних прогрішень.

До початку 20 століття, як подає д-р Амбер-Гурбер, 62 стигматизовані особи були визнані Римською Церквою святими. 2 травня 1940 р. була проголошена святою Джемма Галгані, однак не через стигми, а за свої «героїчні чесноти». В червні 2002 року Папа Іван Павло II канонізував о.Піо.

Ступінь участі та наслідування терпінь Ісуса Христа стигматиками є також різний. З часом він може поглиблюватися, збагачуючись новими містичними проявами. Різними є й виявлення цих терпінь у вигляді ран. Відомі випадки містичних терпінь без видимих ран (укрита стигматизація). Деколи стигми виявляли лише після смерті особи. Випадки, коли всіма стигмами одночасно була обдарована одна особа – виняткові. Це пов'язане як зі ступенем праведності життя цієї одиниці та суспільною потребою саме такої реалізації явища, так і з мож-

ливістю організму стигматика витримати ці терпіння. Стигматиків з багатьма Христовими ранами називали у нас «квітучими». Самі рани, попри те, що вони не підлягають запальним чи гнійним процесам та не надаються до лікування, також різні. Навіть у тієї ж самої особи вони бувають відкриті та кривавлячі або ж засклеплені шкірочкою; такі, що залишають по собі знаки, й такі, що знаків не залишають, періодично зникаючі чи постійні. Рана на боці у одних стигматиків була справа, а у інших – зліва; подібно й зі знаками від несення хреста; в різних місцях на тілі та обличчі з'являлися й сліди бичування. Ця неоднаковість свідчить про те, що терпіння стигматизованих осіб є не просто відтворенням зовнішніх внявів мук Христа та Його ран, а про реальні страждання, які переживаються стигматиками щоразу наново.

Вище ми вже підкреслювали, й читач міг на прикладах помітити, що стигматизація – це не лише рани-стигми, а цілий комплекс містичних явищ. Перерахуємо деякі з них. Це екстази, під час яких промовляє стигматик або ангели чи святі на важливі релігійно-суспільні теми, про моменти Христового вчення, на які слід в даний час особливо звернути увагу тощо. Це також можливість довгий час утримуватись від споживання їжі чи сну; можливість прочитання чужих думок, психічного стану, змісту невідомих (без попереднього читання) літературних творів; бачення віддалених подій, місцевостей; дар відрізнення освячених речей від звичайних, відчування присутності Найсвятіших Тайн, віщі візії та інше. Та, головне, це надзвичайна покірність Божій волі, побожність та терпеливість у перенесенні мук, шире та глибоке прагнення співтерпіти зі страждаючим Ісусом Христом. Фактично, це – складові стигматичної свідомості. Чи не тому практично всі відомі випадки стигматизації були саме в католицькій церкві, що до такої свідомості найближчим є латинський обряд?

Сьогодні нам відомо лише про поодинокі випадки, коли стигматиками були вірні у східному обряді. Це кілька випадків на Західній Україні (УГКЦ; перша половина 20 ст.), один – на

Мирна Наззур, сучасне фото

Великій Україні (православна церква; 1914 рік), та один у Сирії: відома стигматичка з Дамаску Мирна Наззур відвідувала Львів 2008 року. Зрозуміло, що в такому контрасті цифр певну роль могло відіграти те, що у Східній церкві ці випадки могли не фіксуватися, як це було із згаданим стигматиком в українській православній церкві. Про нього відомо лише те, що в 1914 році в одну з лікарень

Києва було привезено старшого чоловіка, який мав Христові рани, і який у тій лікарні помер. І все ж таки, лише “нереєстрацією” неможливо пояснити таку величезну різницю в кількості стигматиків у Західній та Східній церквах. Ось думка з цього приводу владика Любомира Гузара, висловлена в інтерв’ю 20 листопада 1994 року: “Стигматики є засадничо проявом духовного життя західного світу. Це не є дуже питома для східної духовости. У нас є одиниці, про яких знаємо... Господь Бог якось у своїх дарах примінюється до культури даного обряду, до ментальності людей. Захід здавна був наставлений підкреслювати терпіння Ісуса Христа. У латинському обряді на кожному престолі мусить бути розп’яття. А в нас це не є конечне. Наша духовність є радше тину воскресення. І тому на Сході, в історії українській, оскільки я знаю, не було перед тим стигматиків. У нас є інші прояви, інші способи... Я б не сказав, що стигматики є правдиво католицькі святі чи дари, а правдиво латинські, оскільки дуже узгоджуються з певною ментальністю, духовністю латинського Заходу.”

Згадаємо коротко про інших українських стигматиків, Евстахія Бохняк народилася 24 січня 1903 року в Кристинополі (тепер м. Червоноград Львівської обл.). Батько її помер у 1915

році, мати – у 1937 році. З 1925 року Евстахія не могла ходити, тому змушена була все життя лежати. Була стигматизована у 1928 році укрито, перші рани одержала у 1934 році. З літа 1937 року впродовж багатьох років, крім святого Причастя, не їла нічого. Найближчі свідки її стигматизації відзначають, що містично вона була «матір'ю» чи «ігуменею» всіх наших стигматиків, та що стигматичні явища найяскравіше та найбагатше проявлялися саме через Евстахію Бохняк. Свідчення очевидців дозволяють зробити висновок, що дані їй Божі ласки вона зберегла до смерті. З 1937 року Евстахія проживала у Львові. Померла 1 квітня 1974 року, похована у Львові на Янівському кладовищі.

*Евстахія Бохняк (в центрі), Степан Навроцький (ліворуч) та Ганна Груба, опікунка Евстахії. Світлина зберігається в родині Степана Навроцького в с.Залукві; скановану світлину ми отримали від бібліотекаря с.Ракобовти М.Смолінської [МС]**

Анастасія Волошин (сестра Маріям) – найвідоміша українська стигматичка. Народилася 27 жовтня 1911 року у с. Красне, повіт Ярослав (зараз територія Польщі). Стигми одержала в 1935 році. У травні 1936 року стала монахиною-василіянкую. Три книги, численні публікації присвятив Насті Волошин о. д-р Гавриїл Костельник, який близько цікавився й іншими нашими стигматиками. У грудні 1949 року с. Маріям виселено на спецпоселення в Читинську обл., звідки вона звільнилася влітку 1956 року. Відтоді мешкала в різних містах і селах у родини, знайомих. В останні роки проживала у с.Шпильчина Перемишлянського району Львівської області, де й померла 9

* Далі збірку сканованих світлин, яку нам надала М.Смолінська позначатимемо [МС] (більшість цих фотографій зберігається в родині Стенана Навроцького в Залукві). Збірка світлин М.Дудкевич буде позначена [МД]

с.Маріям (Анастасія) Волошин, повоєнне фото. З архіву родини Анастасії Волошин в с.Шпильчина

Параскевія Наконечна, 1937-38 рік. Світлина зберігається в родині Параскевії Наконечної в с.Сулятичі.

січня 1994 року. Є свідчення про деякі пов'язані з нею містичні явища, що відбувалися і в останні роки її життя. Похована на спільному для с.Шпильчина та м.Бібрка кладовищі.

Параскевія Наконечна народилася 20 лютого 1920 року у с.Сулятичі (Жидачівського району Львівської області). Взимку 1935-1936 років отримала укриту стигматизацію, яка далі розвивалася поступово. У Великому пості 1937 року мала рани тернового вінця на чолі, знаки на долонях та на ногах. Детальніші дані про її життя та стигматизацію майже не відомі. Померла Параня Наконечна 18 (за іншими даними 22) березня 1953 року у віці 33 років. Похована у Сулятичах.

Гануся Труба зі с.Курники на Яворівщині народилася 1926 року. В 11 років, у Великий піст 1937 року, одержала всі стигматичні рани. Оля Волошин зі с.Семигинів на Стрийщині народилася 1925 року. Містичні переживання мала з 6 років. У жовтні 1938 року одержала всі стигми (на чолі, долонях, ногах, боці). Виглядає, що стигматичні явища у Ганусі та Олі припинилися в період 1944-1946 років.

Знайомство з життям наших стигматиків переконує, що вони, як стигматики Східної Церкви, творять разом із західними хоч і свою власну, але водночас спільну суцільну – бо харизматичну – систему стигматизації, яка саме на українському ґрунті у часи жорстоких зламів вашої долі досягла найбільшого розквіту в своїх проявах.

о.Михайло СОПУЛЯК
ПІСЛАПЦІ З ТАЄМНОГО СВІТУ.
ПРО УКРАЇНСЬКОГО СТИГМАТИКА
СТЕПАПА НАВРОЦЬКОГО¹

Слово до читача

Ще й сьогодні стоїть перед моїми очима струнка постать бл. п. Степана Навроцького, одного з наших українських стигматиків, «Божого посланця», як часто його називали в екстазах. Зеленаві, здається, бездонні очі глядять десь у далечинь, а його обличчя, повне поваги й смутку, часто заглиблене в дивну задуму, наче б він був людиною не з цього світу...

Такі ж поважні й таємні, неначе не з цього світу, події та явища, що зв'язані з особою і післанництвом бл. п. Степана і становлять зміст цієї книжки... Проте вони були призначені для цього світу, для людей наших днів, для нас усіх, бо ж з-поміж нас вийшов бл. п. Степан, отой сільський хлопчина простої і щирої вдачі, повний великої любові до Бога й України...

Не пишу цієї книжечки для того, щоб когось переконати про надприродність чи навіть правдивість таємних явищ, або про надприродність чи правдивість стигматиків взагалі. Прилюдне Боже Об'явлення скінчилося зі смертю останнього апостола, і тільки наука Христа та його апостолів були прилюдним Об'явленням, зобов'язуючим всіх людей до віри. А втім, із смертю останнього апостола Бог не перестав говорити до людей через

1 Друкується за виданням: о.М.С., Післанці з таємного світу. Про українського стигматика Стенана Навроцького. – Йорктон (Канада): Накладом автора, Друкарня «Голосу Снасителя», 1952. – 93 с. Автором книги є о.М.Сонуляк (1908 – 18.03.1990), священник УГКЦ, в 1940-1945 – керівник відділу Суснільної Оніки УЦК, но війні – викладач в духовних семінаріях в Євроні, від 1949 року – в Едмонтоні, Канада. Снівавтор матеріалів книги – Богдан Казимира (19.10.1913 – 14.02.2007), освіту здобував в Євроні, 1950 р. емігрував до Канади, де обіймав наукові носадн в бібліотечі і архіві університету Ріджайни. Автор статей про історію українців та церкви в Канаді. Б.Казимира й о.М.Сонуляк були знайомі тривалий час: разом студювали у Бельгії і працювали на ночатку 1950-их років в редакції газети «Українські вісті» в Едмонтоні. Передруковуючи книжку в цьому збірнику, ми залишаємо лише ім'я о.М.Сонуляка, бо так чомусь було вирішено 1952 року.

приватні об'явлення, напр., об'явлення Марії Маргарети Аля Кок та інших. Проте, в ці об'явлення ніхто не зобов'язаний вірити, крім тих людей, для яких вони були призначені, або кому були дані. Таких приватних об'явлень, після смерті апостолів, було багато, але їх іноді дуже важко перевірити і тому Церква дуже обережна з їх визнанням.

Крім приватних об'явлень, Бог має багато інших доріг та засобів, якими промовляє до людських душ. Вони якраз не мусять мати ознак надприродного порядку; всіх їх людський розум не може ані передбачити, ані у відношенні до Бога обмежити. Це можуть бути звичайні Божі донусти, як нещастя, хвороба і т.д., а можуть бути ще й інші події природного порядку, яких людський ум ще не збагнув, які, може, через те здаються нам дивними й незрозумілими. Може бути, що однією з таких доріг та засобів до наших душ є післанництво стигматиків, які мають завдання скріпляти віру в Бога поміж людьми, а для самих стигматиків є великою ласкою терпінь. Можливо, що одним з таких засобів Божого Провидіння був бл. п. Степан, наш український стигматик. Тому завданням цієї книжечки є подати постать бл. п. Степана та короткий нарис його післанництва з усіма проявами, що це післанництво супроводжували. Подаю всі події так, як я їх бачив або як мені достовірні свідки тих явищ переказали, додаючи маленькі доповнення, де це було необхідне для кращого розуміння.

Сьогодні² живе ще дуже багато свідків післанництва бл. п. Степана, що добре його знали та переживали разом з ним роки його післанництва й терпінь. То ж нехай ця книжечка буде маленьким спогадом для них про світлу постать цього мученика. А для тих, хто його не знали, нехай вона буде свідченням жертви й терпінь молодого українського хлопця во ім'я Бога та свого народу, розповіддю про дивні явища, що мали місце на Західній Україні під час жорстокої війни 1940-1944 рр. А від мене нехай вона буде скромною квіточкою вдячності Степанові за ту поміч, якої я від нього зазнав.

Наприкінці заявляю, що не маю наміру пропагувати в цій книжечці нового об'явлення, чого, зрештою, не робив сам бл.

2 Книга вийшла друком 1952 року – тут і далі примітки унорядника

п. Степан. Всі свої твердження та спостереження підпорядковую цілком науці Церкви, отже, не думаю твердити нічого такого, що б їй суперечило.

Про стигматиків та стигматизацію

Слова «стигматик, стигматизація» походять від грецького слова «стигма», що означає знак, укол, рану. Стигматиком називаємо людину, яка на своєму тілі має такі рани, які мав Христос. Ці рани відрізняються від інших тим, що не гнояться, не ятрянються та що їх не можна загоїти ніякими ліками. В багатьох випадках вони особливі ще й тим, що раптово появляються, а потім раптово зникають.

Із стигмами бувають поєднані ще й інші незвичайні прояви. Стигматики мають видіння, дар ясновидіння та пророкування майбутніх подій, читання людських думок та проникання в людські серця, часто розуміють та говорять чужими мовами, яких вони ніколи не вчилися. Терплять не раз на різні тяжкі хвороби, як параліч, сліпота, походження яких лікарі не можуть пояснити. Вони живуть роками без поживи. Напр., стигматичка Луїза Лято, крім св. Причастя, не їла від 1871 по 1883 р. ніякої страви. Німкеня Марія Фуртнер, що померла в 1884 р., цілими роками вживала лише саму воду. Німецька стигматичка наших часів Тереса Нойман від 1926 р. до сьогодні³ не їсть ніякої страви, крім св. Причастя і при цьому зовсім не марніє. Вона була тривалий час під лікарським наглядом, проте лікарі змогли підтвердити тільки одне, а саме, що Тереса нічого не їсть, але не вмiли пояснити, як вона може жити без поживи.

Зауважено, що в продовж перших дванадцяти століть існування християнства не було відомо про який-небудь випадок стигматизації. Тільки в XIII ст. вперше чуємо про чоловіка, що мав Христові рани. Ним був св. Франциск з Асичу, що дістав ці рани за два роки перед смертю. Це підтверджують свідчення багатьох очевидців та двох панів того часу. Як сам св. Франциск говорив, ці рани він дістав на горі Верна від розп'ятого Херувима.

3 Тереса Нойман померла 1962 року.

Від св. Франциска до Тереси Нойман історія знає про 321 стигматика. 62 з них було проголошено святими. Більшість з них були жінки, стигматиків-чоловіків було небагато. Стигматиків зустрічаємо, переважно, серед католиків, хоч були вони й теж між членами інших християнських віровизнань. Лікарі, що займалися справою стигм, намагалися пояснювати рани, дар ясновидіння, видіння і т.п. різними способами. Одні казали, що це звичайний обман, другі – що це істерія, а інші пояснювали, що тут діють різні природні, але досі нам невідомі, сили, а багато лікарів заявило, що цих явищ не можливо пояснити природним способом.

В давні часи, а багато людей ще й досі пояснюють стигми та видіння надприродним способом. Що ж каже на це Католицька Церква? Католицька Церква залишає своїм вірним свободу в поясненні стигматичних явищ. Вона не вимагає від людей більше віри в стигми, ніж у яке-небудь інше приватне об'явлення. Християнин-католик має вірити лише в ті правди віри, які є в Святому Письмі та Переданні і є подані Церквою до загального вірування. Тому Церква не забороняє нікому бачити в стигмах і стигматиках зовсім природні явища, а не якісь надприродні речі. Та багато віруючих, християн-католиків ніяк не можуть пояснити собі цих явищ природним способом і шукають їх пояснення в надприродному світі. Одне є певне, що для самих стигматиків стигми та злучені з ними інші дари є великою Божою ласкою. З другого боку стигми та стигматики сприяють до збільшення побожності та наближають людей до Бога. Тисячі людей, що побували в німецькому містечку Коннерсройт, де живе Тереса Нойман, повернулися звідти глибоко зворушені та змінені в душі. Багато з них стали зовсім іншими, як були перед тим, кращими людьми.

Протестаитський священик та лікар др. Кноте слушно пише: «Всупереч багатьом застереженням мусимо глядіти на стигматиків з пошаною та респектом. Серед гамору та неспокою сучасного світу стигматики є наче живими хрестами, що в наших часах мають за завдання пригадувати нам вічно найбільшу й найглибшу таємницю людства: криваву жертву на Голготі».

Тому віруюча людина не буде цих речей переоцінювати, але не буде й їх недооцінювати чи легковажити ними. А показником для нас нехай буде становище Церкви. Коли Церква проголосила багатьох стигматиків святими, то зробила це не тому, що вони мали Христові рани на своєму тілі, а тому, що їхнє життя було чесне й побожне. Тим самим Церква навчає, що для звичайних людей дорога до спасіння не веде через надзвичайні Божі ласки та дари, а через скромну та тяжку дорогу наслідування Христа. А стигми, стигматики нехай будуть для нас тільки підтвердженням цього.

Стигматики наших днів

Крім широко відомої німецької стигматички Тереси Нойман, що славна в цілому світі, є багато стигматиків в інших країнах. Майже в кожній країні є якась людина, що має чи то дар видіння, чи ласку Христових ран. Одначе, вони не користуються такою понулярністю, як Тереса Нойман. Згадати б хоч американку Тен Гоф, що має дар видіння, чи канадську стигматичку з Онтаріо, про яку багато писала канадська преса. А недавно я чув знову, що в Квебеку є малий хлопчина, який має видіння, з'єднані з терпіннями, яких ніхто не може вилікувати, а які, як твердить цей хлопчина, є йому послані Богом.

В Італії, в одному монастирі, недалеко Риму, живе⁴ монах о.Піо, що вже від 1918 р. має на руках глибокі рани, які проходять крізь долоню і щораз кровоточать. Довголітні досліді церковної та лікарської комісії не зуміли в'яснити виникнення та існування цих ран природним способом, як теж не змогли знайти спосіб їх вилікування.

В нас, на Західній Україні перед війною була широко відома стигматичка Настя Волошин, про яку писала наша преса і окремі брошури. Крім неї під час війни було багато осіб, що мали чи то дар видіння, чи стигми. Воєнний час створював дуже спрнятливі умови, щоб ці явища сприймати за спеціальні Божі знаки, а з другого боку, серед гамору війни та вічного напруження нервів,

4 о.Піо номер 1968 р.

годі було ці речі перевірити та зайняти щодо них правильне становище. Тому й годі сказати щось певного про ці особи.

Під час війни я мав нагоду ближче познайомитися з одним з таких людей, що мав дар пророкування та далекобачення, дар Христових ран. Ним був бл. п. Степан Навроцький. Бував я в нього часто, бачив його екстази та його стигми, чув науки в часі його екстаз. Обсервував я його й поза екстазами, розмовляв з ним багато та належав до кола тих людей, до яких він мав велике довір'я і яким багато разів ставав у пригоді. Те, що я чув, бачив та пережив, є змістом цієї книжечки. Очевидно, що буду переповідати лише важливі та цікаві речі, залишаючи зовсім на боці його провіщення майбутніх подій. Моє оповідання обмежується тим, що я бачив та чув. Не намагаюся давати своїх пояснень всім тим явищам, хіба що іноді додаю одне чи два зауваження для кращого розуміння. Всі ці речі покажуть в кінці тільки образ особи й післанництва бл. п. Степана Навроцького, а роздуми залишаю шановним читачам.

Моя перша зустріч із Степаном Навроцьким

Під час минулої війни перебував я постійно поза Львовом, а приїздив сюди щомісяця на кілька днів. При зустрічах з моїми знайомими чув я не раз оповідання про Степана Навроцького та про дивні події, зв'язані з його особою. Я і сам мав охоту зайти до нього та переконатися наочно про правдивість тих, на мою думку, перебільшених оповідань, але якось не було нагоди. Тільки восени 1942 р. я вперше зайшов до Степана.

Мешкав тоді Степан в Бурсі по вулиці Янівській⁵. Я прийшов до нього з одним моїм приятелем. Кімната, в якій жив Степан, була середньої величини, скромно обладнана. В одному куті стояло залізне ліжко, накрите покривалом, посередині кімнати – стіл, а в другому куті стояв маленький столик, накритий скатертиною, на ньому – дві свічки та настільний хрест.

Степан був у кімнаті, підійшов до нас, щоб привітатись. Я, признаюся, був дуже розчарований. На основі оповідань та

5 адреса бурси: в.Янівська, 78; телерука в.Шевченка

власної фантазії я уявляв собі, що Степан – це молодець аскетичного вигляду, вічно заглиблений в молитві або розважанні, для якого світ не існує. А тим часом до мене підійшов звичайний сільський хлопець, стрункий, середнього зросту, дещо смаглявий на лиці, з буйним темнуватим волоссям. Він нагадував мені моїх ровесників зі сільської вулиці, яких десятками можна було зустріти в кожному нашому селі. Тільки одні очі викликали якесь дивне враження – зеленкуватого кольору, глибокі, наче бездна, здавалося, проглядають наскрізь мене і стіни кімнати та бачать речі ген десь далеко-далеко поза тою кімнатою. З типовою сільським хлопцям несміливістю, Степан привітався, ми почали розмову, що крутилася навколо проблем будня: політика німецьких окупантів, арешти, вивезення на працю, контингенти збіжжя та інших продуктів, що їх мусили здавати селяни і т.д. Це, зрештою, були теми розмов, які велися в кожному товаристві. Рівень розмови не перевищував рівня інтелігенції звичайного сільського хлопця.

Степан Навроцький [МС]

Я говорив зі Степаном і дивувався, як мої знайомі, освічені люди, могли розказувати про Степана та приписувати йому так дивні речі. Під час розмови Степан раптом замкнув очі, почав засинати так, як деколи під час розмови засинає дитина на руках у матері, змучена цілоденною забавою. Присутній в кімнаті п. К. пояснив мені, що починається екстаза.

Вже по дорозі до Степана я відчував своєрідний страх чи радше якесь невизначене почуття, що огортає нас тоді, коли стоїмо перед якоюсь незбагненою тайною. Одначе, по приході до кімнати та по розмові зі Степаном це почуття розвіялось. Тепер воно знову віджило. Я почував себе як школяр перед іспитом, за вислід якого він не певний.

Тимчасом тіло Степана напружилося в кріслі до прямої постави, руки були складені навхрест на грудях, очі заплющені, здавалося, Степан спить. Його взяли обережно на руки та поклали на ліжко. П. К. засвітив свічки на столі, пояснюючи, що так роблять завжди за дорученням Гавриїлка. Для мене все те було нове та дивне. Через короткий час, може півхвилини, дихання Степана почало слабнути, ставати коротшим, врешті прийшли короткі судороги, як в умираючої людини; тіло Степана стало зовсім бездушне, дихання припинилося зовсім. Але це тривало дуже коротко, всього кілька секунд. Тоді тіло знову здригнулося, Степан почав дихати при заплющених очах. З його уст понісся голос, але тихий, слабкий, як голос малої дитини, котрий нелегко було зрозуміти. Ще більше я здивувався, коли почув, що в мові було шепеління, тобто не було повної та правильної вимови звуків, а так, як у малих дітей. Наприклад, перші слова, що вийшли при мені з уст Степана, звучали: «Мій вам бятя! С'ява Ісусу Хйисту, пастийку! Тут говойить Божий піс'янець, маенький Гавйїівко». Тобто: «Мир вам, браття! Слава Ісусу Христу, пастирку! Тут говорить Божий посланець, маленький Гавриїлко». По перших словах, що пили з уст Степана, мій страх та попередня невпевненість зникли, а на їх місце прийшов дивний спокій. Все, що діялося зі Степаном, здавалося мені зовсім природним та нормальним.

Після перших слів Гавриїлка присутні давали йому деякі запити, давав їх теж я. На всі запити голос з уст Степана давав відповіді та пояснення, хоч не всі були прямі, деякі були радше ухильні. По якомусь часі тіло Степана знову здригнулося так, як перед тим, а потім застигло в безрусі, знову здригнулося, ми почули знову голос, але вже інший, мужеський, що говорив уже зовсім іншим стилем: «Слава Ісусу Христу! Український народ!» – розпочав він свою промову, проповідь. Говорив цей голос біля 10 хвилин, йому ніхто не перебивав нікими запитаннями, а потім нагло замовк. Після цього тіло Степана знову здригнулося, застигло в безрусі, здригнулося знову і знайомий нам голос Гавриїлка промовив: «То говорив Апостол Яків».

Відтак тіло Степана здригнулося знову, застигло в безрусі, здригнулося і Степан почав будитися, як після глибокого сну, протирав очі та дивився на нас, що були довкола нього, наче із здивуванням.

Опісля ми посідали на свої місця та почали говорити зі Степаном про ті самі теми, що їх обговорювали перед екстазом. П. К. шепнув мені, щоб я нічого не згадував про екстазу, бо інакше вже більше ніколи екстази не побачу. Я без того був би нічого не питаю, бо передумував усе, що бачив і чув та пробував виробити собі про це все якусь думку.

Незабаром ми попрощалися та пішли додому. По дорозі я ще ставив моїм знайомим різні запити щодо Степана та екстаз, на які вони пробували мені дати відповіді, та вони не завжди мене задовольняли. Я ще довго вночі передумував всі ті події, намагаючись знайти природну розв'язку. Проте, тої розв'язки не знаходив. Очевидно, я вирішив піти до Степана ще кілька разів, щоб могли з ним ближче познайомитися, пізнати ближче всі оті дивні речі та пробувати знайти якесь пояснення. Свою постанову я виконав і почав бувати частіше в Степана. Я мав нагоду пізнати його дещо ближче, побачити набагато більше дивних речей, почути багато не менш дивних промов-проповідей і стати, до деякої міри, приятелем Степана. Однак, найважливішого питання, тобто пояснення та розв'язки всіх отих явищ, не зміг знайти. Не знаходжу їх і досі. За час мого знайомства зі Степаном я встиг зібрати багато цікавих матеріалів про нього самого та його післанництво. Якраз найцікавіші та найбільш суттєві з моїх спостережень є темою цієї книжечки.

Початки видінь

Із Степаном, що був назагал досить несміливий у відношенні до різних відвідувачів та стриманий у розмовах, заприятелював я досить швидко. Впливало це може з того, що я ставився до самого Степана, а зокрема до його післанництва, видінь та стигм без упередження. Це відчував я з розмов зі Степаном, а ще більше з розмов з Гавриїлком в час екстаз. Гавриїлко завжди

говорив зі мною про всі справи та клопоти, що були пов'язані з післанництвом Степана і дуже часто звертався до мене з різними труднощами та непорозуміннями, що виникали щораз у справах одного чи другого доручення Гавриїлка у колі осіб, що піклувалися Степаном. Згідно з дорученням Гавриїлка, в розмовах зі Степаном, поза екстазами, я ніколи не торкався тих справ, які були порушені під час екстаз. Зате, я розмовляв досить багато про саме післанництво Степана, його стигми та терпіння.

Степан, який, може, почував себе навіть трохи незручно в ролі «божого вибранця», що виникало із вродженої його скромності і виховання в сільському оточенні, трактував своє післанництво-служіння дуже серйозно, як важливе завдання, накладене на нього Богом.

Мене дуже цікавило, як саме почалися його екстази, терпіння та стигми. Степан нерado про це говорив. Проте з кількох розмов із ним на цю тему, я зібрав стільки інформації, що міг відтворити собі його життєпис і початки його післанництва. А виглядали вони так.

Походив Степан із неможливої сільської родини зі села Залукви, що біля Галича. Батьки мали маленьке господарство, щось біля 3 моргів землі. Крім Степана було ще в родині дві сестри. Ріс Степан, як і всі наші сільські діти на Західній Україні. На сьомому році життя пішов до школи, де вчився незле, але

Степан з батьками, Василем і Анною, та сестрами, Галиною та Юлією [МС]

вже по півторарічній науці батьки перестали посилати його до школи, бо треба було гонити корови на пашу. За той час Степан навчився читати та писати, але досить слабо. Якимись окремими здібностями не був він обдарований, не був теж дуже побожний. Як всі сільські діти, відмовляв він вранці та ввечері молитви, ходив що неділі до церкви, до святих Тайн приступав два чи три рази в рік. Не змінився він і тоді, коли підріс і помагав батькові по господарству, а попри це – працював ще як залізничний робітник. На тій праці застала його війна в 1939 р. та прихід большевиків на Західну Україну. Степанові було тоді 17 років.

По приході большевиків Степан далі працював на залізниці. Йдучи за порадою чи дорученням комуністичних пропагандистів, зголосився був навіть у члени комсомолу (большевицька організація молоді), але з якихось причин його туди не прийняли.

Про сам початок свого післанництва оповідав мені Степан таке, – переповідаю так, як Степан мені це розказував: «Десь пізньою осінню 1939 р. я вертався надвечір з праці з залізниці додому. Йшов я стежками навпростець, через поля. Смеркалося. Нараз, побачив я на стежці здалека перед собою постать ясного світляного старця, що йшов стежкою прямо до мене. Коли він наблизився до мене, я клякнув перед ним, сам не знаю чому. Він запитав у мене, чи хочу я служити Богові та Україні. Я

Степан з товаришем біля каплички в Залужці [МС]

відповів, що так. Тоді він сказав мені йти за ним. Я встав і пішов. Ми йшли стежкою в напрямі нашого дому, наближались до польової каплички, що їх в Західній Україні було багато по полях. Старець звернув із стежини до каплички. Я пішов за ним. Коли ми наблизилися до дверей каплички, двері нагло відчинилися, а на малому престолу, що був у капличці, засвітилися самі від себе свічки. Ані я, ні старець до них не доторкалися. Тоді старець сказав мені клякнути та зложити присягу. Я клякнув, повторював за старцем слова присяги, що: «буду служити вірно Богові й Україні, що ніколи не зраджу Бога та свого народу, хоч би як бідував, хоч би мене всі опустили та хоч би я мав переносити великі страждання і прикрощі».

По скінченні присяги я встав, і ми вийшли з каплиці. Свічки самі згасли, двері самі зачинилися за нами. Старець сказав до мене: «Йди додому, дальше тобі скажеться, що маєш робити. Я є святий Петро». По цих словах старець зник, а я стояв перед капличкою на полі не знаючи, чи це був сон, чи дійсна подія. Я ще й досі не можу собі цього певно усвідомити. Я йшов додому, глибоко зворушений, але нікому нічого не говорив, щоб з мене не сміялися.

Незабаром я мав видіння Христових Страстей. Бачив цілу Хресну Дорогу на Голготу, Христові муки та смерть. При цьому я діставав падачку (епілепсію), але таку сильну, що, як мені розказували, на мене сідали по шість чоловіків і не могли вдержати. Я мусів теж щось говорити в час екстаз, але я не пам'ятаю що. До нас почали сходитися люди, зразу зі самої Залукви, а згодом і з околиць. Очевидно, працю на залізниці я вже мусив покинути».

Від різних людей, що знали Степана в тих часах, я довідався, що Степан в час екстаз мав промови-проповіді, як і після них. У них дуже гостро виступав проти большевиків, що аж ним була зацікавилася советська поліція. Час-до-часу поліція приходила послухати, що Степан говорить, але ніколи не застала його в екстазі. Характерно, що коли надходила поліція, голос,

що в часі екстази промовляв із Степана, перестерігав людей, щоб розходилися. За кожним разом віщування сповнилося.

В той час Степан дістав якесь внутрішнє доручення приготуватись на смерть на певний визначений день. Від кого це доручення було, він не зміг пояснити. Він оповідав, що «щось» йому це сказало. Про це він мусів теж говорити в екстазах, бо в той день зібралося в хаті його батьків дуже багато людей. Про саму подію оповідав Степан таке: «Я був важко хворий, висповідався і запричащався на смерть. Коли я лежав у ліжку, мені здавалося, що я вийшов сам зі себе. Я був дуже легкий, мене нічого не боліло. Я йшов якоюсь широкою дорогою, що провадила під гору. Дорога була така, як наші гостинці, лише дуже широка, а по обидва боки росли дерева. Ген далеко, майже на горі, я побачив ясну постать Христа в білій одежі. Христос виглядав так, як його малюють не раз на образах у церкві. Коли я підійшов ближче до цієї постаті, то почув голос: «Твоя праця ще не скінчена, вертайся знову на землю». Тоді я пробудився. Я був дуже спітнілий, але здоровіший. Коло мого ліжка стояли мої батьки, сестри та багато людей. Всі вони плакали, бо казали, що я вже був помер. Після цього я швидко видужав. Екстази я ще мав, але нападів вже не було».

Арешт, звільнення та перші стигми

Незабаром НКВД, яке вже й раніше цікавилось Степаном, заарештувало його і посадило в тюрму в Галичі, де він сидів якийсь час. Одного дня слідчий покликав його на допит. Коли його привели до слідчого, цей зразу почав собі кпити зі Степана: «Ти, мовляв, все знаєш, ану скажи мені щось цікавого про мене». Степан відповів йому: «Твоя жінка померла». Слідчий розлютився, копнув Степана і наказав його відправити до камери. Але за якусь годину прийшов знову до Степана і сказав йому збиратися і йти додому. Він сказав, що телефонував до Києва до своєї жінки і йому відповіли, що вона померла при пологах. Це було якраз у той час, коли він говорив зі Степаном.

Проте на волі Степан побував коротко. Його незабаром знову арештували, але замкнули не в тюрмі, а помістили у відділ для

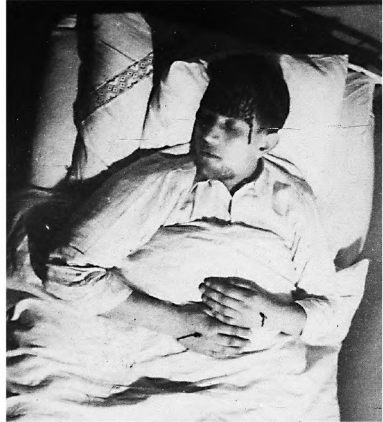
нервовохворих у шпиталі в Галичі. Там він перебув аж до вибуху советсько-німецької війни, і тільки тоді вийшов на волю.

По виході на волю Степан дістав внутрішнє доручення піти до Львова. Там він мав деяких знайомих, з якими познайомився чи то під час їх побуту в нього в Залукві, чи то під час своєї поїздки до Львова. Залізниця тоді ще не працювала, це було якраз по приході німців до Галичини, тож Степан вибрався пішки. До Львова прийшов на світанку наступного дня і зупинився на полях передмістя Персенківки, бо був дуже змучений та голодний. Приліг під корчем і заснув. Як збудився, то перелякався самого себе – з рук, чола, з рани біля серця та ніг – текла кров. Всі рани дуже боліли. Він не знав, що з ним насправді діється, бо ці рани (стигми) дістав вперше. Він був голодний, ще й мав велику спрагу, сонце пекло немилосердно, а він був такий ослаблений, що навіть не міг дібратися до недалекого потічка, щоб напиться води. Так пролежав він там цілий день. Тільки під вечір рани загоїлися; він прийшов трохи до себе, напився води і пішов до міста. Тут зустрівся зі своїми знайомими, що ним відразу й заопікувалися. З того часу Степан вже діставав час-до-часу стигми, а крім того, як і перед тим, мав екстази.

«Божий післанець – малий Гавриїлко»

В часі екстаз Степана найчастіше було чути голос малої дитини, що завжди себе називала «Божим післанцем, малим Гавриїлком». Він не говорив звичайно повних наук, як говорили інші голоси, що ми їх чули в часі екстаз. Зате він подавав усякі актуальні вістки, напр., про бої на фронті, про арештування, що мали прийти і т.д. Крім цього Гавриїлко давав нам різні пояснення та доручення щодо діяльності Степана. Гавриїлкові ми ставили різні питання, до нього зверталися всі за порадами та поміччю, яку хотіли дістати через Степана. З Гавриїлком вели ми різні дискусії, ба навіть деколи жартували, чого не могли робити з іншими голосами, які після закінчення науки зразу замовкали. Гавриїлко був, так би мовити, сторожем Степанового післанництва.

На наші запитання Гавриїлко відповів, що він є маленьким ангеликом, душею померлої трилітньої дитини. На основі його оповідання та вказівок один маляр намалював був його портрет – малу дитину в довгій білій одежі, з кучерям й довкола голови. Виглядало так, як не раз малюють ангелів, лише без крил. Говорив він завжди тихо-тихесенько, не вимовляв правильно слів, та шепелявив, як це роблять малі діти. Треба було вслухатися в його бесіду, щоб зрозуміти, що він говорить. Напр., «слово» вимовляв як «сйово», «мур» як «муй», «Христос» як «Хйистос», «правда» як «пьявда» т.д. Його головним завданням, як він казав, було берегти Степанове тіло, коли Степанова душа мандрувала по світі, щоб виконувати призначені їй завдання та доручення.

Степан під час екстази зі стигмами. Світлина зі збірки родини о. С. Фітьо.

Наведу в оригіналі деякі розмови з Гавриїлком так, як я їх затамив, щоб дати з одного боку образ, як по-дитячому розумів та підходив Гавриїлко до деяких справ, а з другого – як поважно та річезво оцінював різні явища та події.

Коли до Степана прийшов хтось вперше і мав нагоду бачити екстазу, а був добре наставлений до Степана й до його післанництва то, звичайно, Гавриїлко починав розмову так: «Мир Вам браття! Слава Ісусу Христу!» – і тут називав кожного якимось прибраним іменем. Напр., до мене та інших священників все звертався «пастирку», про одного з моїх приятелів, досить товстого, все говорив «грубий», про бл. п. Митрополита Андрея як про «Сивушка» – Митрополит мав довгу сиву бороду; ще іншого, що мав чорне волосся і був смаглявий на обличчі, називав «чорним» і т.д. Очевидно, такі назви давав Гавриїлко лише особам, з якими жив, так би мовити, в прязних взаєминах.

Зате до людей, які непрямо ставилися до Степана, відносилися холодно, ба, навіть часто не давав відповіді прямо, а тільки переказував через інших. Після привітання починав Гавриїлко, звичайно, розмову про черевички.

– А може б ти купив мені черевички? Знаєш, я не маю черевичків і мені дуже зле ходити. Я маленький, а треба дуже багато ходити, а без черевичків дуже зле ходити.

Очевидно, що кожен запитаний обіцяв, що купить. Але Гавриїлко хотів бути певний обіцянки, тому ще раз питає:

– Слово-мур, що купиш?

(Вираз «слово-мур» вживав Гавриїлко для підтвердження обіцянки чи закріплення якогось твердження, як у нас не раз вживають «слово честі» чи божаться. Іншого виразу для підтвердження своїх слів Гавриїлко ніколи не вживав.)

Кожний, кого Гавриїлко просив про черевички, давав «слово-мур», що купить бажані черевички, але й зразу питався, як йому ті черевички передати. Тоді Гавриїлко пояснював:

– Знаєш, пішли гроші до о.Ф.⁶ у Плугівці і напиши йому, щоб відслужив Службу Божу за український народ. Але конче йому напиши, щоб відслужив Службу Божу в «горішній церкві».

Про церкву, що в Плугові, напишу більше в іншому місці.

Іноді, знову під час екстази Степана, Гавриїлко починав поспішати:

– Я вже мушу йти.

– Та чого? – зупиняли ми, – ми ще маємо з тобою розмову.

– Е, то пізно вже, знаєш, а по вулиці ходять німці, вони мене зловлять й замкнуть. Тобі добре, бо ти маєш перенустку, а до того ж ти ще й великий і можеш втекти, а я маленький і мене скоро зловлять, – жартував Гавриїлко.

– Та де тебе хто годен зловити, ти, хоч малий, але так швидко бігаєш, що тебе й німці не зловлять, – сміялися ми.

– Ну, я вже мушу йти до садочка, бо святий Петро буде гніватися, – стояв на своєму Гавриїлко.

– А що ж то за садочок? – допитувались ми.

6 о.Стенан Фітьо

– То ти не знаєш? – обурювався Гавриїлко. Там всі святі перебувають, ангелики, Божа Мати, Христос.

– А гарно там?

– О, дуже гарно! Деревця цвітуть, пташки співають, багато ангеликів. О, там дуже гарно.

– А я туди можу дістатися? – запитав я одного разу Гавриїлка.

– Та певно, що можеш, але мушиш дуже порядно й побожно жити й не грішити, і тоді підеш до садочка.

– Ну, але чого ти так поспішаєш туди, адже тобі ніхто нічого не скаже, якщо й прийдеш пізніше? – питали ми далі.

– Я вже тобі казав, що мушу йти, бо святий Петро буде гніватися. У нас є порядок. Там не так, як у вас, де кожний робить, що хоче, – навчав Гавриїлко і, звичайно, кінчав свою розмову. Екстаза закінчувалася і Степан прокидався.

Гавриїлко все наказував нам робити записки, чи, як він їх називає, «протоколи», з наук, виголошуваних під час екстазу Степаном. Але їх ніколи не можна було показувати Степанові, завжди потрібно було ховати, щоб він не бачив. Також поза екстазами не вільно було вести розмов з Степаном про ті речі, що були темою наук чи розмов з Гавриїлком під час екстазу. Якщо хтось з нас цього доручення Гавриїлка не дотримувався, то тоді під час його присутності не було екстази, а якщо він й приходив під час екстази, то вона зразу ж припинялась. Ніщо не допомагало, бо Гавриїлко щодо цього був дуже суворий.

Також Гавриїлко сварився, коли хтось із присутніх перекручував або невірно передавав те, що він, Гавриїлко, в часі екстазу говорив. Знаю, що раз прийшов був мій знайомий др. С., який був великим песимістом і все, що говорив Гавриїлко, любив тлумачити «на чорно». Одного разу, коли він прийшов під час екстази, Гавриїлко відразу накинувся на нього:

– Ти, докторе, чого людей страшиш і розповідаєш, що я оповідаю різні страшні події. Я так не казав, як ти оповідаєш. Якщо ще раз будеш так говорити, то я тобі більше нічого не скажу.

Др. С. пробував виправдатися, але Гавриїлко таки не дав задобритися і деякий час у присутності др. С. не було екстаз.

Гавриїлко наказував не приводити до Степана людей, яких ми не знаємо, а, зокрема, берегтися тих, що працюють для поліції. Ми, звичайно, цього дотримувалися і намагалися перевіряти всіх, хто вперше хотіли прийти до Степана. Але одного дня, під час екстази, я застав у кімнаті молодого чоловіка, якого дехто підозрював, що він працює в поліції. Хто його привів – не знаю. Попросити вийти вже не було як, і він був під час цілої екстази.

Чергового дня, на самому початку екстази, Гавриїлко зразу запитав: «Де є «протокол» з вчорашньої екстази?» Ми перешукали всю кімнату і не знайшли. Питаємо тоді Гавриїлка, чи він не знає, де є «протокол».

– Знаю, – відповів Гавриїлко, – у поліції. Я вам казав не приводити сюди недобрих людей, а ви на це не зважали. Той молодий чоловік, що був вчора, забрав «протокол» і заніс в поліцію. Там тепер його читають. Чекайте, чекайте, прийдуть «гестапівці», заберуть «душечку» (Степана), лишитеся самі.

Ми почали просити Гавриїлка, щоб нам допоміг. Він спочатку навіть не хотів чути про це, але згодом заспокоївся, промовив «подивимося» і зник. Через деякий час ми почули знову його голос:

– Вже зробив. Я так заховав «протокол», що німці до кінця світу його не знайдуть. Я його поставив на сам низ такої великої купи паперів, що сягає аж до стелі. Але якщо ще раз пустите такого чоловіка, то вже вам не допоможу.

Ми всі дали «слово-мур», що на майбутнє будемо вважати більше на відвідувачів, ніж досі.

Гавриїлко радо допомагав також і в інших клопотах. Зокрема, допомагав тим особам, які піклувалися Степаном і користувалися його довір'ям. Одним з таких цікавих випадків була його допомога др. С. в подорожі.

Др. С. вибирався їхати залізницею за межі Львова. А за німецьких часів подорожувати було нелегко. Зокрема, ненімцям. Поїздів ходило не багато, до того ж частина вагонів завжди

була призначена для німців, тому ненімці душилися по вагонах, що й шпильці годі було впасти. Навіть платформи та дахи вагонів були обліплені подорожніми. Тому кожний, хто вибирався в дорогу, приходив до поїзду дві-три години наперед і займав місце. Хто приходив перед самим від'їздом, то, найчастіше, не мав місця і не їхав. Таке було і з др. С. Він прийшов на двірце вже перед самим від'їздом потягу. Всі вагони, платформи та дахи були заповнені, ніде не було ні трішечки місця, щоб бодай одною ногою стати. Коли др. С. ще з другими подорожніми, що також прийшли в останню хвилину, йшов уздовж потягу та дивився за вільним місцем, підійшов до нього кондуктор, якого він ніколи в житті не бачив і сказав, щоб йшов за ним. Завівши його до своєї службової кабіни, замкнув, і др. С. вигідно їхав аж до місця призначення. Ми були б тої пригоди й не знали, але за кілька днів в часі екстази, на якій був присутній др. С., питає його Гавриїлко:

– А як тобі їхалося, докторе?

– Дуже добре, або що? – запитав др. С. – Ти, може, там вмочив свої пальці? Бо мені самому було дивно, чому мене кондуктор покликав.

– Певно, що я там був, – відповів Гавриїлко.

Др. С. потім розповів нам про свою пригоду, яку він ніяк не міг пояснити звичайним способом.

Мені особисто Гавриїлко зробив дуже багато послуг. Вже від першого дня, як я зустрівся із Степаном, між мною та Гавриїлком виникли дуже гарні взаємини. Від самого початку знайомства і аж до кінця життя Степана, я на кожному кроці відчував допомогу Гавриїлка. Я обминаю вже такі речі, як подорож, де я в невняснений спосіб діставав в останню хвилину місце в поїзді, чи різні перевірки німецької поліції, напр., за харчами, при яких я все виходив цілим. Проте, найцікавіші були вказівки та перестороги Гавриїлка щодо осіб, з якими мені доводилося співпрацювати. Я заходив часто до Польського Допомогового Комітету в К.,⁷ де треба було налагоджувати деякі спільні справи, як, напр., допомагати в'язням в тюрмі в К., чи довідуватися

7 Напевно, Краків

про арештованих і т. д. Гавриїлко завжди мене попереджував, що з деякими людьми треба бути дуже обережним, а з іншими можна говорити широко й відверто. Очевидно, він не називав їх імені, але описував своїм дитячим способом так, що легко можна було впізнати, про кого йде мова.

Ще більше вказівок та пересторог давав він мені про різних поліційних урядовців в К., до яких я ходив на інтервенції за арештованими українцями. І тут він описував їх також, але тому, що вони всі носили уніформи, ідентифікував їх потому, в якій кімнаті вони працюють, на якому поверсі їх бюро тощо. Дуже часто говорив навіть те, в якій шафі і на якій полиці є акти арештованого і т. д. Жодного разу не трапилося, щоб перестороги Гавриїлка не справджувалися.

Необхідно додати, що аж до березня 1944 р. Степан ніколи не був у К. Отже, не те що осіб, але навіть будинків чи приміщень, про які говорив і докладно описував, не міг знати.

Екстази

Майже у всіх стигматиків, а зокрема у ясновидців, що мають дар передбачувати події, в часі екстаз відбуваються деякі зміни. Вони наче засипають, їх обличчя змінюється, очі або заплющені або дивляться десь у далечінь, а думка блукає далеко, їх стан подібний в дечому до людей, які знаходяться під впливом гіпнозу. Різниця полягає тільки в тому, що під час гіпнозу є гіпнотизер, тобто людина, яка свою волю нав'язує іншій людині, викликаючи гіпноз, а на стигматиків цей дивний стан приходить сам по собі. Цей дивний стан називають екстазою.

Такі екстази мав Степан дуже часто, навіть по декілька разів на день. Вони приходили незалежно від того, чи був хтось в кімнаті, чи не було нікого. Характерним в екстазі є те, що стигматик чи ясновидець дуже часто говорить не своїм голосом, часто ще й змінюється стиль мови та приходять вирази й слова, яких він у буденному житті не вживає. Речі, про які він говорить, дуже часто перевищують знання та коло зацікавлення стигматиків, ясновидців у звичайному їх житті.

Прекрасним прикладом цього був Степан. Під час його екстаз голос постійно змінювався від тихого-тихесенького голосу малої дитини, яка ще й шепелявила (Гавриїлко), через жіночий голос (св. Ольга) до сильного чоловічого голосу (св. Володимир). В цей час ми чули голоси спокійні й запальні, повні захоплення і жалю, що говорили з досконалою модуляцією то сильніше, то слабше. Тут треба зважити на те, що Степан говорив спокійним голосом молодого сільського хлопця, який ніколи не вчився мистецтва вимови, отже, у звичайному стані не міг би змінювати голос.

Це саме було й зі стилем мови. Степан говорив простими реченнями, звичайною мовою, якою розмовляли люди по селах, які небагато, а то й зовсім нічого не читали. А тим часом, в екстазі ми чули з уст Степана не лише різні голоси, але й стиль мови та запас вживаних слів значно перевищував той рівень, яким він звичайно користувався. А вже віршовані промови, ще й до того із добіркою гарних поетичних слів, що ми часом чули, значно відрізнялися від стилістичних й мовних здібностей Степана, що зовсім було чуже простому непоетичному способу розмови Степана.

Ще більше проявлявся чужий вплив у змісті промов. Під час екстаз Степана ми чули про такі речі, які він не міг знати, а деякі твердження чи віщування далеко переростали спосіб розуміння чи світогляд багатьох начитаних чи навіть дуже освічених людей. Пам'ятаю, напр., що в часі однієї промови йшла мова про послух вірних священникам. Священиків покликав Бог для того, щоб навчали й вели людей до спасіння, а ми повинні їх слухатися та йти за їх проводом. Навіть якщо б священик сам вів невідповідне життя, то ми повинні його слухатись. Священик за свої помилки й за тих людей, яких своїм прикладом зле направляв, сам відповідь перед Богом. Подібні речі чули ми й з інших ділянок життя, напр., коли Степан говорив про політичні події. Все це було далеке для світогляду та розуміння сільського хлопця!

Степан під час екстази. На звороті напис «Отсей Стигматик «Стефан» уже згинув в минулому році. Він діє тепер чуда і ходить поміж люди. То й там був у тебе. Знимка его підчас терпіння терневої корони, що кров спливає по чолі, і рани на руках. Він то говорив про долю нашого народу і Вас усіх. Коби хоть дісталась у Твої руки, Лідочко, а він все Тобі зробить.» Світлина зі збірки В.Слободяна. Таку фотографію Степан подарував М.Дудкевич перед своєю смертю, підписавши її так: «Я жертвую отцю знимку на вічний спомин коли глянете на ту знимку, то спініть, то я все стану Вам у пригоді. Тільки Вам стану в пригоді. Поручаюсь у святій молитві. Для Пані Марусі Грещак жер-твеу Стефанко. Львів, ЗЛІІ 43 (чи 44)»

(св. Володимир, св. Ольга), ба, навіть наших визначних людей (Шевченко), а то й багатьох, зовсім нам невідомих, напр., стрільців, що лежали на львівському стрілецькому цвиитарі, або козаків, що загинули колись в обороні Рідної Землі.

Про екстази говорив я раз з Гавриїлком, який єдиний вступав в розмову та давав пояснення. Він пояснював, що душа Степана має виконати різні завдання. Щоб їх виконати, вона мусить залишати тіло та мандрувати по світу, чого із тілом зробити не може. Щоб тіло не було без душі, на час відсутності душі Степана приходять інші душі в його тіло, які відтак промовляють через уста Степана, але при цьому говорять своїм голосом та своїм стилем. Так мені сказав Гавриїлко.

Один-єдиний голос, а саме голос малої дитинки, що шепелявив, завжди представлявся, коли починав говорити, і все однаково: «Тут говорить Божий післанець, малий Гавриїлко». Всі інші голоси тільки виголошували промову і змінювалися. Зате Гавриїлко сам, а іноді запитаний пояснював, що це говорив той або інший, але усі вже померлі особи. Серед імен, що їх подавав Гавриїлко, чули ми голоси апостолів та святих, як загальних (св. Петро, св. Павло й інші), так і українських

Тут ще треба завважити, що всі голоси, крім голосу Гавриїлка, говорили лише науку-проповідь, ніколи не вступаючи в балачки-розмови з присутніми при екстазі людьми. Тільки один Гавриїлко давав пояснення та відповідав на наші запитання, але ніколи не говорив промов, тільки подавав короткі вказівки чи догани.

Що екстази для післанництва Степана мали велике значення, видно з того, що на початку свого післанництва він окремо до них готувався. Я сам того не бачив, але оповідали мені ті, які тоді були свідками екстаз Степана. Степан тоді ще не мав стигм, лише екстази. Перед кожною екстазою він молився і падав на землю. Падав іноді так, як ми робимо у великому поклоні, тобто лицем до землі, що Гавриїлко називав «паданням під хрест». Деколи падав горілиць, що звалося «паданням на хрест». Це повторювалося декілька, а іноді й кільканадцять разів, що дуже виснажувало Степана. Ще іншою формою приготування до екстаз були т. зв. бичування. В часі молитви Степан діставав на тілі синці та рани, наче від бичування, хоч ніхто не бачив, щоб він чимось себе бив. Ці приготування до екстаз були лише на початку його післанництва.

Зміст усіх промов-проповідей, що ми чули в часі екстаз з уст Степана, був менш-більш одного змісту: «Український народ переживає дуже тяжкі часи. Багато людей гине, багато карається по тюрмах, на засланні та на тяжкій праці, решта – тяжко бідує. Сім'ї роз'єднані, не знають нічого про себе, серед населення – пужда, зневіра. Господь посилає нещастя частково як кару за давні провини народу, частково – за занепад віри та недотримання Божих заповідей в останні часи, а частково як випробування та для утвердження у вірі. Народ не повинен падати в зневіру, повинен молитися, гуртуватися біля своїх пастирів-священиків, слухати їх, збиратися по церквах на молитву, перепрошувати Бога за провини та просити допомоги, а Бог, певно, вислухає молитви та допоможе здобути вільпу українську державу. Одначе, народ мусить позбутися себелюбства, мусить перестати ганятися за багатством, а зате мусить допом-

агати ближнім та робити діла милосердя. Бо за брак любові до ближнього Бог найтяжче карає.

Якщо народ не виправиться і не переблагає Бога, час випробування буде продовжений, а час визволення українського народу буде відсунений на пізніше. Тоді ще багато народу згине, ще багато крові проллється, якщо народ не покається і не поправиться. Для підкріплення та піддержання на душі Бог посилає своїх вибранців-стигматиків, щоб народ не зламався та не втратив віри. При цьому промовці часто ілюстрували свої промови прикладами з тогочасних подій або заповідали ту чи іншу подію. Це, в основному, був зміст промов, що ми їх чули під час екстаз Степана.

Стигми

Як я уже згадував, другим дивним явищем Степанового післанництва були стигми, тобто рани, які з'являлися на тих місцях, де їх мав Христос. У Степана зразу не було стигм, а з'явилися вони шойно в 1941 р., зразу ж по приході до Львова. Потім отримував їх Степан аж до самої смерті. Одначе вони з'являлися не регулярно, у якийсь час, чи якогось певного дня, як отримує їх, напр., німецька стигматичка Тереса Нойман кожної п'ятниці. У Степана рани з'являлися нагло, без попередження. Єдиним постійним явищем, що супроводжувало в нього появу стигм, було видіння Божої Матері. Але про ці появи не хотіли багато говорити ні сам Степан, ні Гавриїлко, тим більше, що поява стигм на тілі Степана була завжди пов'язана з великими стражданнями. Степанові завдавали болю і самі рани, і знесилювали рясні кровотечі з тих ран.

Спочатку у Степана деякий час були такі рани: на обох долонях, на стопах обидвох ніг, багато ранок широким пасом навколо голови та на лівій половині грудей – під серцем. Найбільше його боліла рана під серцем. Опісля, як говорив Гавриїлко, на прохання Степана рана під серцем не з'являлася, але боліла під час появи інших ран так само, як і перед тим, тобто більше, ніж усі інші рани.

Стигми Степана одразу по екстазі та за деякий час. Видно, як зникають рани, не залишаючи по собі сліду. [МД]

Хоч ми, хто оточував Степана, намагалися хоч раз побачити той момент, коли у Степана з'являються рани, нам це ніколи не вдавалося. Ми завжди бачили тільки кров, що текла з ран, а Гавриїлко звертав усе увагу, що «душечка», тобто Степан, дістав Христові рани. Степан діставав рани регулярно в часі екстази, коли лежав із складеними навхрест руками на ліжку, і то в присутності багатьох осіб. Рани з'являлися раптово і в повному виді, тобто рани вже були відразу глибокі і рясно кровили, як це видно на усіх світлинах. Залишалися вони на тілі впродовж кількох годин, тобто й після екстаз. Проте, як говорив Степан, боліли вони так само в екстазі чи поза екстазом. Згідно з дорученням Гавриїлка ми не кликали лікаря і не пробували їх лікувати, бо вони, як казав Гавриїлко, як прийшли, так і зникнуть. Однак виглядало, що рани були глибокі та проходили наскрізь через долоні та стопи. Рани на чолі не були глибокі, але зате їх

було багато і вони нагадували рани від тернового вінка. Згодом, тобто через годипу-півтора, а іноді й пізніше, рани починали гоїтися, закриватися і зникати. Залишався після них, як звичайно по загоєній рані, синявий знак, який до двох днів теж зникав, і на тілі не залишалось й сліду з ран. Якби не світлини та не покривавлена постільна білизна, годі було б і повірити, що зовсім недавно на тілі Степана були такі рани. Свідків появи ран було багато, були й особи, які не лише критично ставилися до Степанового післанництва, а й до справ віри взагалі. На всіх свідків поява ран справляла велике, приголомшуюче враження, що залишалось, як відтак багато мені з них говорили, на все життя.

Треба додати ще деякі пояснення до появи ран. Сам Степан про стигми не говорив майже ніколи, як і ніколи не скаржився, що вони болять. Приймав їх як Божу волю, чи, радше, як один з нелегких обов'язків свого післанництва. Зате Гавриїлко часто говорив, що Степана рани дуже болять, що він виснажений внаслідок кровотечі. Про причину появи ран Гавриїлко говорив так: «Коли на український народ має прийти якийсь нещастя, то Степан тоді перебирає або всі, або бодай більшу частину терпінь на себе, а тому дістає рани. Завдяки його терпінням не одне лихо обминає український народ, бо терпіння Степана, як терпіння Божого вибранця, мають перед Богом велику вартість. Своїми терпіннями Степан та інші Божі вибранці спокутують за провини всього народу. Бог ці терпіння приймає та звільняє зате від терпінь увесь народ».

Невидимий провід

Поведінка Степана та всі його вчинки впродовж післанництва, тобто від часу, коли він дістав перші видіння-екстази, були під впливом наказів якихось сил, що їх годі було знайти в оточенні Степана або в ньому самому. З одного боку Степан завжди підкреслював свою відданість Божій волі («як Бог хоче, так і буде»), так з другого боку він постійно був під непереможним впливом тих сил, що керували його поведінкою і

вчинками. Під час арешту большевиками на допиті він заявив слідчому, що його жінка померла, і це справдилося. Два або три рази я його питав, чому він так сказав, і все отримував ту ж саму відповідь: «Щось мені казало так говорити».

Одного разу Степан їздив до Стрня, бо мав там полагодити якусь справу, теж на доручення того «когось». За німецьких часів їздити залізницями було досить небезпечно, особливо для молодих людей, бо німці дуже часто забирали їх до Німеччини на працю. Тому ми зробили для Степана посвідку, що він працює в таборі, з якого висилають людей до Німеччини на працю. Там працювало досить багато наших людей, тому таку посвідку ми могли легко дістати. З цією посвідкою і їхав Степан до Стрня. В дорозі прийшли німецькі поліцисти з перевіркою подорожніх та їх посвідок. Степан не задумуючись сказав, що він працює в таборі і супроводить додому три дівчини, які їдуть в сусідньому переділі. Вони мають їхати до Німеччини на роботу і мають забрати собі з дому деякі речі, а він їде з ними, щоб вони не втекли. Поліцисти, не сказавши ані слова, пішли далі і навіть не заглядали до сусіднього переділу, де дійсно сиділи дівчата, які втекли з пересильного табору у Львові. Згодом цю справу перевіряв один наш знайомий з оточення Степана і ствердив, що Степан тих дівчат не знав, з ними в поїзді не говорив, а що найважливіше, так це те, що вони не могли ніяк зрозуміти, чому поліція їх мипула при контролі, якого вони страшенно боялися. Адже вони втекли з пересильного табору і не мали при собі ніяких документів. Я потім питав Степана, чому так сталося, що він дав таку відповідь поліцистам, чи він, може, знав тих дівчат, або з ними розмовляв в дорозі. На це він відповів, що зовсім їх не знав, але «щось» казало йому так говорити.

До таких незрозумілих для нас речей належали й деякі доручення, які Степан отримував, а про них говорив нам, звичайно, Гавриїлко. Напр., одного разу Гавриїлко сказав, що Степан має молитися щодня 10 хвилин на вервиці, але в той час має бути одягнений у священничу одіж (рясу). Для оточення Степана це доручення було незрозуміле, тому всі пробували перекона-

Час до часу Степан вдягає священичу рясу та молиться на вервиці. Світлина від родини Винницьких, с. Чайковичі.

Світлина Степана Навроцького з 1942 р. [МС]

ти Гавриїлка, що це не обов'язково. Але Гавриїлко почав погрожувати, що якщо Степан не дістане ряси, то тоді не зможе відверпути якогось нещастя. Тоді один з прнятелів Степана пішов до бл. пам'яті Митрополита Андрея і розповів цю історію. Митрополит дозволив Степанові одягати рясу в хаті. І дійсно, якийсь час Степан одягав у своїй кімнаті рясу та відмовляв вервицю, а потім рясу знімав. Це тривало декілька тижнів, а потім Гавриїлко сказав, що вже можна рясу віддати, бо Степан вже виконав своє доручення молитви в рясі.

А іншим разом Гавриїлко сказав, що Степан мусить мати такий однострій, як носили стрільці. Такий стрій дістати було нелегко, а ще більш небезпечно було ходити у ньому вулицями Львова. Проте Гавриїлко заявив, що Степан мусить у ньому ходити по Львові. На наші побоювання, що Степана можуть заарештувати німці, Гавриїлко заявив, що «це вже наша справа», що вони, тобто Гавриїлко та ще хтось, будуть пильнувати, щоб Степанові нічого не сталося. І дійсно, коли вдалося дістати для Степана стрілецький одяг, то він раз пройшов вулицями Львова, і не тільки ніхто з німців його не зачепив, але й багато німецьких старшин, що його зустрічали, ще й віддавали честь. Це підтвердило декілька осіб з оточення Степана, які на віддалі йшли за ним.

Необхідно ще раз ствердити, що всі ці речі переказував нам Гавриїлко, а Степанові ми про це не говорили. Але він про все

це знав і сприймав як наказ від когось вищого, як доручення, яке без найменшого вагання треба виконати.

На деяких світлинах бачимо Степана з бородою. Носив він бороду теж не завжди, а лише час-дочасу не з якоїсь власної примхи, але за дорученням отого «чогось», що керувало всіма його вчинками та його післанництвом. Як несподівано запуслав він бороду, так само й несподівано він її голив. Це було зроблено теж за дорученням невидимого проводу.

Залежність Степана від якогось невидимого проводу ще більше проявлялася у здійсненні наших прохань. Коли хтось із нас звертався або до Гавриїлка або інколи таки до Степана в нормальному стані, тобто поза екстазою, із проханням щось зробити, напр., допомогти комусь або довідатися про якусь арештовапу особу, то Гавриїлко завжди відповідав, – «подивлюся, чи можна» або «запитаюся, чи можна». Ніколи він не обіцяв та не відмовляв у допомозі зразу, робив усе, щойно по отриманні інформації у когось, про кого ніколи не згадував. Так само говорив і Степан, коли ми його просили про щось у звичайному стані, тобто завжди казав «побачу» або «запитаюся».

Коли Степан розповідав, що на початку свого післанництва він приготувався на смерть, то на моє запитання, хто йому сказав це зробити, чи звідки він знав, що буде вмирати, він відповів, що «щось» сказало йому, але не міг чи не хотів пояснити

Степан в стрілецькому однострої [МД]

більше, хто то був той «щось». Справді Гавриїлко дуже часто згадував про «конференції», тобто наради, в яких, як він пояснював, приймали участь наші визначні померлі люди, як св.Володимир, св.Ольга, генерал Тарнавський, Шевченко та інші, а опісля ухвалювали певні постанови та давали доручення Степанові. Одначе, Гавриїлко жодного разу не сказав виразно, що ці «конференції» чи поодинокі їх учасники керують усіма вчинками та післанництвом Степана.

Дуже виразно запам'яталася мені остання «конференція», про яку говорив Гавриїлко напередодні від'їзду Степана з Криниці до Львова, після якої Степан скоро загипув. Під час екстази Гавриїлко сказав, що була «конференція» і ухвалила, що «душечка», тобто Степан, має відійти від нас, тобто померти. Я почав з Гавриїлком сперечатися та перекопувати, що Степан ще потрібний на цьому світі, а також те, що ми створимо Степанові умови, необхідні для виконання його післанництва. Гавриїлко сказав своє «запитаюся» І на другий день вранці заявив, що «конференція» була, вирішила, що Степан зараз має їхати до Львова, а тоді побачать, що буде далі. Степан прокипівся і перші його слова були: «Я мушу їхати нині до Львова». Я вже нічого більше не питав і не перечив йому. Степан поїхав та й зразу ж загипув. Отже, виходить, що ці «конференції» мали якийсь вплив на вчинки та післанництво Степана.

Невидимий провід проявлявся ще в одному. Наприкінці багатьох екстаз складав Степан присягу, яку ми всі виразно чули. Він все ще був в екстазі, підносив три пальці правої руки догори неначе повторював за кимось формулу присяги: «Присягаю Господу Богу Всемогучому т.д., – як звичайно звучить формула присяги, – що буду вірно служити Господу Богу та Україні, що ніколи не зраджу, навіть коли б мене всі покипули та відреклися, навіть коли б я страшно терпів...» Цю присягу Степан говорив своїм голосом, але при заплющених очах і наче в напівсонному стані. Перед ким він цю присягу складав, чому, ми ніколи не змогли довідатися ні від нього самого, ні від Гавриїлка.

Хочу згадати ще одну подію. Одного разу прийшов до Степана якийсь польський священик та запропонував, аби він перейшов до польського монастиря, де буде мати гарпу опіку, всі вигоди і т.д., одначе, Степан відмовився, незважаючи на те, що священик дуже його вмовляв. Опісля Гавриїлко в екстазі сказав, що «душечку», тобто Степана, спокушували, але це не вдалося, бо «душечка» присягав і дотримував присяги. Крім цього Гавриїлко наказав, щоб того священика більше до Степана не пускати.

Цей невидимий провід, якому Степан завжди складав присягу та якому був сліпо послухний впродовж усього свого післанництм. позначився на всій діяльності Степана. Все, що він робив, робив не зі своєї волі чи свого бажання, а за дорученням дивних невидимих сил, що його покликали до важкого, страждального післанництва. Це післанництво він припечатав своїм молодим життям.

Чому стигматики?

Під час війни були вістки про багатьох стигматиків та стигматичок у Галичині. Про одних говорили, що вони правдиві, а щодо інших були великі сумніви. Мені тяжко що-небудь сказати про інших стигматиків, бо я, крім Степана, нікого не бачив, а мав лише більш або менш правдиві вістки. Одначе, мене ці справи цікавили і під час відпочинку Степана в Моршині я почав розмову з Гавриїлком на ці теми.

– Слухай, Гавриїлку, чому так багато стигматиків тепер у нас? – запитав я.

– Знаєш, український народ переживає дуже тяжкі часи. Люди можуть захитатися у вірі і тому Господь Бог посилав своїх вибранців, щоб зміцнювали народ у вірі, – відповів Гавриїлко.

– Ну, а чи всі стигматики правдиві, чи є, може, між ними якісь обманці? – питав я далі.

– Не всі стигматики можуть бути правдиві. Злий дух теж може підшиватися під стигматика і обдурювати людей, але то

можна пізнати, – навчав Гавриїлко. – І тепер є деякі фальшиві стигматики, – додав він.

– А С.⁸ є правдивою стигматичкою, чи ні, бо багато людей сумнівається в її післанництві?

– С. є правдивою стигматичкою. Але кожний стигматик має від Бога інше призначення і тому праця кожного полягає в чомусь іншому. «Душечка», тобто Степан, має пильпувати політики, а інші мають інші завдання. Але всі Божі вибранці є Богом покликані до свого післанництва і це для них – велика ласка. Одначе, вони мусять з тою ласкою співпрацювати та її плекати так, як священник повинен плекати своє покликання. Коли вони ту ласку недооціняють та не будуть з нею співпрацювати, а зачпуть легіти на марпу славу, то можуть її скоро втратити і тоді будуть гірші від інших людей, і Господь Бог їх покарає ще, – викладав Гавриїлко.

– А чому стигматики мають стигми та терпіння? – питав я.

– Божі вибранці дістають терпіння і рани, щоб могли терпіти за народ. Господь Бог мав би карати весь народ за гріхи, а так вони перебирають терпіння на себе і покутують за народ. Вони Богом вибрані до свого післанництва, їхні терпіння Бог приймає як покуту за всіх. І те, що Божий вибранець перетерпить при одних стигмах, мусили б покутувати багато людей не раз впродовж цілого року. А так це роблять за них Божі вибранці.

Далековидіння

Під час екстаз Степан мав дар далековидіння (телевізії), виразником якого був Гавриїлко. Деколи в екстазі, коли ми вели розмову з Гавриїлком, той переривав розмову, тіло Степана напружувалося так, як ми не раз напружуємося, щоб почути щось, що від нас десь дуже далеко, і здавалося нам, що Степан щось підслухує.

– О, я вже мушу йти, бо там є якась нарада про українців, – відзивався нагло Гавриїлко, і екстаза скінчилася.

8 Стася. Так у близькому оточенні пазивали Евстахію Бохпяк

При черговій екстазі, коли відзивався знов голос Гавриїлка, ми питалися, що то була за нарада, і Гавриїлко завжди нам розповідав, що або в поліції була нарада в справі українців і вирішено проводити нові арешти, або десь в якомусь уряді говорили про українські справи і вирішено таке або таке.

Часто оповідав Гавриїлко про наради в головній квартирі Гітлера, на яких обговорювались українські справи. Він докладно описував положення та околицю, де та квартира містилася, які там ростуть дерева, де стоїть сторожа, де вхід, де розставлені протилетунські гармати і т.д. Коли по війні читав я описи деяких німецьких старшин про положення квартири Гітлера, в основному у зв'язку з відомим замахом на нього, то все докладно співпадало з описами, які подавав Гавриїлко.

Про хід самих нарад в квартирі Гітлера говорив Гавриїлко також дуже часто, але не називав осіб по імені, крім самого Гітлера, а описував їх своїм дитячим способом. Напр., все нарікав, що якийсь німець, «кулявий на ногу», дуже ворожо наставлений до українців і на нарадах виступав ворожо проти нас. Про другого військового говорив, що він намагався боронити українців. Крім Гітлера, якого Гавриїлко все називав по імені, нам було годі встановити імена осіб, які приймали участь у нарадах, тим більше, що всі німецькі достойники носили однострої, якщо не військові, то партійні, а Гавриїлко сприймав їх усіх як військових.

Зміст нарад та постанов, про які нас інформував Гавриїлко, відносився до політики німців в Україні: вивози робітників на працю до Німеччини, нові контингенти збіжжя, загострення курсу в боротьбі з партизанами.

На всіх нарадах, як завжди відзначав Гавриїлко, був присутній «душечка», тобто Степан, бо його завданням було тими справами займатися та протидіяти, наскільки це було можливо.

Дуже цікавими були описи з поля бою, які дуже часто переказував Гавриїлко, і які завжди справджувалися. Відносилось це, в основному до німецьких поразок, про які німці повідомляли пізніше, а Гавриїлко говорив про них у ті самі дні, коли німці їх зазнали.

Після падіння Сталінграду Гавриїлко описував жахливі сцени його руїн, напр., як советські вояки витягали німців з різних криївок, як їх вбивали. Вже після війни попали мені в руки спогади німецьких старшин та вояків, які були в Сталінграді, де описували свої переживання під час боїв і після падіння Сталінграду. Коли я в пам'яті порівнював їх з оповіданнями Гавриїлка, то описи різних місць та споруд, в яких велися найзавзятіші бої, а відтак капітуляція німців, були повторенням того, про що оповідав Гавриїлко. Такі самі живі й реалістичні, а при цьому жахливі, були оповідання Гавриїлка з концентраційних таборів і тюрем на Україні, в яких каралися наші в'язні. Напр., одного дня, вранці, описував Гавриїлко сцени розстрілу кількох молодих українців у Львові на т. зв. Пісках, де Гестапо розстрілювало своїх в'язнів. Гавриїлко описував кожного в'язня, як він виглядав, як тримався при розстрілі і як падав у викопану могилу чи на землю. Жахливими були описи сцен катування в тюрмах, в яких Гестапо допитувало наших в'язнів. Незабутнім залишиться в моїй пам'яті опис знущань і катувань українських жінок-в'язнів в одній тюрмі на Волині, що його оповів пізно ввечері Гавриїлко в часі екстази. Таких випадків далековидіння було дуже багато, і вони в більшості були записані в «протоколах», що ми списували з усіх екстаз. Гавриїлко розповідав нам навіть про становище українців у США й Канаді під час війни, про настрої серед наших співвітчизників та ставлення урядів до українців. Як згадував Гавриїлко, Степан час-від-часу мандрує до Канади, щоб відвідати українців. Ми питалися Гавриїлка, як Степан мандрує до Канади. Від відповідав, що понад морем, але додавав, «понад морем зле йти, бо повітря дуже вогке й солоне, часто віє вітер...»

Гавриїлко багато оповідав про справи, що торкалися загального положення українців, але дуже неохоче займався приватними справами окремих людей, які зверталися до нього з проханням, напр., щоб сказав, що діється з тим чи іншим чоловіком. Зокрема, йшлося про вістки про людей, які були арештовані чи вивезені большевиками. Гавриїлко завжди відмовлявся тим за-

йматися, бо на розшуки окремих осіб витрачається багато часу, а через це занедбуються загальні справи. Але в деяких випадках такими справами займався. Коли йшлося про розшуки, то просив дати світлину тої особи, яку мав відшукати, і за кілька днів давав відповідь, що з нею діється. Мені відомий випадок із львівським лікарем, др-ом К., якого большевики вивезли на Схід перед війною з німцями. Родина дала світлину, і Гавриїлко через декілька днів сказав, що др К. живе, що він в дорозі додому, знаходиться тепер в такому й такому місті, але дуже виснажений і тому йде поволі, а за два місяці буде дома. І дійсно, через два місяці, всупереч всяким сподіванням рідні, др К. з'явився у Львові і підтвердив, що в той час, як Гавриїлко говорив, він був у тому самому місті, яке був назвав Гавриїлко.

Відомий мені ще й інший випадок. Одна міщанка з Золочева звернулася до Степана з проханням, щоб він сказав, що сталося з її синами. Один пішов до советської армії, а другого арештувало НКВД. Степан нерado погодився на це, але довго не давав відповіді, а жінці сказав прийти через деякий час. Ми, нарешті, запитали Степана, чому він не дає відповіді і каже старшій жінці приходити що кілька днів до Львова. Степан тоді відповів, що він не знає, як сказати мамі, що один її син вже не живе. Тоді йому порадили, щоб сказав, що знає, про другого сина, а за померлого нехай не згадує. Степан так і зробив, назвав навіть день празник св.Миколая, 19 грудня, коли живий син повер-

Степан з товаришем Романом Бачинським в Золочеві. [МС]

неться додому. В названий день повернувся живий син, який служив в армії. Потім міщанка приходила до Степана дякувати за правдиве предсказання повернення сина.

Ще цікавіші були випадки далековидіння з деякими особами, до яких Степан звертався сам. Напр., одного разу він попросив, щоб до нього покликали одну молоду жінку зі Львова. Це було для всіх дивним, бо Степан загалом унікав жінок, а тієї жінки й зовсім не знав. Згадана жінка була молода, недавно одружена та, як всі говорили, жила в щасливому подружжі. Коли вона прийшла, Степан попросив усіх присутніх вийти з кімнати, чого, звичайно, не робив, і залишився лише з цією жінкою. За декілька хвилин ця жінка вийшла заплакана і призналася, що вона мала намір отруїти свого чоловіка, якого не любить, щоб вийти заміж за другого. Про цей свій задум вона нікому не говорила. А ось тепер Степан сказав їй про це, і звернув її увагу на те, що це звичайне вбивство і тяжкий гріх. Вона відразу відреклася від страшного наміру і пообіцяла Степанові, що більше ніколи не буде про щось подібне думати. Для нас усіх це було дуже дивним, бо ніхто не знав, то вона зле живе з чоловіком, а ще більше дивувало, що Степан в цю справу втрутився, хоч ніхто його про це не просив. Жінка була так зворушена розмовою зі Степаном, що цілком переказала немилу для неї розмову і зізналася в своєму страшному намірі.

Одному адвокатові Гавриїлко сказав піти до сповіді. Той пообіцяв піти. Нам всім він сказав, що він уже сповідався, але чомусь Гавриїлко ввесь час наполягав, щоб він пішов і висповідався. Для нас ця історія виглядала трохи дивною, і ми запитали Гавриїлка, що це має означати. Гавриїлко не дав відповіді. Тоді ми звернулися до того адвоката, і він признався, що до сповіді ще не ходив, хоч перед тим говорив нам інакше. Після цього він дійсно пішов до сповіді, а Гавриїлко вже більше про це не згадував. Чому якраз на його сповіді так наполягав Гавриїлко, нам не вдалося дізнатися, як не вдалося нам отримати відповіді на багато інших питань, які ми не раз ставили Гавриїлкові.

Віщування

Щодо пророкувань Степана-Гавриїлка існує дуже багато суперечливих поглядів і неточностей. Деякі люди, які Степана не бачили, ані не були присутні в часі екстаз чи стигм, на основі суперечливих чи невірно переданих пророкувань, висказаних Гавриїлком під час екстаз, ставили під сумнів не лише пророкування Степана, але і його терпіння та післанництво.

Я був присутній під час багатьох екстаз, на яких Гавриїлко говорив про деякі майбутні події. Багато з тих пророцтв збулося. Напр., майже рік наперед Гавриїлко передбачив велетенські нальоти американських бомбовиків на Німеччину: «Будуть прилітати великі птахи і кидати яблучка...»; більше, як рік наперед пророкував Гавриїлко провал Муссоліні та зміну політики Італії, програш Німеччини, смерть Гітлера і т.д. П'ятнадцять місяців наперед було передбачено день смерті Степана, «16 дня, місяця, в якому трава зеленіє», тобто квітня. Все це чуло багато осіб. Багато з його віщувальств ще не збулися, але, мабуть, збудуться, хоч нам тоді вони видавалися дивними й фантастичними. Гавриїлко говорив, між іншим, що в майбутній війні армії «пропадатимуть» без сліду, тобто будуть зовсім знищені. Це був десь 1943 рік і про атомну бомбу ще ніхто не знав. Сьогодні, коли розвиток атомної зброї йде семимилевими кроками, армії дійсно можуть «пропасти» без сліду. Те саме відноситься і до жертв майбутньої війни. Гавриїлко називав великі цифри жертв цієї війни, доки прийде визволення України. Це було для нас незрозумілим, але після скинення атомних бомб на Японію стало ясно, що атомна зброя може спричинити до загибелі мільйонів людей. Отже ясно, що коли для нас, що до деякої міри зжилися з Степаном-Гавриїлком та їх пророкуваннями, ці речі виглядали, принаймні, дивними, то що говорити про людей, що ставилися до Степана і його післанництва з упередженням та й ніколи його не бачили?

Що ж сказати про інші віщування, що, на думку деяких людей, не збулися? Тут необхідно розрізнити два роди пророкувань. Одні були, так би мовити, умовні. Гавриїлко говорив, що

це або те не станеться, якщо український народ покається і препросить Господа Бога. Багатьом з нас здавалося, що український народ виправиться, або що Степан своїми терпіннями відпокутує провини народу, і ми брали його умовні провіщення за цілком певні. А тим часом Степан-Гавриїлко були лише знаряддям у Божих руках і переказували те, що знали, не маючи при цьому вирішального впливу ні на зміну наставлення українського загалу до Бога та Божих заповідей, від чого якраз залежало здійснення тих чи інших предсказань, ані не могли вплинути на Божі рішення щодо ходу подій, що від них ніяк не залежали.

До інших провіщень оточення Степана, тобто ми всі, підійшли з дуже неправильним наставленням. Коли Гавриїлко говорив, що в Галичину знову прийдуть большевики, що буде велике переслідування віри, чи що будуть нальоти советських літаків на Львів, а визволення українського народу наступить ще не скоро (це був 1942-44 рр.), то ми всі починали з Гавриїлком дискусію і торги, що він до цього не повинен донустити, що це неможливо, бо це спричинить цілковите знищення української культури і т.д. Гавриїлко, який ніколи не любив сперечатися, на наші торги відповідав: «То, може, не буде».

Ми це брали, до деякої міри, за певність, забуваючи, що Гавриїлко чи Степан не мають сили змінити незбагненних рішень Божої волі, і на них вони зовсім не мають впливу. Вони лише пророкували те, що в майбутньому мало статися. Звідси й деякі оті «несповнені пророцтва», про які дехто говорить. Якщо ж йдеться про другий прихід большевиків до Львова, то ми навмисно деякі його пророкування не переказували далі, щоб не поширювати та не збільшувати й так вже великої паніки. Найкращим доказом того, що і Степан, і ми всі передбачали прихід большевиків, є той факт, що ми шукали для Степана приміщення в Криниці, куди він в березні 1944 р., перед своєю смертю був приїхав. Інша річ, що Гавриїлко все повторював, що не добре буде, якщо багато людей виїде з Галичини на еміграцію, бо дуже мало хто з них повернеться додому. А так, казав він,

хоча большевики трохи людей знищать, все ж таки багато залишиться на Україні...

Мабуть, отут і треба шукати причини деяких «нездійснених пророцтв» Степана, що, не раз, дехто висуває як один з головних аргументів не лише проти пророкувань Степана, але й проти його післанництва. А тим часом при цьому забувають, що це була одна з несуттєвих ознак післанництва Степана, головним завданням якого було бути «Божим вибранцем», тобто свідчити про Бога та бути підкріпленням для людей, що в тяжких часах могли б захитатися чи відійти від Бога й віри. Я сам чув від Степана багато різних пророцтв загального характеру щодо майбутніх часів, проте не вважаю за необхідне їх подавати. По-перше, не пам'ятаю їх так докладно, як були сказані, а всі записки з екстаз залишилися в Галичині, а по-друге, вони не належать ні до суті післанництва Степана, ні не є ціллю цієї книжечки, що має дати короткий образ життя та діяльності Степана, «Божого вибранця». Одне певне, що можу сказати і в що вірю, на що Гавріїлко не раз давав своє «слово-мур», що Україна буде вільною, хоч до того часу український народ зложить ще багато жертв, і багато крові зросить українську землю...

Водичка та порошок

Коли до Степана зверталися люди за допомогою у хворобі або інших клопотах, він часто обіцяв дати їм «водичку» або «порошок», які повинні носити біля себе, і що це їм допоможе. Як відбувалося «приношення». Як називав Гавріїлко, «водички» та «порошку»? Малу пляшечку на воду або вервицю з хрестиком, що всередині був вижолоблений на мощі, – залежно від того, що Гавріїлко казав принести, – клали ми на столі біля свічок та хреста, що стояв у кімнаті Степана. Ці речі ми клали, звичайно, перед екстазою, а потім дуже вважали, щоб до них ніхто не наближався, та щоб пляшечки були зовсім порожні. В часі екстази раптово відзивався Гавріїлко: «Я вже приніс «водичку», чи «порошок», – залежно від того, що мало бути, – заберіть собі!». Ми йшли і дійсно знаходили чи у пляшечках трохи води чи в вижолобленні хрестика трошки зеленкуватого

Степан зі стигмами [МД]

порошку. Коли ми питали Гавриїлка, що то за водичка чи порошок, в чому полягає їх помічна сила, то він не давав ясної відповіді. Лише казав нам, що можемо брати «водичку» та «порошок» під шкло (мікроскоп) і досліджувати їх скільки захочемо, але нічого не знайдемо. Ми пробували цю воду, але вона була на смак, як і кожна інша вода, на вигляд – чиста й прозора. Так само й порошок на вигляд не мав у собі нічого надзвичайного. Проте всі, хто дістав «водичку» чи «порошок», говорили, що їм допомагало.

Інша справа, що Гавриїлка нелегко було вмовити чи впросити, щоб дати комусь водичку. Звичайно говорив своє «подивимосья», тобто все довідувався, чи

можна допомогти, і аж тоді казав принести пляшечку чи вервицю. Проте було досить багато випадків, де не допомагали ніякі вмовляння, ні прохання, – «водички» не хотів дати.

Одного разу зробив нам таку несподіванку: один молодий чоловік дуже просив «водички» для себе, бо мав якийсь клопіт. Гавриїлко зразу відмовився, але після довгих прохань погодився дати водичку. Перед тим ще двічі запитував того чоловіка, чи ця водичка для нього самого. Той відповідав, що так. Тільки тоді Гавриїлко приніс водичку. Чоловік забрав пляшечку і пішов. Через деякий час повертається і каже, що вода по дорозі в незрозумілий спосіб зникла, хоч пляшечка була щільно закоркована. Під час найближчої екстази ми запитали Гавриїлка, що сталося з «водичкою»? Він відповів, що молодий чоловік просив води не для себе, а для дослідів. «Він хотів водичку брати під шкло і шукати там чогось», – пояснював Гавриїлко своїм способом.

Згодом молодий чоловік признався, що дійсно брав «водичку» для дослідів. Хоч як він потім і просив Гавриїлка дати йому водичку, він не погодився, скачав, що на доследи не дає.

За декілька місяців перед смертю Степана Гавриїлко звернувся до нас всіх, які ближче жили зі Степаном та опікувалися ним, і велів нам принести пляшечки на «водичку», «...бо «душечка» відійде від нас і хоче, щоб ми мали «водичку», аби «душечка» могла й по смерті нами опікуватися». Усі досить швидко поприносили пляшечки і отримали «водичку». Я забув за пляшечку і тільки згодом пригадав собі та й заніс пляшечку до Степана. Я навмисно вибрав маленьку пляшечку від парфуми з такою вузькою шийкою, що навіть кольонської води через шийку не міг налити, бо повітря не могло витіснитися з середини. У кімнаті були тільки Степан і я. У нього була екстаза. Я поставив пляшечку на столі по протилежній стороні ліжка і став чекати. Під час екстази вів науку якийсь невідомий мені голос. Коли він закінчив, то почувся голос Гавриїлка: «Пастирку, бери собі «водичку», я вже приніс». Дивлюся, пляшечка вщерть наповнена водою. Я запитав Гавриїлка:

– А скажи мені, Гавриїлку, як ти туди налив «водички»? Та ж я стільки намучився і ніяк не міг налити навіть кольонської води через лійку, а ти звичайної налив.

– То вже наша справа, – відповів, як звичайно, Гавриїлко, не даючи ніякого пояснення.

Цю водичку я мав при собі протягом останніх років війни. Я переконаний, що всі страхіття, бомбардування та всі інші нещастя, що їх несла з собою війна, я переніс завдяки опіці та допомозі Степана й Гавриїлка, які мені помагали та опікувалися мною.

Подібно думає й інший учасник екстаз, мгр. У,⁹ який також має воду від Гавриїлка. Він, як писав мені недавно, дуже багато завдячує допомозі Степана та Гавриїлка, які в найтяжчих, майже безвихідних воєнних ситуаціях, прийшли йому на допомогу.

9 Напевно, мгр.Мирош Утриско (1908-1988), довголітній голова товариства «Бойківщина» у Філадельфії

Перебирання недуг та їх лікування

Одною з форм терпінь Степана було перебирання на себе різних недуг, що раптово приходили та ще скоріше зникали.

Як і у німецької стигматички Тереси Нойман, так і в Степана траплялися випадки, що він раптово захворював на якусь дивну й незрозумілу для нас недугу. Задуха, сильний кашель та інші хворобливі прояви, що від них терплять, звичайно, старші люди, нападали на молодий і здоровий організм Степана без будь-якої простуди чи причини. Дуже часто, коли ми питали Гавриїлка, чому Степан хворіє, Гавриїлко відповідав: «Душечка терпить за Сивушка» (так називав він Митрополита Андрея).

Були також випадки, коли Степан терпів і за інших людей, але Гавриїлко неохоче про це говорив, лишень попереджував, що він хворіє за когось іншого. Гавриїлко просив, щоб не кликали лікаря, бо це нічого не допоможе, а хвороба скоро мине сама, і дійсно, незрозуміла для нас хвороба так само скоро й раптово зникала, як і приходила.

Багато людей зверталось до Степана за допомогою у хворобах, але він дуже нерадо погоджувався допомагати, а Гавриїлко прямо-таки сварився, бо Степан не має часу займатися приватними справами окремих людей, а має інші завдання. Коли ж погоджувався, то, звичайно, перед тим питав «когось», чи можна допомогти. І тільки тоді давав «порошок» чи «водичку». Ця діяльність Степана була дуже невелика, бо і він сам не хотів цього робити, і ми неохоче донускали до нього людей з такими клопотами.

На кінець розповім ще один випадок – лікування хвороби моєї сестри. Я отримав листа від своєї рідні, що моя сестра важко хвора та перебуває в шпиталі в С. Мені необхідно приїхати, бо її стан дуже важкий, і лікарі не мають надії на її видужання. Мої заняття не дозволяли мені швидко виїхати, і тому я вирішив попросити Степана про допомогу. Десь біля 11 години ранку я зайшов до Степанового помешкання. «Зараз буде екстаза», – говорив Гавриїлко. Я

попросив його, щоб допоміг моїй сестрі. Він відповів, як завжди «подивимося». Я запитав, коли зможу знати, чи він допоможе сестрі.

– Може за годину? – запитав я.

– Е, так скоро я не зможу піти до С., подивитися і вернутися. Прийди по полудні. – Ми домовилися на п'яту годину по полудні.

– Але вважай, не спізнися, – наказував мені Гавриїлко, – бо я не маю часу.

Я їхав до Степана на умовлену зустріч з Гавриїлком, але трамваї були переповнені, бо якраз усі робітники поверталися з праці, то ж я запізнився. Коли прийшов до Степана, то він вже був по екстазі. Присутні в хаті знайомі сказали, що екстаза щойно скінчилася, що Гавриїлко питався за мною і нарікав, що я спізнився. Мені не залишалося нічого іншого, як чекати на чергову екстазу. За якийсь час Степан ввійшов у екстазу, і зразу відізвався Гавриїлко:

– А ти чого спізнився? Ти знаєш, що я не маю часу, а ти не приходиш вчасно.

Я почав виправдовуватися, що в мене було лише дві хвилини по п'ятій і що, певно, він заскоро прийшов.

– То накрути собі добре годинник і не запізнюйся, бо я не маю часу чекати на тебе. У нас багато інших загальних справ до полагодження.

Коли я запитав, що з моєю сестрою, то він відповів, що вже все добре, і що вона буде скоро здоровою. Мені не потрібно їхати до С., бо вона й так скоро поїде вже додому, – закінчив Гавриїлко.

– Ну, а як ти це зробив? – запитав я Гавриїлка.

– То вже наша справа, – як завжди відповів він.

Через два дні я отримав листа з дому, в якому писали, що сестрі раптово покращало, і то було якраз в той день, коли я говорив про неї з Гавриїлком. Проти всяких сподівань лікарів, вона видужувала та скоро поїде додому. Гавриїлко свого слова дотримав.

Зв'язки з іншими стигматиками

Гавриїлко згадував не раз, що «душечка», тобто Степан, зустрічається також з іншими стигматиками. Між іншим, згадував про якогось малого хлопця з Канади, який був Божим обранцем. Про нього сказав десь у 1943 р., що він помер. Досить часто говорив теж про зустрічі з німецькою стигматичкою Тересою Нойман. Про неї згадував Гавриїлко, що «та німка приходить до «душечки» і просить, щоб «душечка» йшов разом з нею молитися за німецький народ на гріб того святого, що охрестив німців», тобто гріб св.Боніфатія в Фулді.

– І «душечка» ходила? – запитав я.

– «Душечка» сказала їй: «Іди й молися сама за своїх німців, я мушу молитися за українців, яких твої німці мучать і переслідують», – відповів Гавриїлко.

При цій нагоді я поцікавився однією справою, пов'язаною з Тересою Нойман, яка для мене була дещо загадковою.

Перед війною, під час студій, я мав нагоду слухати дуже цікаву доповідь славного німецького проповідника о.Фазеля про німецьку стигматичку Тересу Нойман та її терпіння. Фазель сам був протестантом, поїхав у Коннерсройт, де живе Тереса, щоб, як сам він говорив, викрити той обман. Але в Коннерсройті навернувся на католицизм, став священником та великим прихильником Тереси, а потім їздив з доповідями про Тересу по Німеччині та Австрії.

Стигми Тереси та інших стигматиків мене дуже зацікавили, тим більше, що десь у той час дістала стигми Настя Волошин. Я прочитав кілька основних книжок про стигматизацію та стигматиків і мав велике бажання поїхати до Коннерсройт, щоб на власні очі побачити, як виглядає екстаза, стигми і т.д. До Коннерсройта я поїхати не зміг, бо польський консулят відмовив мені в поширенні паспорту на Німеччину, а єпископ, на території якого жила Тереса, заборонив її відвідувати. Мені було дуже прикро, адже це питання мене дуже цікавило, і я багато думав про нього. Одного дня я зайшов до бібліотеки інституту, в якому мешкав, і побачив там на столах

розкладені малі образки. Це різні компанії, що видавали образки, надіслали візрці, щоб потім можна було їх замовити. Всі образки були нові, щойно прислані. Між тими образками я побачив один, відмінний від інших не лише тим, що мав французький текст, всі інші мали німецький, але й тим, що він був дещо витертий, а по молитві стояла дописка німецькою мовою: «Молімся спільно» з підписом «Тереса Нойман». Я зацікавився тим образком і запитав товаришів, що були в бібліотеці, кому він належить, але ніхто з них не виявив більшого зацікавлення. Один з товаришів сказав: «Якщо він вам подобається, то візьміть собі». Я цей образок взяв. Пізніше я виявив, що підпис Тереси був такий самий, як і її підписи, фотографовані в книжках про неї. Коли я вдумувався в допис «Молімся спільно», то дійшов до висновку, що якби я був навіть поїхав до Коннерсройт і бачив Тересу, то вона б більше мені нічого іншого не сказала, як те, що було написано на образку.

Цей образок був при мені тоді, коли Гавриїлко говорив про Тересу Нойман. Я сказав до Гавриїлка:

– Знаєш, Гавриїлку, а я щось маю від Тереси.

– О, я знаю, ти маєш від неї образок, – відповів він.

Мені стало трохи дивно, бо про цей образок, крім мене, не знав ніхто.

– А як той образок дістався до мене? – запитав я.

– Німкєня післала тобі, – відповів Гавриїлко, – бо ти не міг до неї поїхати.

– Ну, а як вона мені його післала? – питав я.

– Е, то вже наша справа, – відповів за старим звичаєм Гавриїлко.

Крім зустрічей з німецькою стигматичкою і малим хлопцем у Канаді, як твердив Гавриїлко, Степан зустрічався ще з нашими стигматичками в церкві у Плугові, де вони збиралися разом з духами козаків, що були поховані на плугівському цвинтарі. Всі вони молилися за український народ. Більше про ці зустрічі Гавриїлко не говорив.

Про спільну зустріч наших стигматиків розповідав мені одну історію о.К.,¹⁰ який теж цікавився стигматиками. Одного дня він був під час екстази однієї нашої стигматички у Львові, і вона говорила, що минулої ночі була в церкві св.Юрія у Львові на Службі Божій. Коли о.К. запитав її, хто цю Службу Божу правив, вона відповіла, що три священники, і описала, як вони виглядали. Два були о.К. не знайомі, а третій – подібний на знайомого священника, що недавно помер. Стигматичка твердила, що він мав один штучний зуб, а о.К. знав, що він жодного штучного зуба не мав. Через деякий час зустрів о.К. когось з родини того священника і довідався, що він перед самою смертю вставив собі золотий зуб. Та сама стигматичка описувала й людей, які були присутні на тій Службі Божій, по одягу яких виходило, що це були львівські міщани приблизно 17 століття. Для о.К. дещо було неясно, і він запитав у стигматички, чи ще хтось був тоді з інших стигматиків. Вона відповіла, що був ще Степан. О.К. пішов до Степана і він подав йому такий самий опис Служби Божої, священників та вірних, як і стигматичка С. Одначе, для о.К. ще були неясні деякі деталі з одягу міщан, які, на його думку, не узгоджувалися з описами вбрання львівських міщан того часу, про що він десь читав. Тоді о.К. пішов до керівника Національного Музею д-ра С.¹¹ і попросив показати одяг львівських міщан 17 століття. Одяг докладно співпадав з описом, що його подавали стигматики, їх відомості були кращими, ніж о.К. «А ця історія, – завважив при кінці оповідання о.К., – підтверджує, що всі стигматики працюють спільно і в деякому порозумінні».

«Дефіляда духів»

Як вже я згадував, під час екстаз з уст Степана було чути голоси різних осіб: то ніжний дитячий голос Гавриїлка, що навіть не вимовляв добре слів, то поважний, сильний чоловічий голос, що його не раз було чути при зачинених вікнах з другого поверху на вулицю (Гавриїлко казав, що це голос св.Володимира), то голос старшої жінки, згідно з Гавриїлком св.Ольги. Всі ці голоси вжи-

10 о.Г.Костельник (1886-1948)

11 Іларіон Свєпціцький (1876-1956)

вали різний стиль мови, дуже відрізнялися в доборі слів, а часом говорили віршами, ще й дуже правильними та легкими. Я виразно це підкреслюю тому, що знання та відомості Степана обмежувалися виключно тим, чого він навчився впродовж короткого перебування в школі, а того було замало. Пізніше Степан інколи брав газету до рук, але нічого іншого не читав. Усі промови, що ми чули під час екстазу, перевищували його знання. І запас слів, і форму та стиль його мови поза екстазами. А вже такого великого діапазону в модуляції голосу, від дитячого до поважного чоловічого, немає, мабуть, в жодного актора на світі.

Після кожної промови-проповіді Гавриїлко, звичайно, пояснював, хто говорив. Були там імена не лише календарно-церковних святих як, напр., св.Петро, св.Андрей, св.Володимир, св.Ольга, але й світських людей, як Шевченко, чи деяких невідомих з прізвищами, про яких Гавриїлко казав, що це голоси козаків чи стрільців, які загинули в боротьбі за волю України.

Найбільше число голосів ми мали нагоду почути під Новий 1944 рік. Той вечір був якийсь такий дивний, що ще й сьогодні стоїть перед моїми очима. Коротко опишу ту екстазу, як одну з найцікавіших.

Коротко перед Новим Роком Гавриїлко заявив, що «була важна конференція», і ввечері під Новий Рік у Степана буде екстазу, під час якої він розкаже нам про її наслідки. На наше запитання, хто може бути присутній, Гавриїлко назвав нам прізвища декількох осіб, які часто бували на екстазах. Др. Б., родині якого Степан-Гавриїлко багато допомагав, запросив Степана до себе на вечерю під Новий Рік, на що Гавриїлко погодився, застеріг лише, що всі присутні там мають бути в стані ласки, тобто не мати на сумнінні ніяких гріхів. Це бажання Гавриїлка ми всім переказали. Під Новий Рік ми зібралися в мешканні д-ра Б. Крім господарів було ще 5 чи 6 осіб. Ми сиділи біля столу, розмовляли. Під час бесіди Степан заплющив очі і почав засинати, – знак, що наближається екстазу. Ми поклали його на ліжку, і почалася екстазу. Заговорив поважний чоловічий голос:

«Слава Ісусу Христу! Український Народе! Вітаю вас з Новим Роком та бажаю всього найкращого, А тепер скажу Вам, що український народ переживатиме в черговому році». На цьому промова перервалася так, ніби хтось силою зупинив промовця і не дозволив більше говорити. За хвилину почули ми другий голос, який привітав український народ з Новим Роком, при цьому Степан підніс руку вгору, як це роблять не раз при зустрічах, і знов дійшов до того, що український народ переживатиме в черговому році, і знову промова перервалася. Після цього почули ми голос Гавриїлка, але якийсь дивний, наче збентежений. Ми запитали, хто це говорив. Гавриїлко відповів, що це були стрільці, які лежать поховані на Янівському цвинтарі (там був окремих Стрілецький цвинтар), і навіть подав, в якому місці та ряді знаходяться їх могили. Гавриїлко говорив дуже коротко.

Потім почули ми новий голос. М'який, симпатичний, мелодійний, що віршем описував політичну ситуацію в світі. Вірш був гарний і наче знайомий. Пам'ятаю, що говорив про настрої в Іспанії, про незадоволення в Угорщині, де якраз тоді аліянтські літаки скинули бомби, про великі нарікання в Німеччині і т.д. Коли промовець заповів, що скаже про переживання українського народу в наступному році, голос зненацька перервався, як і раніше. Ми почули голос Гавриїлка і запитали, хто це говорив.

– А ти не знаєш, хто? Шевченко. Ти не впізнав? – відповів він і замовк.

Тоді відізався новий голос, жіночий, ніжний та сумовитий, що говорив про Божих обранців, яких Бог післав між український нарід, а відтак про зелену могилу серед поля, при цьому впала дата 16 дня місяця, що в ньому трава зеленіє (дата смерті Степана – 16 квітня¹²). І знову, коли вона повідомила, що розповість про події, які «український народ переживатиме в 1944 році», голос раптово замовк, і вона перестала говорити.

Того вечора ми чули голоси біля двадцяти різних осіб, що говорили різним стилем і тоном, користувалися різним запа-

12 16 квітня – дата поховання Степана

сом і добором слів. Усі вони вітали український народ з Новим Роком, бажали всього найкращого та казали, що повідомлять, що чекає український народ в 1944 році. Але усім їм на цьому місці зупинялася мова, неначе б хтось силою переривав та не давав говорити. Між промовами ми чули голос Гавриїлка, що, здавалося, був збентежений і неначе не свій. Він лише коротко пояснював, хто говорив. Між тими, що говорили, було декілька стрільців, могили яких були на Янівському цвинтарі у Львові. Гавриїлко не подавав їх імен, лише описував розташування могили. Всі ці дані були докладно записані, але залишилися, на жаль, з іншими нотатками з екстаз Степана у Львові. Всім нам присутнім, також було дещо моторошно, бо чогось подібного під час екстаз ми ще не бачили. Тому ми постійно допитувалися Гавриїлка, що сталося, що ніхто з промовців не може закінчити промову. Гавриїлко того вечора не дав ніякої ясної відповіді, лише крутився своїм «не знаю, подивлюся», – знак, що не хотів нам дати пояснень у тому товаристві. Наступного дня нас зібралось вже тільки четверо в іншому місці зі Степаном, і ми знову питалися Гавриїлка, чому вчора не закінчено жодної промови і не сказано тих «важних речей з конференцій», які він нам заповідав. Гавриїлко й тоді не дав вичерпної відповіді. Він говорив, що помешкання, в якому ми зібралися, було непосвячене, а в іншому помешканні, під нами, жили люди, що не мали шлюбу. Тому злий дух перешкодив під час екстази і не дав сказати того, що було необхідно. Я особисто принускаю, що хтось з присутніх міг бути в стані гріха, і через те екстаза не вдалася, а Гавриїлко з властивою для нього делікатністю не хотів цього сказати і подавав інші причини. На жаль, ні наступного дня, ні пізніше, незважаючи на наші прохання, Гавриїлко так нічого і не сказав про те, що станеться в черговому році, і що було на тій «конференції», а давав лише несуттєві пояснення.

Відновлення образів

У розмовах з Гавриїлком дуже часто згадувалася назва місцевості Плутив, яку він своєю дитячою вимовою називав

«Плугівець». Гавриїлко говорив, що «душечка», тобто Степан, ходить молитися до Плугівця за український народ, що в Плугівці повинні молитися всі українці за краще майбутнє і визволення, і повинні туди йти на прощу до «горішньої церковці». До Плугова він завжди доручав посилати на Служби Божі за український народ, і, зокрема, говорив, що там «відновлюються образи». Про віднову образів у Плугові говорили, як я чув, і інші наші стигматики, в їх числі і Настя Волошин. Очевидно, що ця справа мене зацікавила. Я випадково зустрів у Львові пароха Плугова о.Ф.,¹³ то запитав його, чи там щось подібне діється. Він мені відповів:

– Так, там діється багато дивних речей, але приїдьте й подивіться самі, бо інакше мені не повірите.

За деякий час вибралися ми до Плугова, що знаходиться поблизу містечка Золочів. Крім мене їхав ще бл. п. д-р.Б., о.К. і Степан Навроцький. Їхали ми автом, яке було в такому поганому стані, що шофер навіть не хотів нускатися в дорогу. Всі колеса були латка на латці, запасних гум не було, та й мотор був не в порядку. З тяжкою бідною шофер дав себе намовити на цю подорож.

До Плугова заїхали ми без великих пригод, бо тільки тричі латали колеса. Разом з о.Ф. вибралися ми до церкви. Обидві церкви в Плугові досить старі, десь з кінця 17 століття. Одна стоїть у долині при дорозі, а друга – на горбі між могилами, де спочивають козаки, що під проводом гетьмана Хмельницького билися з поляками під Золочевом. Обидві церкви збудовані в одному стилі з грубих тесаних колод. О.Ф. на основі записів у парохіяльних книгах і переказів твердив, що старшою є т. зв. долішня церква, тобто при дорозі, а Гавриїлко та інші стигматики завжди казали, що далеко старшою є церква на горбку на козацькому цвинтарі, і має вона велике значення для українського народу. Зокрема, Гавриїлко завжди наказував, щоб Служби Божі й молебні правилися в горішній церкві.

Ми наближались до долішньої церкви. Церква, як всі наші церкви в Західній Україні, була побудована в формі хреста з ба-

13 о.Ф. – це о.С.Фітьо, о.К. – наневно о.Г.Костельник

нею посередині. Вже здалеку було видно під церквою старі образи, з яких зійшла фарба і залишилася лише підклад-крейда на полотні, натягнуеному на дошках. Ті образи забирали з церкви, але, звичайно, їх не палили, але тримали під церквою. Так було й у Плугові.

О.Ф. привів нас до цих вичвілих образів і попросив до них добре придивитися.

– Тут можете ще побачити оновлення образів, бо в церкві уже всі образи відновлені, – додав він.

На всіх образах, а було їх там кілька, ми побачили таке: одна частина образу була біла крейда на полотні, натягнуеному на дошках. Друга частина, що сполучалася з попередньою так, що годі було відрізнити, де закінчується одна, а починається друга, була вже темна і свіжа, наче б хтось потягнув по тій крейді на полотні бензином або подібною хімічною рідиною. Ця частина образу переходила в яскраві кольори, що відтворювали образ таким, яким він був колись. Всі кольори були такі яскраві й свіжі, ніби хтось щойно закінчив їх накладати на полотно. Такі яскраві й свіжі кольори я бачив лише на образах деяких малярів у музеях. Ми запитали о.Ф., хто ці образи малює.

– Питайте Степана, – відповів о.Ф., вказуючи пальцем на нього. А він ходив довкола церкви і зовсім не звертав уваги на нас. Ми ввійшли до середини церкви. Церква була, як звичайно, розмальована. Коли ми приглянулися ближче до образів, то побачили, що всі постаті, зображені на них і тло, були свіжо відновлені,

Церква св. Параскеви в Плугові (долішня). Світлина від родини о.С.Фітя

Фрагмент іконостасу церкви св. Параскеви в Плугові. Фото 2002 р.

неначе б маляр щойно закінчив свою працю. Тільки на одному розі кожного образу залишився вузький пасок старого мальовидла, неначе на показ того, як образ виглядав перед відновленням. Я вийшов на хори — і там усе мальовило було відновлене. Навіть звичайні мазки маляра в кутку на стіні, що, мабуть, хотів вичистити пензель з решток фарби, виблискували яскравими кольорами, крім вузького паска старого мальовила.

Згодом ми всі разом підійшли до іконостасу і побачили те саме, а о.Ф. звернув нашу увагу на один празничний образ в іконостасі над дняконськими дверима. Цей образ був чомусь перевернутий догори дном. О.Ф. пояснив нам, що оливна лампадка, яка висіла над дняконськими дверима так його закоптила, що зовсім не можна було пізнати мальовила. Мусіли здіймати образи з іконостасу для чищення і, ставлячи їх знову на свої місця, не могли розрізнити на закопченому образі де верх, а де низ, тому й поставили його догори дном. Коли образ відновився, то побачили, що він стоїть перевернутим. На всіх образах іконостасу спостерігалось те саме, що й на інших образах у церкві: всі були відновлені, але на кожному з них один ріжок залишився невідновлений.

На одній стіні церкви висів образ Божої Матері. Була це ікона на дешевенькому, ніби золотому, підкладі, на ній були намальовані голова й руки Пречистої. Після відновлення весь образ сяяв червоनावим золотом, тільки в одному кутку залишився ріжок старого, блілого підкладу, що дуже відрізнявся від цілості оновленого тла.

— Запитайтеся Гавриїлка, скільки золота вжили стигматики на віднову цього образу, то він вам скаже, — відізвався до нас о.Ф., — бо я вже чув про це.

І ще на одну особливість звернув нам увагу о.Ф. В церкві були два круглі образи про Христове Воскресіння, намальовані на блясі, які накладається на Великдень на Артос. Один був куплений недавно, а другий — давній. З давнього образу фарби вже злізли, і паламар тримав у ньому вугілля до кадила. Після відновлення старий образ став куди кращий від недавно купленого, і коли о.Ф. показав нам обидва образи, то ми зразу

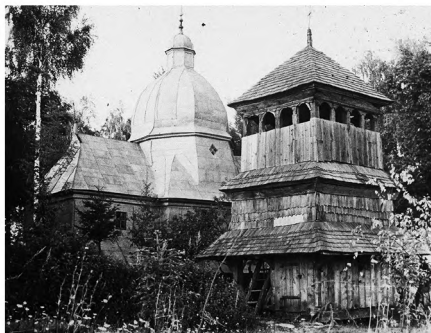
ж вказали на відновлений образ, як на новий. Але маленький пасок старого мальовила з одного краю образу був найкращим доказом того, що це був таки старий образ, який відновився.

– Ну, а може якийсь маляр тут бодай де крутився? – запитав я о.Ф. – І може він всі ці мальовила поправив?

– Питайте, кого самі хочете, тут у селі, – відповів о.Ф., – всі вам скажуть те саме. Нікого тут не було і ніхто з ніякою фарбою до цих образів не наближався, а вони постійно відновлюються. За кілька тижнів і ті образи, що ви бачили під церквою, будуть так відновлені, як усі мальовила в церкві, і залишаться на кожному з них лише малий пасок старого мальовила на знак, як образ виглядав перед тим. Цим відновленням цікавився вже й Національний Музей у Львові, сюди приїздив один фахівець і тільки ствердив, що свіжа фарба має такі самі хімічні складники, як їх мали фарби, що вжнвалися в часі малювання церкви, а більше він не міг сказати нічого.

Опісля ми пішли через дорогу на горбок, де виднілися бані другої, т. зв. «горішньої» церкви. Через браму ми ввійшли на старий козацький цвинтар, і на нас повіяло духом козацької давнини. Позападалі в землю могили обросли мохом, а між ними розросталися старі крислаті дерева. На всіх гробах були однакові однораменні грецькі хрести з короткими написами: Р(аб) Б(о-жий) такий і такий, (роджений) Р(оку) Б(ожого) такого й такого, і (помер) Р(оку) Б(ожого) 16..., а на деяких року зовсім не було видно. Одні хрести похилилися від старості, а деякі лежали вже на землі. Та нас тепер це не цікавило. Ми прямували до дверей церкви, біля яких з'явився вже й Степан, що перед тим десь відійшов від нас.

Ця «горішня» церква була більш знищена, ніж долішня, і досить занущена. Як нам пояснив о.Ф., в цій церкві відправляються Богослужби

Церква Положення ризи Пресвятої Богородиці в Плугові (горішня). Світлина від родини о.С.Фітя

лише кілька разів у рік, і нею люди менше цікавляться, менше дбають, і тому вона така занущена. Одначе й тут всі образи були відновлені, як і в долішній церкві. Кожний образ блистів свіжістю і яскравістю кольорів, крім маленьких залишків, що свідчили про давність мальовил.

Над престолом зі стелі звисало довге старе полотно, на якому був намальований образ. Коли ми приглянулися ближче, то побачили, що й тут мальовило було відновлене.

– І тут не було ніякого маляра, – пояснював о.Ф., – а образи відновилися. Але тут ми вже були свідками віднови одного образу, а саме під час Служби Божої на Празник Божої Матері бачили люди і я, як між освяченням і св.Причастям по нап্রে-стольному образі Божої Матері мандрували дві ясні цятки, ніби хто став біля дверей і пустив сонячне світло з маленького дзеркала на образ. Після св.Причастя ці цятки зникли, а образ став цілком відновлений. На це є протокол, підписаний дванадцятьма найповажнішими господарями громади, що були свідками тої події. Я маю докладні протоколи з віднови образів з усякими деталями, – закінчив свої пояснення о.Ф.

Я відвернувся і побачив у захристії задуманого Степана, що стояв біля царських врат. Пригадалися мені слова Гавриїлка, що «душечка» ходить до Плуґівця молитися, і запитав Степана, де він стоїть у церкві, як приходять молитися.

– Ось тут, – відповів Степан, показуючи на місце, де якраз тоді стояв.

Я пригадав собі пересторогу Гавриїлка, щоб не говорити з Степаном поза екстазами про речі, про які є мова в екстазах, то ж більше не питав нічого.

Ми вийшли з церкви і пішли на парохію. Там біля авта стояв наш шофер і чухав голову, бо колеса були в такому стані, що годі було нускатися в зворотню дорогу. Шофер запитав о.Ф., чи не можна б десь купити запасових гум до коліс.

– Цього тут не дістанете ні за які гроші, – відповів о.Ф., – але попросіть Степана, то він вам, певно, допоможе вчасно доїхати до Львова.

– Можемо їхати, Степане? – запитав я Степана, який стояв осторонь та зовсім не цікавився нашою журбою.

– Та їдьмо, – відповів він коротко.

Ми попрощалися з о. Ф. та з острахом рушили в дорогу, бо д-р. Б. мав на другу годину якісь важні наради, а мені також треба було бути по обіді у Львові. Правда, ми раз чи два направляли колесо в дорозі, але точно о другій годині авто зупинилося перед львівською ратушею, де д-р.Б. тоді урядував. Ми приїхали вчасно, а шофер все дивувався, як взагалі ми з такими колесами доїхали до Львова.

Вечері того самого дня я пішов до Степана. Він мав екстазу і говорив Гавриїлко. Я подякував Гавриїлкові, що він допоміг нам повернутися до Львова.

– Так, ви приїхали вчасно, але ти не знаєш, як я намучився по дорозі. Я всю дорогу мусів тримати ваші діряві гumi, щоб вони не потріскали, і щоб ви могли приїхати вчасно, – нарікав Гавриїлко.

Крім віднови образів і мальовил у Плугові мали відновлюватися ще образи в деяких інших місцевостях, але я цього не бачив і тому не можу стверджувати так, як про Плугів, де я сам мав змогу в цьому переконатися. Також мав відновитися один малий образ Матері Божої в церкві св. Юра у Львові, але це був лише початок, як говорив Гавриїлко, і ще треба буде чекати кілька тижнів на повну відмову. В той час мене вже у Львові не було.

Я питав Гавриїлка, чому і як образи відновлюються. Він дав мені таке пояснення: у плугівській церкві збираються на молитву за український народ душі козаків, що лежать поховані на цвинтарі. Як наслі-

Пам'ятний знак полеглим козакам, які під проводом Б.Хмельницького брали участь у Зборівській битві 1649 р. Знаходиться недалеко від Плугова.

док їх молитв образи відновлюються, а це знак, що визволення України – не далеке. Якщо б образи перестали відновлятися, то був би це лихий знак. Так само в церкві св.Юра у Львові збираються на молитву душі українців, що їх помордовано у львівських тюрмах та поховано на львівських цвинтарях. Тому й у Львові теж буде відновлюватися образ. Такі віднови є ще й в інших місцевостях. Гавриїлко казав про одну місцевість, але назву її я вже забув, та пам'ятаю, що люди стверджували, що там образ також відновився. Коли я питав Гавриїлка, як відновлення відбувається, то він не хотів про це нічого казати, заслонючись своїм «це наша справа...»

Смерть Степана

Гавриїлко не раз погрожував: «Ми «душечку» заберемо до себе, бо ви замало цікавитесь ним, мало йому допомагаєте, маєте з ним багато клопоту. А так «душечка» піде до нас і зможе більше зробити для українського народу, ніж тут. Тоді ви побачите, що це значитиме, як «душечки» не буде з вами. Ми все противилися тому й доказували Гавриїлкові, що Степан ще потрібний на землі, що ми йому допоможемо усім та що не маємо з ним ніяких клопотів. В наших суперечках за Степана Гавриїлко не раз висував як останній аргумент: «душечка» й так належить більше до нас, як до вас, і тому ми хочемо забрати його до себе».

Я кілька разів пробував говорити зі Степаном поза екстазом на тему його смерті, але він завжди відповідав одне, хоч різними словами: «Як Бог схоче, так буде. Мені все одно». Ба, навіть до деякої міри висловлював бажання чи, радше, тужив за тим, щоб перейти до вічності.

Про смерть Степана теж йшла мова під час екстаз. Одне з найцікавіших пророкувань про смерть Степана переповідав мені д-р.К., який був його свідком. Перекажу його так, як мені це розказував д-р.К.

Однієї неділі, в січні 1944 р., ми радо вибралися до церкви оо.Василіян по Жовківській вул. на Службу Богу. Було це біля

год. 8-ї ранку. Крім Степана та д-ра.К. йшли ще Б. і його брат, селянин із Збаражчини, нотар Ч. із Скали над Збручем. Наша дорога вела попри найстарішу церкву у Львові, св. о.Николая. Степан зразу був веселий, але коли ми проминули церкву св.о. Николая, він споважнів.

По Службі Божій ми повернулися додому і зайшли до кімнати, в якій мешкав Степан. У нього почалася екстаза, і він почав тяжко ридати. Сльози лилися з очей потоком, великі, наче горох. Я ще ніколи вжитті не бачив, щоб так хтось плакав, зокрема мужчина. Коли ми почули голос Гавриїлка, то запитали його, чому Степан плаче. Він відповів:

– Ви також би так плакали, якщо б знали, що з «душечкою» буде.

Гавриїлко не хотів багато говорити, одначе на наші наполягання сказав таке:

– Коли ви йшли до церкви, то «душечка» біля церкви св.Николая мав видіння. З церкви вийшли два молодці і несли на подушці лавровий вінок. Вони сказали «душечці», що він скоро помре, його вб'ють вороги. Як його вб'ють, то люди довший час не зможуть знайти його тіла, а коли знайдуть, то зразу не зможуть впізнати, бо очі будуть виколені, а голова відрізана.

Не дивно, що таке віщування Гавриїлка дуже нас усіх пригнітило. Ми не знали, що й говорити. Один із присутніх запитав Гавриїлка, чи не вдалося би щось зробити, щоб «душечку» ще затримати на цьому світі. Гавриїлко відповів, що дуже тяжко, щоб «душечка» залишився, проте сказав своє «піду, запитаюся». За хвилину ми почули знову його голос:

– Відмовте «Помилуй мя Боже», «Отче наш» і «Богородице Діво»! Якщо Бог вислухає вашу молитву, то душечка ще якийсь час залишиться з вами. Один з нас не знав молитви «Помилуй мя Боже», тому ми відмовили її з молитовника. За якийсь час почули ми знову голос Гавриїлка:

– «Душечка» ще буде між вами, але не довго. Найдовше – три місяці. Пізніше його таки вб'ють вороги.

На цьому екстаза закінчилася, і Степан прокинувся. Очевидно, що ми йому про це нічого не говорили.

З початком 1944 р. большевицький фронт став посуватися дедалі більше на захід. У ще незайнятій частині Західної України, передусім у Львові, почалася паніка. Хто міг, пробирався на захід. Головним етапом втікачів-українців стала Криниця, звідки йшов шлях до Словаччини. Ми, хто опікувався Степаном, почали думати, що ж робити з ним. Сам Степан до своєї дальшої долі ставився байдуже. Гавриїлко заявив, що Степан може їхати на захід, але висував різні труднощі. Мовляв, ми не зможемо йому забезпечити відповідного приміщення, де могли б спокійно відбуватися екстази, і де Степан міг би працювати для виповнення свого післанництва. Ми запевняли, що про таке приміщення подбаємо. Після кількох «конференцій», як їх називав Гавриїлко, в яких брали участь, за його оповіданням, душі деяких померлих українських діячів, він повідомив нас, що «душечка» може їхати на захід, хоч краще було б, якщо б «душечка» таки пішов до них, тобто помер.

Після цього рішення Степан на короткий час поїхав до Кракова, де мав полагодити якісь справи, зв'язані з своїм післанництвом, про які ні він, ні Гавриїлко не хотіли нічого більше сказати. Потім я поїхав із Степаном до Криниці, де він мав перебувати аж до часу, коли треба буде далі втікати від наступу советських військ. Першої ночі після приїзду до Криниці я спав зі Степаном в одній кімнаті. Над раном я пробудився, бо почув голос Гавриїлка. Степан мав екстазу, і говорив Гавриїлко. Сказав, що була нова «конференція», і що вирішили таки «душечку» забрати з цього світу, тобто, що Степан має померти. Я почав доказувати Гавриїлкові, що Степан ще дуже потрібний тут, на землі, і смерть його треба віддалити. На це він відповів мені, що буде ще одна «конференція» і, може, Степан ще залишиться на цім світі. Але Степан мусить негайно їхати до Львова, а за якийсь час повернеться до Криниці. На цьому екстаза закінчилася, і Степан прокинувся. Перше його слово після пробудження було: «Я мушу їхати до Львова». Я дав Степанові вказівки, до кого він має зайти у Львові, відпровадив його на залізничий двірець, і Степан поїхав. Більше Степана я вже не побачив.

Довго не було про нього ніякої звістки, аж за деякий час у львівській часописі з'явилося повідомлення про смерть і похорон Степана. Я порівняв дату його смерті із пророкуваннями: «шістнадцятого дня місяця, що в ньому трава зеленіє», Степан загинув 16 квітня 1944 року.¹⁴ Тільки згодом мені вдалося зібрати відомості про обставини його смерті.

Доки розкажу про смерть Степана, повернуся ще до деяких дрібних випадків з його життя, бо при ствердженні його смерті це має велике значення.

Степан, який, звичайно, був дуже скромним сільським хлопцем, пішов декілька разів до перукаря і зробив собі кучері. Деякі з осіб, що ним опікувалися, накинулися на нього, мовляв, він починає бавитися у великого каваліра. Степан не виправдовувався зовсім, тільки коротко відповів: «Це буде вам на знак». Більше вже собі кучерів не робив, аж перед самою смертю.

Другий, дещо незрозумілий, випадок знову трапився у зв'язку з його поїздками. Він їздив час-від-часу в околицю Кам'янки Струмилової. Принагідно ми довідалися, що він часом відвідує одну вчительку, брат якої був деїтистом, і знову накинулись на Степана, що він «парубочить». Та коли одного разу Степан повернувся із вставленим золотим зубом, тоді ми вже зовсім різко закинули йому, що він гониться за приманами цього світу. Степан знову сказав незрозуміле для нас: «Це буде вам на знак», – і перестав їздити в Каміначчину.

На одній нозі Степан мав нарід, ніби шостий палець, який його дуже болів. Ми кілька разів робили заходи, щоб цей нарід витягти, але все щось перешкоджало. Вже й лікар назначив був день і годину операції, але трапилась якась несподівана перешкода, і так цей нарід залишився до кінця його життя.

На основі відомостей, зібраних з різних джерел, про останні тижні Степанового життя можна розповісти таке.

Після приїзду з Криниці до Львова Степан оселився в одній сім'ї, що дуже гарно до нього ставилась, і де мешкав він всього

14 Цього дня його поховали

кілька днів. Тим часом пішов до перукаря і зробив собі кучері, що дуже здивувало господарів, у яких він перебував. Потім сказав, що їде до знайомих в околиці Кам'янки Струмилової. Виїхав і більше не повернувся.

Степан поїхав до одного села коло Кам'янки Струмилової, назви села, на жаль, не пам'ятаю, але туди не раз заїздив.¹⁵ Зайшов там до священика, який збирався виїздити з села, бо наближався фронт. Священик здивувався, що Степан приїхав тоді, коли всі збираються втікати, бо скоро вже прийдуть советські війська і займуть село. Степан відповів, що советські війська ще скоро не прийдуть, і сказав до священика:

– Ви поїдете, але повернетеся ще святити паски і тоді мене поховаєте.

Священик поїхав до Львова, а Степан пішов до вїйта села, з яким жнв у великій прнязні. У нього був коротко, а потім пішов на друге село. Після цього про нього більше не було чути. Вїйт зібрав людей і почав шукати Степана в лісі. Тільки по двох тижнях натрапили на якесь тіло на краю ліса, легко прикрите листям, над яким кружляло гайвороння. Знайдене тіло важко було розпізнати, бо шня була підрізана, очі виколоті чи виклювані, лице змасакроване, а на грудях – сліди двох куль. Тільки по кучерях, золотому зубі й нарості на нозі пізнали, що це було тіло Степана.

Аж тоді до вїйта зголосилися мешканці однієї хати, що на краю села, і розповіли, що молодий чоловік, опис якого нагадував Степана, прийшов десь два тижні тому до них і просив перев'язати рани. Він розповів, що на нього напали якісь партизани, тяжко побили і хотіли вбити, але він випросився не робити того. Під час перев'язки до хати прийшли якісь молоді люди і силою забрали його з собою. Відтоді його вже ніхто не бачив живим. Вони, мабуть, і були вбивцями Степана. Що це були за партизани, годі сказати. В той час в тих околицях крутилися, крім українських, партизани польські й советські, а також групи звичайних бандитів і дезертирів німецької армії.

¹⁵ с.Ракобовти

Ділимося сумною вісткою з українським Громадянством, що в місяці квітні 1944 року, помер ненадійною смертю

СТЕПАН НАВРОЦЬКИЙ

у 23-тій році свого богоугодного життя.

Похорон відбувся в селі Ракоболтах біля Буська, дня 16-го квітня 1944 р.

ПОМИНАЛЬНЕ БОГОСЛУЖЕННЯ З ПАНАХИДОЮ

відслужать Високопреосвящені Архієреї в Службених Всечеснішого Духовенства в неділю, дня 7-го травня 1944 р., в год. 12-тій в Архикатедральному Храмі св. Юрія.

Рідня і Приятелі

G. 689 — 35944

0922 Bucharest Nr. 7, Lembe, Pătrășcanu 1

Оголошення про поминальну Службу Божу [МС]

В той самий час, коли знайдено тіло Степана, повернувся до села священик, щоб відсвяткувати Великдень, бо фронт ще тримався. Він і поховав його.

Про сам похорон пише мені мгр. У.¹⁶ який близько знав Степана та цікавився ним таке: «У замішанні першої евакуації не мав я змоги довідуватися про Степана. Про його смерть я довідався щойно з газет. В замітці про його смерть було підкреслено, що в церкві св. Юра у Львові буде відправлена Служба Божа «за благоугодне життя Степана». Цю Службу Божу служили всі три наші львівські Владики: Митрополит Йосиф, Преосв. Будка і Преосв. Чарнецький. Все ж таки про всі подробиці і обставини смерті Степана я не міг довідатися. Прийшов мені на допомогу випадок. Під час відвідин нашого сиротинця в Сколе зустрів я дві сестри Службениці, що втекли перед советськими військами зі сходу і перебували тимчасово в сиротинці. На жаль, імен сестер не пам'ятаю. У розмові з ними я випадково довідався, що їм відомі подробиці смерті Степана». Тут переповідає мгр. У. обста-

¹⁶ В нашому нрмірнику книги 1952 року рукою Б.Казимири підписано, що це мгр. Утриско

вини смерті Степана, які я подав вище, а далі пише: «Ці дві сестри, які оповідали мені про обставини Степанової смерті, прибирали його тіло до похорону. Вони твердили, що тіло Степана було зовсім свіже, хоч перебувало два тижні в землі. При прибиранні тіла, оповідали сестри, був присутній німецький військовий лікар, який ствердив дивну річ, а саме одна з ран на грудях Степана була заткана кінцем краватки. Коли краватку витягнули – з рани потекла свіжа кров. Лікар не хотів вірити оповіданням людей, що Степана вбито два тижні тому, бо не вмів собі пояснити, як з ран могла текти ще свіжа кров. З цього факту лікар зробив собі запис. Далі сестри оповідали про величавий похорон Степана, з великою вірою у його післанництво». Тільки це пише мгр.У. про останні дні та похорон Степана.

* * *

Пророкування про «зелену могилу» та смерть Степана збулися. Степан загинув, виконуючи своє велике післанництво. А виконав його вірно, як завжди обіцяв у своїх присягах після екстазу. Закінчив свою важку й тернисту службу для Бога та свого народу найплідніше, як лише можна, бо віддав на жертвний престол свого післанництва молоде життя. Закінчив його і свої страждання найвищою мірою людської жертви – правдивим мучеництвом.

Залишаються до здійснення його надійні обітниць-пророкування, задля яких він страждав і віддав своє життя. Здійснення Степанових пророкувань буде повним підтвердженням його післанництва, а для нас всіх – нагодою віддати належну пошану його стражданням та мученицькій його смерті.

Не чути вже більше несмілого, тихого голосу «Божого післанця, маленького Гавриїлка», що неначе був виразником діяльності Степана. Проте Гавриїлко обіцяв, що з ним і по Степановій смерті можна буде ще зустрітися. Раз у Моршині, де ми заховали Степана від примусової служби будови, т. зв. Баудінсту, мав він екстазу, і Гавриїлко говорив про смерть Степана. Оповідав, що Степан помре, буде похований, і колись на його гробі будуть діятися дивні речі. Я запитав тоді Гавриїлка:

*Степан Навроцький
в часі побуту
в Моршині, березень
1943 р. [МС]*

– Слухай, Гавриїлку, то я вже не зможу з тобою зустрітися після смерті Степана?

– Знаєш, – відповів Гавриїлко, – як «душечка» помре і його поховать, то ти прийди на його могилу. І я буду приходити і буду бавитися квітками, що ростимуть на могилі. Тоді я тебе бачитиму, а ти мене не зможеш... хіба в небі, – додав він, неначе задумано.

Ці слова Гавриїлка і досі дзвенять мені в пам'яті. І я вірю твердо, що прийде час, коли справді зможу повернутися на Рідну Землю і відвідати могилу Степана, зустріти Гавриїлка, який буде бавитися квітками... Це, певно, сповниться, бо Гавриїлко багатько разів давав «слово-мур», що Україна буде вільною.

Ярослав МАЗУРАК СТЕПАН ПАВРОЦЬКІЙ – БОРЕЦЬ І ЖЕРТВА ЗА УКРАЇНУ¹⁷

Вступ

Писати про явища стигматизації не просто й не легко. Вони пов'язані з релігійними явищами, з Церквою, крім того, як явища надприродні, незвичайні, мають також відношення до медицини, яка не раз пояснює їх поверхово та несправедливо.

Стигматики – це особи, на тілі яких з'являються рани, в першу чергу на руках, ногах та чолі, які мав Ісус Христос перед Своєю смертю.

Зі сказаного видно велич та складність порушеного тут питання. Можна б закинути мені, що я, за освітою юрист, а не представник Церкви чи медичного світу, забираю голос на таку «делікатну» тему. Хто матиме терпеливість прочитати мою писанину до кінця, може, зрозуміє мене, чому я хочу привернути увагу до першого в нашій Церкві та народі стигматика-мужчини та зробити все, щоби ми про нього не забули і дали належну оцінку.

Досі нараховують кількасот стигматиків і стигматичок, із яких Церква визнала святими лише понад 60. Отже, Церква дуже обережно підходить до таких осіб і явищ, тим більше, що деякі стигматики після виконання своєї місії в подальшому своєму житті ставали звичайними людьми і не мали ані стигм, ані інших, пов'язаних зі стигматизацією, дарів.

Хочу тут підкреслити, що Степан Навроцький, після того як одержав стигми, вже не втратив того дару та зберіг його до своєї мученицької смерті і навіть після неї.

17 Друкується за виданням: Ярослав Мазурак, Степан Навроцький – борець і жертва за Україну. – Львів: Снілка Українських політичних в'язнів, 1991 р. – 16 с. Я.Мазурак (8.05.1914 – 23.09.2006) – юрист за освітою, в часі війни член УЦК, властун-сенйор, член Снілки політв'язнів (ув'язнення в Норильську з 1947 по 1956 рр.). Працював у Львові в проектпо-розвідувальному Інституті водного господарства.

Короткий життєпис

Степан Навроцький народився в 1922 році в селі Залуква коло Галича Івано-Франківської області. Сім'я селянська, мати полька, хрещена в костелі. Степан, найстарший із дітей, і його три сестри, з яких наймолодша померла скоро після народження, були хрещені в церкві.

Степан, як кажуть на селі, був «назначений» ще з дитинства. Невідомо, з чим воно було пов'язане, але великі пальці («пальюхи») обох його рук не згиналися (не мали фалангів?), а коли було йому три роки, мав операцію на першому великому пальці правої ноги, з якого була усунена кістка.

Як усі діти на селі, ходив до школи, пас корови, вчився в школі з перервами.

Після приходу радянської армії через деякий час працював на залізниці в Івано-Франківську. В 1940 році, коли повертався ввечері додому, у його селі, біля каплиці, з'явилася перед ним ясність чи світло, а згодом перед самою каплицею побачив він дідуся, якому сказав: «Слава Ісусу Христу». Дідусь, а мав це бути апостол св.Петро, повів його до каплиці (двері якої були зачинені, проте самі відчинилися), прийняв від нього присягу і віднустив його додому. Про зустріч та присягу Степан повинен був зразу розповісти батькам, але вони вже спали, коли він повернувся додому і тому того дня чи вечора він нічого не розповів. Більше на роботу на залізницю він не пішов. З цього часу почалася його, спочатку скромна та з часом щораз більше викристалізувана місія стигматика.

Ще два слова про капличку: як багато інших, вона стала жертвою боротьби з «опіумом народу», тобто з релігією

Капличка в с.Залуква. Світлина 2010 р.

Люди біля каплички в Залукві 1942 р. [МС]

та Церквою, була знищена. Тільки в 1990 році її дуже гарно відбудували та посвятили, якщо не помиляюся, на празник ап. Петра та Павла.

У рідному селі Степан, від часу присяги в каплиці, лише «завмирав», як розповідає молодша від нього на п'ять років сестра Юлія (заміжня

Черепій). У зв'язку з «завмиранням» до Залукви почали приходити люди з ближчих і дальших сіл. Вони чули з його уст слова про Бога, церкву, релігію.

Цими подіями скоро зацікавилася влада. Степана не один раз арештовували, брали на «перевиховання» від чого на пам'ятку він мав обрізані п'яти й обпалені плечі. Нарешті, начальник міліції в Галичі прогнав Навроцького геть після того, як той заповів йому дві телеграми.

Між ними мала відбутися приблизно така розмова. Начальник міліції: «Як ти знаєш більше, ніж інші люди, скажи мені, що в мене буде цікавого найближчими днями?» На те Степан відповів, що він (начальник міліції) отримає на другий день дві телеграми. Першу про те, що в нього народилася дитина. Тут настрій влади зразу покращав, проте він не забув запитати про другу телеграму. Степан сказав йому, що через півгодини після першої він отримає другу телеграму, в якій його повідомлять, що новонароджена дитина померла. Начальник міліції вийшов з кімнати, а на другий день (після отримання обох телеграм) розпорядився Степана випустити на волю. Очевидно, вирішив, що краще не зв'язуватися з такими, як Навроцький.

У рідному селі, як уже було сказано, явища, пов'язані з майбутньою повною стигматизацією, обмежувалися його «завмиранням», голосами ангела з його уст, виходом його душі із тіла, інформацією про майбутнє та віддалене.

У 1941 році Степан Навроцький переїхав у Львів, де у нього, дев'ятнадцятирічного юнака, повністю розкрилися всі дари стигматизації.

Про 1941-1944 роки буде йти окремо мова в наступному розділі. Цей його життєпис закінчу тим, чим закінчується кожен життєпис – смертю нашого стигматика. Він помер мученицькою смертю 15 березня¹⁸ 1944 р. неподалік с.Лодина, був похований через кілька тижнів, на сам Великдень 1944 р., в с. Ракобовти коло Буська, Львівської області.

Перший стигматик-мужчина в нашій Церкві й нашому народі

Насамперед хочу підкреслити, що явища стигматизації відомі переважно в католицькій церкві й усі стигматики, як про це свідчить література на цю тему, найбільше шановані в католицькій церкві. У нашій греко-католицькій церкві стигматики з'явилися в сорокових роках нашого століття.

До появи на нашому західноукраїнському горизонті Степана Навроцького вже були відомі три наші стигматички: Настя Волошин, Евстахія Бохняк і Гануся Труба. Не моя мета про них писати – це зробив досить обширно, кваліфіковано, на мою думку, з релігійної та національної точки зору о. д-р Г.Костельник.

Мене цікавить перший мужчина-стигматик у нашій греко-католицькій церкві та в нашому народі – Степан Навроцький.

Не претендую на те, щоб подати повний, чи, навіть, приблизно повний портрет нашого стигматика – це тільки деякі штрихи до його портрету. Хочу, щоб вони були характеристичні і віддзеркалювали його постать якнайбільш рельєфно та всебічно.

Почну від ствердження, що Степан Навроцький, як тільки виїхав із свого села до Львова, відразу отримав усі дари правдивого стигматика, в першу чергу – криваві Христові рани на руках, ногах, чолі, лиці та в боці. Цього дару він уже ніколи не втрачав, а рани «пережили» нашого стигматика, про що ще раз згадаю, коли піде мова про його смерть.

18 Насправді 1 квітня

Степан (у вишній сорочці) з приятелями в проході біля Вірменської церкви у Львові. Поруч розташовувалася бурса, де він якийсь час мешкав (в цьому приміщенні розташовані реставраційні майстерні Національного музею). Крайній праворуч – Антін Будзан, крайній ліворуч подібен до Олександра Сікорського, брата Л.Карпак зі с.Купче. [МС]

Рани з'являлися на його тілі під час екстазу, які в нього регулярно повторювалися щотижня, між четвергом та п'ятницею. Під час екстазу він лежав «непритомний», його устами говорили представники з небесного світу, в першу чергу ангел Гавриїлко, як він (ангел) називав сам себе і говорив дитячим голосом. Крім Гавриїлка, міг говорити устами Степана також князь Володимир Великий, а також княгиня Ольга. У князя був сильний голос (бас чи баритон), у княгині – ніжний, жіночий. Одного разу князь, м. ін. заявив, що не на те він охрестив наш народ, щоби його тепер знищили, а для того, щоб цей народ мав світле майбутнє.

Характерною рисою Степана була його скромність, він нічого не приписував собі, підкреслював, що мусить просити ан-

гела й молитися (особливо в екстазі), щоби прийти до когось з допомогою, або щоби дати йому конкретну відповідь.

Жив він у Львові в дитячому будинку-бурсі на вул. Вірменській, 7, крім того, на приватних квартирах на вул. Піскової, а також і поза Львовом, в Моршині. Багато ходив (чи водив його ангел) по наших західних областях, Підгір'ю, був у Надвірній. Він ішов чи їхав туди, куди його кликали душею люди в потребі, чи навіть у своїх сумнівах. Були випадки, коли дехто під впливом нашого стигматика, а властиво сили, що стояла за ним, навертався до віри, церкви.

Цікаво, що його «не бачили» німецькі патрулі, хоч і могли його зачіпати, бо він зі собою не мав ніяких особистих документів. Паралельно були випадки курйозні, коли німецькі вояки віддавали йому на вулиці почесні, враховуючи його «мундир»: плащ-шинель, чоботи (які м. ін., ще сьогодні зберігаються) та шапку-мазепинку, що її дав собі пошити Степан.

При всій своїй скромності, Степан Навроцький був свідомий своєї місії, знав, що він борець і жертва за нашу справу, знав, що загине мученицькою смертю.

Вже від часу присяги перед «дідусем» у каплиці, наш стигматик приготувався до свого тяжкого та страшного відходу з цього світу. Недарма дідусь (св. Петро) висловився, що він довго приглядався до Степана перед тим, як вибрав його до місії стигматика.

Незабаром перед своєю смертю Навроцький попросився з п'ятьма найближчими учасниками його екстаз і кожному дав на пам'ять свою фотографію. На звороті фотографії нарисував свій майбутній гріб і хрестик, просив молитися за нього. Фотографії дістали о. Антін Будзан, о. Ярослав Тихий, Григорій Іваник, Богдан Казимира та Константин Чехович.¹⁹

Про те, хто його вб'є, наш стигматик говорив у двоякому контексті. Він заявляв, що з чисті руки він загине, – та держава розлетиться, а той народ буде терпіти, але також говорив, що його вб'ють поляки та зате вони майже всі вийдуть з Галичини. Якщо взяти до уваги другий варіант, зокрема наслідки вбивства,

19 Такі світлини були також у Марії Дудкевич і Мирона Фітьо

Степан в священничому одязі [МД].

то можна погодитися з думкою, що він дійсно жертва польських рук. Степан був убитий навесні 1944 року, йому викололи очі, підрізали язик, на грудях вирізали тризуб. Яка іронія долі: син матері, за походженням польки, був вбитий поляками.

Все-таки залишається питання: хто керував рукою, яка вбивала, на чийй совісті його мученицька смерть – чи дійсно поляків, а, може, німецької чи радянської влади? Історія розкривала не одні таємниці, то ж може й ми колись довідаємося, хто керував рукою, що обірвала життя нашого брата по крові Степана Навроцького.

Серед осіб, які особисто знали нашого стигматика, був і великий князь нашої Церкви, митрополит Андрей Шептицький. Наш стигматик багато разів був в ексцеленції Андрея, який цікавився Степаном, як і нашими стигматичками. Як доказ позитивного ставлення митрополита Андрея Шептицького до нашого стигматика наводжу такий факт: ексцеленція Андрея передав Навроцькому свою рясу з дозволом фотографуватися в ній і ходити. Одна з вміщених тут фотографій Степана Навроцького показує його якраз у рясі митрополита. Проте він у ній не ходив, був занадто скромний і не мав на те титулу: не був ні священником, ні монахом.

Чудесні оздоровлення й інші незвичайні явища

На фотографії, про яку щойно була мова, на грудях Степана видно хрест. Це – «апорт», дарунок із того світу. Цей хрест відіграв, як побачимо нижче, активну роль при одному чудесному оздоровленні.

Як і інші стигматики, Навроцький мав дар яснобачення, міг вийти душею з тіла, також з'явитися перед людиною в потребі чи в небезпеці, міг передавати поради, хоч і не було його видно, проте до свідомості даної людини доходили його слова. Степан Навроцький завжди підкреслював роль вищої сили, ангела, в своїх ділах.

Завдяки Степанові Навроцькому приблизно п'ятдесят хворих були чудесно звільнені від хвороби. Вирішальною, очевидно, була вища сила, проте стигматик мусив перебирати ті хвороби на себе, переборювати їх у своєму організмі. Така є «техніка» оздоровлення хворих у всіх стигматиків згідно з реченням, що «навіть у Бога немає нічого даром»: треба собі на все заслужити, чи самому, чи комусь другому.

Про всі чудесні оздоровлення, чи навіть більшість із них, немає можливості та потреби писати. Бо, як кажуть, хто вірить у щось, то йому не потрібні додаткові докази, а хто не вірить, то йому нічого не допоможе.

Коротко опишу кілька випадків оздоровлень при співучасті Степана Навроцького, в яких особливо видно деякі його властивості, чи риси його індивідуальності.

Про своє чудесне оздоровлення так розповідає греко-католицький священик о.Ярослав Тихий. «Було це в жовтні 1941 року. Львів був зайнятий німецьким військом. Час від часу в місті появлялися полонені радянські вояки, часом хворі й інваліди, які скеровувалися до перехідного табору на вул.Тарнавського, де їм давали тимчасовий притулок і де вони проходили санітарну обробку. Одного дня звернувся до мене з благанням прийняти його на нічліг нещасний полонений. На питання, чи він не хворий на тиф, відповів негативно. На другий день я дав йому хліба на дорогу і він пішов... Через два тижні я захворів на сипний тиф, яким заразив мене мій гість, «подарувавши» мені вошу. Мене перевели в інфекційну лікарню медичного інституту у Львові... Ліків майже не було і хвороби сильно «косили» хворих. Через декілька днів головний лікар п.Барановська показала на мене пальцем, як на певного кандидата до кімнати мертвих. Я був таким, що й без

кваліфікованого лікаря можна було догадатися, що я вже швидко перейду у вічність. Я вже не говорив, нічого не бачив та тільки слух залишився в мене. Ще була слаба свідомість, і я розумів, відчував, що скоро наближається кінець... На вул. Вірменській, в одній з кімнат дитячого будинку лежав на ліжку в екстазі Степан Навроцький, 19-річний хлопець-стигматик. Біля нього були Антін Будзан, Богдан Казимира та мій брат Степан Тихий. На питання Будзана, що діється зі мною в лікарні, Степан Навроцький відповів, що я вже скоро перейду у вічність. Присутні почали просити, щоби мене ще залишити на цьому світі. Один з присутніх запитав, чи є ще яка-небудь можливість врятувати мене, на що Степан Навроцький (чи, може, ангел) відповів, що є, але треба зняти з його грудей хрестик-апорт, накласти на мої груди й відмовити один раз «Богородице Діво». Тоді мій брат Степан Тихий зірвав хрестик із шиї нашого стигматика й побіг до інфекційної лікарні, що по вул. Мечникова, де я лежав... Це вже було після 22-ої години. Внустила брата працююча в лікарні монахиня, яку він попросив разом з ним помолитися й одягнув мені на шию хрестик. Уже під час молитви я сів, разом з ними закінчив молитву й зовсім свідомо відповів, що почуваю себе нормально. Монахиня наробила шуму, що сталося чудо, а воно й дійсно було. Через декілька днів я був уже вдома, очевидно здоровий.

Мій брат зразу ж повернувся до Навроцького і віддав йому хрестик, а той в екстазі сказав: «Ти взяв хрестик без мого дозволу, то я тобі підставляю ногу». Дійсно, через кілька днів гестапо заарештувало мого брата Степана Тихого. Після того ми кілька разів просили стигматика допомогти звільнити з тюрми мого брата, на що Навроцький відповів, що мій брат повернеться додому на св. Миколая, тобто 19. XII. 1941 року. Так воно і сталося: якраз того дня, за п'ять хвилин перед 24-ою годиною».

Попередній розділ може декого з читачів шокувати чи здивувати. Проте, я його доцільно помістив: бачу в ньому елементи подібності між нашим стигматиком і великим італійським стигматиком також із цього століття о. П'ю з Петральчіни (правда, старшого від Степана на 38 років). Обидва походили з селянсь-

кої сім'ї, часом подібною була в них реакція в мові та поведінці, мали майже одні й ті самі дари стигматизації. Була велика різниця в освіті, бо о.Піо був монахом і священником. Тим більше мусимо схилити голову перед молодшим нашим братом, який стояв і стоїть на належній висоті серед стигматиків.

Коротко оповім ще про одне чудесне оздоровлення. Мати оздоровленої дитини розповідає; «Був це 1943 рік, коли ми у Львові жили під знаком війни. Серед дітей вибухла епідемія не-дуг. Моя мала Ірина занедужала, лікарі заявили, що це дифтерія і наполягли негайно віднести дитину до лікарні. За наказом лікаря дитині вставили рурку до дихання, бо малятко вже задихалося. Такий стан тривав більше як тиждень і лікарі вирішили зробити дитині операцію, хоч не давали великої надії на успіх. Операція мала відбутися в п'ятницю, а в четвер до мого чоловіка на роботу прийшов молодий мужчина і запитав його, чому він такий сумний. Мій чоловік відповів, що наша дитина перебуває у шпиталі в дуже поганому стані. Тоді цей гість-мужчина, а був це наш стигматик, сказав що буде за дитину молитися, казав молитися і нам обом. Коли на другий день ранком я пішла в страху до шпиталю, зустріла мене лікарняна сестра (м.ін. також монахиня) і сказала, що сталося чудо: дитина вже кілька годин дихає без рурки. Дитину через кілька днів ми забрали здорову додому». Обидві, мама п.Катерина Ковшевич і її дочка Ірина, з чоловіком і дітьми, живуть нині в США.

Я вже висловився вище, що стигми «пережили» Степана Навроцького. Справа в тому, що після вбивства нашого стигматика його тіло лежало три тижні прикрите галуззям,

Степан зі стигмами. Світлина від о.І.Царя.

рішам, землею. Після того, як його знайшли та впізнали (по пальцях на стопах, плечах, вставленому зубі), помили тіло, то й тоді спостерігались незвичайні явища. По-перше, це те, що тіло не загнило й не чути було смороду, а друге, що тоді з його тіла останній раз потекла свіжа кров. Тими свіжими стигмами вища сила, що стояла за Степаном Навроцьким, ще раз підтвердила його місію як стигматика та гідне закінчення місії.

Подаю ще одну фотографію нашого стигматика з особливо активними стигмами на його руках. Нехай Твоя кров, Степане, заступиться перед Всевишнім за наш Народ і за нашу Церкву!

Закінчення

Степан Навроцький має камінний хрест на своїй могилі в Ракобовтах на цвинтарі біля церкви. На хресті – фотографія Степана й жодного напису. Сиротою глядить він на нас із фотографії. Пора подбати про відповідну меморіальну дошку.

Крім того, вважаю, що було би доцільно перенести його прах до Львова, центру наших західних земель. Не сумніваюся, що це заслуга також і Навроцького в тому, що західноукраїнські землі мають сьогодні стабільний і чітко виражений національний характер.

Буде визнанням його боротьби та жертви, коли на Личаківському цвинтарі поставлять йому пам'ятник, під яким спочиватимуть його кості, які треба буде перевезти з Ракобовтів.

На Личаківському цвинтарі є вільна площа, на якій у відомому часі були викинені останки наших січових стрільців. Ця площа повинна бути призначена в першу чергу для місця вічного спочинку наших колишніх політичних в'язнів, репресованих, а також членів їх сімей.

Тут якраз місце на пам'ятник і для Степана Навроцького, жертви за нашу справу, борця за національне лице наших західних земель.

1991 р.

СВІДОЦТВА ОЧЕВІДЦІВ

о. Стефан Фітьо. Звідомлення Митрополитові Андрею Шептицькому²⁰

Слава Ісусу Христу!
Ваша Ексцеленція!

Сповняючи волю Вашої Ексцеленції пересилаю звіт про нашого стигматика Степана Навроцького. В днях від 8 червня до 26 липня 1942 р. перебував в моєму домі Степан Навроцький, стигматик родом з Залукви. Приїхав зі Львова сам, на моє запрошення перебути в Плугові кілька днів. Зложилось так, що він перебув понад шість тижнів. В часі його побуту в Плугові мали місце такі події.

13 червня. Коло горішньої церкви, під лісом на цвинтарі, куди Степан вибрався на прохід з моєю донькою і сином (Ірина 23 літ, Мирон 18 літ), год. 2.00-5.30 по полудни, мав екстазу на дзвіниці. В цьому часі бачили: Вся церква із-зовні блищала в білому ясному світлі. Крізь вікна видно було світло-ясність в церкві. Екстаза скінчилася. Степан післав Мирона по ключ від церкви. Мирон приніс, і всі троє ввійшли в церкву. Побачили: Церква ціла всередині була в ясности. Особливим світлом сяяли образи в іконостасі. Ще більш вирізненим світлом сяяв образ Матері Божої з Дитятком на головнім престолі. (Степан показував їм ангела, що знаходився тоді у стіп образу Матері

20 Подаємо частину звіту о. С. Фітя “Звідомлення про Стенана Навроцького та інших стигматиків” Митрополитові Андрею Шептицькому, в якій йде мова про відновлення образів в Плугові (ЦДДАЛ, ф.201, он.1т, снр.111, арк.46-55). о. Стефан Фітьо (9.01.1889 – 10.05.1972) народився в с. Добряни Миколаївського району Львівської області. Закінчив Львівську Академічну гімназію, а 1915 року – Львівську духовну семінарію. Рукоположений на священника 1916 року. Відтоді до смерті був нарохом ряду сіл Львівської та Івано-Франківської областей. З осені 1928 по 1948 рік – священник в с. Плугові Золочівського району Львівської області, де організовує “Просвіту”, художній та релігійний гуртки. 1936 року, а можливо й в інші роки – секретар відділу священничого Товариства св. Андрея в Золочеві.

Степан Навроцький (ліворуч), дружина о.С.Фітьо, о.С.Фітьо та їх син Мирон. Світлина від родини о.С.Фітя

Божої межі ангеликами, що є на кивоті, – бачили ясність, але особи не бачили.) Всі образи в церкві, це є: на іконостасі, на престольний, на бічному престолі (Непорочного Зачаття), – всі виглядали як новенькі (оновились). Обнова остала тривало.

14 червня. Неділя. Головна Церква, год. 5.20 по полудні, по Вечірні. Присутні: Мирон, Стефка літ 14, Ігор літ 13, Степан посилає їх до церкви. Видять: На чудотворному образі (Сострадання Матері Божої) за престолом велика ясність. На іконостасі, на горі хрест з Розп'яттям рівнож в ясному сьйві. Цього самого дня, год. 8.30 ввечір. Степан посилає Ірину і Мирона до горішньої церкви. Бачать: Хрест над іконостасом в сильнім сьєві – особливо над головою рознятого Ісуса ясна корона.

16 червня. Горішня церква, год. 11 перед полуднем. Присутні Мирон і Ігор (їх післав до церкви Степан). Бачать: Іконостас весь в ясному світлі. Образ Матері Божої на головному престолі світить так ясно, що аж стіни в сьєві. Бічний пристіл Непорочного Зачаття рівнож був в світлі. На іконостасі ясність обняла хрест і бічні образи Матері Божої і Йоана. Ясність обняла бабинець.

Цього самого дня. Головна церква, год. 9.10 ввечір. Присутні Мирон, Ігор, Стефка. Ясне сяйво в бані над головним престолом, на чудотворнім образі Матері Божої, на іконостасі тільки нагорі: хрест, Розп'яття і бічні образи Матінки Божої і Івана Апостола

17 червня. Під час Служби Божої рано. В хаті отворились рани на руках і ногах, виступила кров. Рани закрились, Степан пішов до церкви і прийняв св. Причастя.

18-21 червня. Степан, як заповів вперед, до святого Причастя не приступав, бо, як сказав, приймав в цих днях св. Причастя на містичній Службі Божій, що правиться о 12 год. вночі в горішній церкві. Рівночасно пояснив, що ця Служба Божа буде цілий місяць там відправлятися. Що до св. Причастя пізніше вияснив, що він не приймає св. Причастя містичного з рук священика, що служить містичну Службу Божу, але з рук Ісуса і то реальне св. Причастя. Подаю це на його відповідальність, бо це контролювати неможливо.

20 червня. Год. 12 вночі. Степан в екстазі коло головної церкви. Присутні парох, і діти: Теофіля, Ірина, Мирон. Всі чули, як в горішній церкві на дзвіниці задзвонили дзвони. 5-10 секунд далеким ніжним відгомонам.

22 червня. По похороні бл. п. Василя Панчишина. Присутні на похороні ще раз повернулися до церкви, щоб оглянути віднову образів. Всі присутні з парохом були свідками такого чуда. Над головним престолом в бані є образ Бога Отця, високо в бані дуже знищений (вся середина вздовж зогнила і вилетіла через те, що баня давніше протікала), оновився на їх очах. Облако оточило образ, виповнило баню, ясне світло спочило на голові в образі. Свідки: парох, Лісовий Михайло літ 53, Шкільний Дмитро літ 45 і кілька жінок около 10 осіб.

3 липня. Завважено віднову образів в головній церкві. Обнова обняла горішню часть іконостасу, апостоли по груди, також і позолочення різьб. На бічному престолі – оновився образець, над образом терплячого Ісуса. В середній наві – образ Параскевії.

5 липня. Завважено: Іконостас вже цілий у віднові. На бічному престолі Ісус в терневім вінці – оновлений і завважено святі краплі крові (додані на образі): ясна дорога свіжих крапель від чола, правою стороною аж до великої рани в правому боці; з рани також свіжі краплі, ясначервоні, тоді як краплі давнього маляра залишилися темні. В дияконських дверях образи св. Катерини і св. Параскевії дуже сильно відсвіжені. Такі самі свіжі краплі крові видні на ногах Ісуса на чудотворному образі за престолом.

15-17 липня. Отвирались рани на руках і ногах. Йшла кров.

19 липня. Храмовий празник Положення Ризи Пресвятої Діви в горішній Церкві. В суботу на екстазі заповіджено чудо, що мало там статись в часі Служби Божої. Чудо бачив парох і дочка Теофіля. В часі урочистої Служби Божої, зараз по освяченні Дарів, на образі Матері Божої з Дитятком, що стоїть на престолі, з'явились три ясно-білі світла – на золотому полі від північної сторони образу. Форма неправильна, величина не однакова.

Світла трьома дорогами пересуваються по мальовилі образу і концентруються на шиї, бороді, устах (до половини носа) на обличчі Матінки Божої. Світло ясне аж до білоти наче просвітлює наскрізь образ. Уста Богородиці розхиляються до легенького усміху. На місці спочило коло 10 хвилин. Відтак пересувається дальше до полудневої сторони образу і знову обнімає половину обличчя Ісусика – уста і пів носа. Ясність та сама. Звідти повертає назад і концентрується на полі між шиєю Матері Божої й Ісусика і в цьому квадраті залишається аж до зникнення по св. Причастю. Донька стояла з боку престолу, їй виділось світло більш золотим.

23 липня. Стефанові отворились рани на руках і ногах.

24 липня. Стефко має рани на руках, ногах, на чолі і плакав кривавими сльозами – все лице в крові. Бачила донька Теофіля.

25 липня. В часі Служби Божої. Степан в саду в екстазі. По цім отворилися знову рани на руках, ногах, терневий вінець і криваві сльози. Бачила донька Стефанія.

Цього дня по полудни Степан від'їхав до Львова. Перед цим по обіді попросився з горішньою церквою – дуже гаряче. Плакав.

Віднову обох церков оглядає сусід о. Олійник Павло з зятем мистцем малярем п. Гавриляком Петром, мистцем школи покійного Новаківського. Отець Олійник сконстантував таке.

В часі першого оглядання парох о. Фітьо вказав обом оглядачам образ воскресення Ісуса Христа на блясі, що лежав на тетраподі в горішній церкві. Образ був зовсім чорний, мальовило слабо видне, напис довкруги нечитальний. (Образець служив колись як покривало пасхи, щоб люди замість хліба цілували образ. Десь коло 1920 р. заступили його новим, а знищений положено на тетраподі в горішній церкві.) Тому, що Степан сказав парохові, що і цей образець буде оновлений, парох сказав обом оглядачам добре йому пригланутись. В часі другого оглядання (коло 10 днів пізніше), знайдено: образ цілком відновлений так, що нові золоті написи виступили виразні і чіткі.

Маляр п. Гавриляк по дворазовому огляданні сконстантував таке.

Всі образи горішньої церкви відсвіжені. Фарба стала так ніжна і гарна, що природно такого вигляду маляр не потрафить дати. Сам рівночасно завважує, що оригінал походить від лихого маляра, – але всі образи поправлені. Це саме і я міг сконстантувати, бо зникли ті ціхи (риси), що давніше мені в цих образах не подобались. Нині всі образи дуже гарні. Пан Гавриляк вказував навіть місця, де по його думці наступила зміна.

Рівнож звернув увагу п. Гавриляк на віднову позолочення, бо й це улягло віднові.

Пан Гавриляк перевів контролю фарби на стінах, бо там видно понову. На хорах сконтролював синьку. Показалось, що вона свіжа кольором і приставала до пальця так, якби церква тиждень тому мальована, а не 1833 р., як вказує напис.

На запит в часі екстази, хто віднови доконав, Гавриілочко пояснює, що це зробила „Душечка разом з небесним військом”.

Обнова, яка сталася в часі побуту в Плугові Степана, не вицернує всіх віднов обох церков.

В 1937 р. оновився в головній церкві в захристії почаївський образ Матері Божої з Дитятком. Оновилась металева суконка. Мої парохіяни давніше часто ходили на віднуст до Почаєва. В кожній хаті є один або й більше почаївських образів. Хтось давніше, ще за моїх попередників-парохів подарував такий образ до церкви. Він десятки літ висів в церкві на стіні, аж постарівся і дещо стемнів. Я взяв його в захристію і умістив над проскомидією, бо там не було ніякого образу. Це зробив 1929 р. В 1937 році я, маючи його стало перед очима при правленні Проскомидії, завважив, що суконка стала ясна. Тоді знайшов часть невідновлену і можна було легко пізнати віднову.

Кілька тижнів пізніше я був з о. др. Костельником у Евстахії Бошняк, і тоді вона сказала, що це її діло, додаючи, що віднова є подвійна, значить вона його два рази поновляла. Я бачив інші образи поновлені, але ні один так ясно не блищав, як цей до нині блистить.

Запитана тепер в справі віднов, Евстахія сказала, що нинішні віднови також з її участю. Зазначую це, бо й Степан признається до віднови. Це вказувало б на зв'язок, що є межі стигматиками, як рівнож дещо кидає світло на квестію „небесного війська”, що так часто виступає в екстазах Степана.

Вірний во Христі слуга Вашої Ексцеленції о.Фітьо Степан, парох Плугова.

Плугів, 30 липня 1942 року.

Константин Чехович. Моє життя і мої мрії²¹

Велику поміч дістали оборонці стигматизації, коли до Львова приїхав з Залукви Степан Навроцький. Двох абсолювентів Богословської Академії (Богдан Казимира і Аитін Будзан) до-

21 Уривки зі спогадів, падруковапих у збірнику: Світильпик Істипи. Джерела до історії Української католицької академії у Львові. – т.3. – Торопто, 1983. – с. 480-504. К.Чехович (21.05.1896 – 6.02.1987) – доктор філософії, філолог-славіст, професор Львівської богословської академії, з 1945 по 1956 р. політв'язепь. Після звільнення зі заслання переїхав до Тчева, Польща, де працював директором бібліотеки.

ложили багато старань, щоб з далекої Залукви (коло Галича), з дуже убогої селянської родини, забрати до Львова цього дев'ятнадцятилітнього єдиного сина. В цій родині крім батька (нашого обряду), були ще дві сестри і мати (латинського обряду). Цей обрядовий дуалізм мимохіть нагадує обрядовий дуалізм родини нашої головної стигматички, Евстахії Бохняк, і це є для мене загадкою Божого Провидіння.

Степан Навроцький, як чоловічий стигматик, був неначе показовим доповненням цілої групи жіночих стигматичок, сам у своїй містичній діяльності зв'язаний з особою Анастазії Волошин, тоді вже монахиною (а радше – на мою думку – непотрібно запротореною в монастир С.С.Василіянок у Львові сільською стигматичкою). Виразні стигматизаційні рани, особливо дуже рясні на чолі від тернового вінка, беззастережний послух для важких диспозицій св. Петра, з яким розмовляв Степан під час своїх видінь, непохитне мучени-

«Усі наші стигматики були в Чайковичах,» – писав у спогадах К.Чехович. По центру, над трьома дітьми – Евстахія Бохняк. Ліворуч від неї, одразу поряд з чоловіком в окулярах та з капелюхом в руках – К.Чехович. Праворуч від неї, через кілька осіб, дещо нахилений вліво – Степан Навроцький [МС].

цтво під час тортур у більшовицькому слідстві, а крім того аудієнція у митрополита Андрея Шептицького, що завершилася успіхом і дозволом на вживання ряси (реверенди), все це визволяло його стигматизацію від закиду гістєричної фантазії чи симуляції. А в кінці його мученицька смерть, предсказана в екстазах, і панахида в святоюрськїм храмі, що об'єднала цей тривожний розділ історії нашої Церкви і зв'язаної з нею Богословської Академії напередодні російської окупації, що прийшла на Західню Україну з готовим пляном знищення українського католицизму.

Тоді замовкло «небесне радіо», т.зн. замовкли голоси з екстаз наших стигматиків, що постійно заповідали недалеко переслідування нашої Церкви.

О.д-р Володимир Максимець, профєсор Богословської Академії, просив мене довідатись, чи він повинен втікати з ріднею перед більшовицькою небезпекою. Я обіцяв йому, що запитаюся, і запитався в Евстахії Бохняк. Відповідь була така: «А хто буде помагати Ісусові двигати хрест?!» Таку відповідь я точно переповів о.Максимцеві, і знаю, що він з ріднею залишився в краю. Пізніше відсидів свою кару на Сибірі, а 6-го лютого 1977 р. помер у Моршині, де його дружина працювала в кіоску з газетами, заробляючи на прожиток. А він сам залишився вірний нашій католицькій Церкві, засудженій на неіснування, але існуючій в катакомбах.

«Помагати Ісусові двигати хрест!» – це були слова, що глибоко врізувалися у свідомість тих, котрі ще надумувалися і не знали, що з собою робити. А одночасно з уст Степана Навроцького ми почули тверді слова: «Не буде ніякої України, доки хреста не буде на тризубі!» Я вважав своїм обов'язком примістити ці слова на знімках Степана Навроцького, на котрих були виразні рани на руках (від цвяхів) і на чолі (від тернового вінка). Такі знімки я дарував своїм добрим знайомим, не виключаючи перемиського владики Кир Йосафата, завзятого противника наших стигматиків і харизматиків.

Для мене справа була безсумнівна, що слів про приміщення хреста на тризубі не можна брати буквально, та, що найважливіше при тім було поєднання наших національних ідеалів з християнським світоглядом. Все те було вияснене в додаткових розмовах зі Степаном, котрий також зазначив, що найважливіше, як ті справи будуть виглядати в нашій серці. Але і буквальне розуміння мало своїх поклонників. Маю враження, що тодішня продукція малих відзнак з тризубом, завершеним хрестиком, в'язалася з тою популярною тоді опінією. Я сам теж неначе забажав переробляти наш поганський тризуб на християнський і був в тій справі в голови Українського Товариства (д-ра К.Паньківського), знаючи, що в рамках цього товариства за німецької окупації організуються підстави будучої української держави. Але для нього така справа була не актуальна. Аргументом в обороні тризуба без хрестика були, нібито, засади геральдики і традиція з часів української державности у Східній Україні, в Галичині і на Закарпатті. Тризуб з хрестиком українських монархістів («гетьманців») не тішився тоді симпатією. Навпаки, під впливом німецького неопоганства зароджувалися початки українського новопоганства, отже руху виразно протихристиянського. Прилюдний виклад у Львові про потребу відродження староукраїнського культу Перуна (прелегент називався, здається, Гаврилук) спрямовував справу розбудови нашої державности недвозначно на шлях заперечення вартости християнської культури.

В стрілецькому однострої, на тризубі – хрестик. Світлина 1942 р. [МС].

Я протиставився таким тенденціям своїм прилюдним викладом про «Філософію Фрідріха Ніцше», виголошеним у Львові і в Перемишлі за часів німецької окупації. Ідеал Ніцше (протихристиянської «надлюдини» був у тому викладі яскраво представлений і провадив слухачів до порівнянь з тодішніми німецькими тенденціями і до їхньої оцінки. Видрукувати той виклад я тоді навіть не пробував. Цензура, а навіть тодішня українська цензура в оточенні німецької окупації, такі думки з місця відкидала.

*Галина Тиха. Мої зустрічі зі стигматиком
Степаном Навроцьким*

Було це у Львові по нинішній вулиці Шевченка за німецької окупації. Мій чоловік, абсолювент Духовної Академії, дуже побожний і вразливий до релігійного світу, запропонував мені відвідати незвичайну людину. Кого саме – не сказав. «Сама побачиш», – таємничо всміхнувся.

Ми пішли. Відхилили легенько двері великої подовгуватої салі. В одному куті на протилежному від нас боці було ліжко з людиною, оберненою до нас задом головою, так, що він нас не міг бачити. Довкола ліжка стояло кілька людей, але ніхто не обернувся, а ні не звернув уваги на наш прихід. Ми стояли при дверях тихенько, аж раптом почули голос чоловіка, що лежав у ліжку, а це і був стигматик Степан: «Славку і Галюсю, підійдіть ближче». Мені пішли мурашки по спині і я почала дрижати, але підійшли до ліжка. Справа в тому, що ми з чоловіком недавно були одружені, і ніхто з присутніх мене не знав, тим більше Степан, а він відразу назвав мене по імені, не бачачи. Мого чоловіка присутні знали, і Степан, напевне, знав, але не міг бачити, хто прийшов. Значить, з того малого прикладу видно, що Степан Навроцький був обдарований спеціально даними йому властивостями.

Іншого разу, в 1942 році, заходимо з чоловіком до будинку по вул. Шевченка. В великій довгій салі в куті лежить чоловік, на вигляд – молодий. Довкруги нього декілька людей. Підходимо тихо до нього і чуємо так як би проповідь в церкві, але якимось незвичайним голосом. Тепер не знаю, про що йшла мова, але ми бачили, що присутні уважно слухали. А мені було все те і цікавим, і дивним. Коли той хлопець, а був то Степан-стигматик, пробудився якби зі сну, то розмовляв звичайним голосом про буденні справи.

Іншим разом, коли ми прийшли до Степана, я мала до нього запитання. Йшлося про брата мого швагра, Влодка Котовича – студита, якого більшовики в 1940-41 р. взяли до війська і він так як би пропав, не давав нічого про себе знати. Вся родина була дуже занепокоєна. Я хотіла знати, чи Влодко живий і де є. Чоловік мій запитав Степана про Влодка Котовича. Степан відповів звичайним голосом: «Мушу подивитися, де він є». Як то сказав, – випрямився на ліжку, став блідий, як полотно, цілком нерухомий, як неживий. Всі очікували в тишині, що буде далі. Приблизно по трьох хвилинах Степан здригнувся, ожив і зачав говорити: «Влодко Котович живе, він іде додому, до Львова, з радянського війська, має рюкзак на плечах, в ньому на споді – револьвер. А мусить перейти границю, де вже стоять німці і кожного перевіряють, чи не має зброї. Як знайдуть яку-небудь зброю, можуть розстріляти. Я там був і бачив небезпечну для Влодка ситуацію, і що треба його рятувати. Почав йому шептати то до одного вуха, то до другого: «Викинь револьвер!» Він пішов ще трохи, став і викинув з рюкзак револьвер. Тепер він безпечний і буде через два тижні у Львові». По тій розповіді, Степан сів і вже звичайно розмовляв.

Рівно за два тижні прийшов пішки Влодко Котович до Львова і розповів, як в одному моменті йому якби хтось говорив викинути револьвер. І добре сталося, бо від того місця за якихось пів-кілометра стояла німецька патруля і перевіряла всіх, хто що має.

Степан Навроцький мав дар ясновидження.

Тому самому Влодкові Котовичеві передсказав, що якщо поїде до Кракова за вином літургійним, то згине в дорозі і щоби був приготований до того. Влодко не дуже вірив в те, але сестрам-монахиням сказав, щоби зварили йому останній раз пирогів. І дійсно, на жаль, все справдилося. Коли вертався з Кракова на вантажній машині, впав згори зі скрипок і вбився на місці.

Також сказав моєму чоловіку, що наша дочка Христина скоро помре і буде в раю. Після двох років життя Христя померла на дифтерію, хворіючи всього один тиждень.

Степан при екстазах, як би перевтілювався в ангелика Гавриїлка, і тоді говорив цілком як мала дитина, коли в апостола св. Петра – то голос був у нього як у дорослого або старого чоловіка.

Передаю правдиві свої переживання.

Львів, 10 березня 1994 р.

Роман Яримович. Стигматик Степан Навроцький у моєму житті

Ближче познайомився я з нашим першим стигматиком-мужчиною щойно в 1943 році, коли після поранення на фронті лежав у львівським шпиталі.

В лютому 1943 року я оженився і замешкав у тестів Володимира і Марії Кливаків у Львові, на вулиці Піскової, 36. Приблизно в тому часі, два мої знайомі, які трохи опікувалися стигматиком, греко-католицький священник о. Сонуляк і працівник УЦК Саноцький, шукали приміщення, де міг би жити бл. п. Степан. В моїх тестів була вільна кімнатка в сутеренах і її віддали Навроцькому. Він був радий новому мешканню тому, що його побут в гуртожитку по Верхній Личаківській був без вигод, а крім того моя теща запропонувала забезпечити Степана харчуванням.

Отже, наш стигматик перейшов скоро жити до нас, ми старалися не втручатися в його справи. Він міг вільно розпоряд-

жатися своїм часом, часто виїжджав у різні райони Західної України, навіть на кілька днів. Коли бував у Львові, то, звичайно, обідав або вечеряв разом з нами. Був дуже скромний, витриманий.

Пам'ятаю, одного разу моя теща, між іншим, сказала, що в маленького 4-місячного синка наймолодшої доньки (заміжня Литвин) Ганусі тіло обсіпано прищиками й ніякі ліки, приписані лікарями, не допомагають, дитина мучиться. Наш стигматик здивувався, чому досі йому не сказали про хворобу дитини, попросив принести маляtko, подивився на нього, погладив (так мені здається, точно не пам'ятаю) і сказав, що перебирає на себе його хворобу. На другий день, дійсно, з тіла хлопчика Ігорчика Литвина зникла висипка, а зате лице самого Степана Навроцького було червоне, як би він сам був у горячці. Ось так ми на ділі переконалися в здібності Степана перебирати на себе хвороби інших людей і таким способом оздоровлювати їх.

Коли в Степана на тілі мали появлятися стигми, а було це, звичайно, в вечірню пору, то на ті екстази приходили особи запрошені, такі, які вірили у надприродність тих явищ, і на присутність яких стигматик дав свою згоду.

Стигматик бл. п. Степан Навроцький жив у моїх тестів, приблизно, до половини березня 1944 року, коли пішов із хати в околиці Буська, щоби гідно закінчити свою місію, вмерти мученицькою смертю.

Львів, 5 квітня 1994 р.

Галина Кливак. Про Степана Навроцького

Степан Навроцький жив у моїх батьків при кінці 1943 до початку 1944 року, харчувався у нас. При кінці 1943 року, як прийшов до нас снідати, побачив, що синок моєї молодшої сестри Анни, що мав коло року, має на лиці прищі. Це був діатез, що дуже мучив дитину. За кілька днів ми побачили такі прищики на лиці стигматика, а в дитини вони поступово зникали, і вона одужала. Хлопець нині живе в Америці, називається Іван Литвин.

Пам'ятаю, що я ходила разом зі стигматиком до фризієра, який зробив йому тривалу ондуляцію, так що у Степана появилися кучері на голові.

Жив Степан Навроцький у нашому домі у Львові при вулиці Піскової, 36, мешкання 4, у півсутеринах, а відійшов від нас на початку 1944 року.

Львів, 27 квітня 1996 р.

Люба Карп'як. Спогади про стигматика Степанка Навроцького

Коли із нашої хати ішов на смерть Степанко, мама моя благала не йти, бо великі терпіння принесе родині своїй. Степанко відповів, що Ісус Христос міг себе спасти від смерті, але пішов на муку.

Отцю пароху із Ракобут сказав, що в кінці його життя буде трохи скривджений від людей.

Ходив скромно одітий. Один костюм у нього був і до свят, і на кожний день. Не був вимогливий ні до чого і ніколи не жалівся ні на що і не нарікав. До моєї старшої сестри приходили дівчата, хлопці, Степанко виходив із хати, хоч він був одноліток з ними. Степанко любив бідніших людей і їх жалів. Часто згадував свою маму і дуже любив її. Про всі арешти, що були за радянських часів і вивізки на Сибір, він згадував, казав, що так станеться. Тільки молитись всіх просив. Коли спитали Навроцького Степанка в 1943 р., чи буде Україна незалежна, він сказав, що буде, але ще багато крові проллється.

Часто і серед ночі, в піст, Степанкові на руках і ногах та чолі виходила кров. Він в той час проповідував голосом якогось святого. Моя мама завсіди змивала йому ті руки і ноги з крові. З його уст можна було чути слова св.Петра, Володимира Великого, ангела Гавриїлка та інших. Пам'ятаю, ми малі спали на сіні в stodолі, яке привезли зі сіножати, сіно пахне, а з нами спав Степанко із дядьком нашим. Тоді серед ночі Степанко стогнав сильно, мов біль у нього явилась, і в ту ніч мав екстази.

Мирослава Лозинська. Розповідь кузена

Мій родич, Черлунчакевич Сергій Кирилович, адвокат, був довгі роки директором Бурси ремісничої.

Я не знаю, чи то все від Бога, але скажу вам те, про що розповідав мені брат. Це було в грудні 1980 року, померла моя мама, в Польщі. Мама спочатку жила тут, відсиділа 10 років на Сибіру, а потім переїхала до мого батька, який був у Польщі. Отже, там, на похороні матері зачали: «Чи буде Україна, чи ні». Власне мій кузен каже: «Я свято в тому переконаний, бо мені сказав Степан, що Україна буде». А ми: «Що то ти там віриш; певно, що буде, але що ти там Степанові...».

Отже то був 1942 рік. Вже творилися українські збройні частини і гестапівці слідували за тією бурсою. Там було багато хлопців, приїжджали з Волині, були деякі «Баудінські» (молодих хлопців забирали не до Німеччини, а до стройового батальйону, ніби будівельна служба). Отож, я питаю в кузена: «А хто ж такий Степан?» Він каже: «То молодий хлопець, який має 21 рік, стигматик, має трансї. Коли потрапляв в ті екстази, навіть говорив чужними мовами. При тім були проф. Гнатишак, Антін Будзан, священик».

Мій брат дав Степанові таку маленьку кімнатку і він там жив. Десь ходив цілий час, деколи вдягав реверенду. Не знаю на якій підставі, адже він не був питомцем. Брат розповідав про наступні випадки.

1. Тяжко було з продуктами, вони були на карточки для тих хлопців, що там працювали. Одиного разу хтось закрався, збив колодки і покрав деякі продукти. Мій кузен покликав Степана і каже: «Степане, скажеш мені...» – «Я знаю, хто те вкрав, але я не можу про те сказати». Але кузен просив, обіцяв, що не буде розголошувати. І Степан сказав, хто то зробив, і каже: «Все те ще є», – і вказав місце, де було заховане – десь в другій чи в третій камениці, в пивниці. Брат взяв хлопців, тихо поприносили продукти, замінили колодки...

2. На сам Йордан, 19, дістав мій кузен повістку до гестапо. А то було так, знаєте, що як діставав повістку і вже не повертався звідти. Отже якраз виходить, Степан вийшовши зі своєї кімнати, каже:

«Пане директоре, що Ви так зажурилися?» «Степане, – каже, – як не журитися, ти знаєш, я дістав посвідку в гестапо». «Я вам кривди не дам зробити». Кузен усміхнувся, думає: «Як же ти не даш?..»

Прийшов до гестапо. А там якийсь острий офіцер: «Що там у вас діється, у вашому заведенні?!» – «Та нічого не діється». – «Я знаю, що там у вас багато переховується молодих хлопців». Так воно й було, але кузен каже: «Я того не знаю, у нас всі замельдовані.» І в один момент тому гестапівцю, що так остро до мого кузена говорив, робиться погано. Поблід, почервонів, каже: «Пробачте, але щось із серцем у мене». Розіпнув кітель, відкрив вікно. Цілком змінив тон. «Може вам щось треба, може вам не вистачає продуктів; якщо так, то зверніться, я вже сам подзвоню в продуктовий відділ, щоби більше дали..» Цілком інша розмова. І кузен думає: «Ага, Степана робота». Бесіди вже не було, гестапівець подає руку, каже: «Пане директоре, як щось вам треба, прошу звернутися».

Йде брат по коридору в бурсі, зустрічає Степана. А він сміється вже здалека: «Ну що, пане директоре, дуже сі там нутив він?»

3. В 1943 році – сильний бандерівський рух. Люди давали датки, гроші. Приїхав хтось із Волині. Треба було відвезти гроші. І хтось, точно я не пам'ятаю, здається, що Будзан, мав відвезти ті гроші до Самбора. Мали приїхати в неділю. Тим часом в п'ятницю той чоловік сильно захворів, дістав велику гарячку. І всі в клопоті, адже то велика купа грошей, а цей чоловік, що мав везти, мав якесь спеціальне дозволення, що він заготовляв продукти, чи там як. Отже мав виправдання, якби його зловили. Що ж робити? В неділю людина буде чекати. Пішли до Степана на раду. Степан каже: «Він буде здоровий! Я те все беру на себе, завтра буде здоровий!» Аж нагло в неділю приходиться той чоловік, каже, що гарячка перейшла. Поїхав. А тим часом Степан захворів. Дістав гарячку, лежить. Так було щось два дні, доки той вернувся. А як вернувся, захворів далі, а Степан виздоровів.

Ще Степан казав, що довго жити не буде. Він передбачив свою смерть.

Львів, 17 квітня, 1996 р.

Ярослав Мазурак. Про Степана Навроцького

«Нехай буде воля Твоя»

Ці чотири слова з молитви нашого Спасителя Ісуса Христа були єдиним дороговказом, єдиним критерієм в житті, особливо в останніх роках, людини, про яку мова в цій книжці – нашого стигматика-мученика бл. п. Степана Навроцького.

Це перший в історії нашого народу та греко-католицької церкви мученик стигматик, який віддав своє життя за наш народ і за нашу церкву.

Степан Навроцький помер мученицькою смертю, бо обіцяв служити Богу та Україні. Він часто говорив: «Нехай так буде, як Бог хоче».

Цей молодий чоловік повинен бути для нас усіх прикладом, яке має бути відношення до Бога та до нашого народу.

Україна ніколи не забуде тебе, Степане, бо ти поклав великий камінь під будову нашої Держави, в яку так вірив і яку ви-пророкував.

Степан любив одягати вишиту сорочку. [МС]

Стигматик Степаи Навроцький²²

У селі Залуква на стіні каплички відкрито меморіальну дошку на пам'ять про стигматика мученика Степана Навроцького. Івано-Франківська обласна Спілка політв'язнів визнала його посмертно своїм почесним членом. 7 листопада 1993 р. відбулись панахида і посвячення меморіальної дошки. Богослужіння провели о.Іван Баглай, о.Василій Завірач, о.Ярослав Тихий (священик зі Львова).

З добрими словами про С. Навроцького до залуквян зверну-

22 Газета «Галицьке слово» 24 листопада 1993 року, ч.89, с.4 (В газетній публікації ім'я автора не вказано)

лись репресовані Ярослав Мазурак, Юліан Сикало, священники Ярослав Тихий і Василій Завірач, голова церковного комітету Тарас Криса.

Хто ж такий Степан Навроцький? Про свого незвичайного брата розповідає Юлія Черепій (з дому Навроцька).

– Степан народився в 1922 році в Залукві. Був «назначений» ще з дитинства: великі пальці обох рук не згиналися (відсутні фаланги). Великої освіти не здобув. Коли виповнилось 18 років – працював в Івано-Франківську на залізниці (1940-ий рік). Одного разу, коли повертався ввечері додому (перед святом ап. Петра), побачив світляного дідуся.

– Сину, ходи за мною, – сказав дідусь і повів його в капличку. Вклякай. Чи ти згоден служити Богові й Україні? Чи присягаєш терпіти муки за свій народ?

Степан прийняв присягу, а коли прийшов додому, то всі спали, отож нікому нічого не сказав. Вранці на роботу не пішов. На розпитування мами відповів: «Мені треба висповідатися. Я буду вмирати».

Пам'ятаю, ми всі пішли в поле, а Степан залишився вдома. Приходимо, а сусід каже, що багато людей було в нас. Степан розповідав їм про Бога, а також казав, що совітів не буде, комунa згине. Забирали Степана в міліцію, багато разів арештовували, знущалися з нього: обрізали п'яти, голки під нігті пхали, плечі припалювали, та його нічого не боліло і кров не текла з ран.

Час від часу Степан завмирав і його устами говорили душі різних померлих людей: киязя Володимира, княгині Ольги, Богдана Хмельницького та інших. Брат лежав нерухомо, як неживий, очі закриті, тільки вираз обличчя змінювався, коли з його уст лунав чийсь голос. Коли приходив до себе, то нічого не пам'ятав.

Лікарі обстежували його, казали, що здоровий.

Стигми (рани на руках, чолі, ногах і зліва на грудях) відкрилися перший раз у Львові. Степан довго йшов пішки, змучився і ліг на землі відпочити. Знову з'явився йому «дідусь» і сказав:

«Не бійся, будеш терпіти рани Христові.» З тих пір багато разів на тілі Степана в означених місцях відкривалися рани і текла кров з них, а опісля все зникало, ніби нічого й не було.

З дозволу митрополита А. Шептицького, Степан ходив у рясі.

Загинув, брат мученицькою смертю в 1944 році. Перед смертю він прийшов до священика в с. Ракобовти Львівської області і сказав йому: «Отче, ви збираєтесь їхати, але повернесь. Паску святити і мене похоронити.»

Знайшли понівечене тіло брата в селі Лодина, впізнали його за прикметами. На самий Великдень поховали Степана Навроцького в селі Ракобовти на Львівщині.

Стигматик Степаи Навроцький залишається живим у иародий пам'яті²³

Наш перший стигматик-мужчина бл. п. Степан Навроцький, про якого також помістив статтю «Жіночий світ» у Канаді в червневому числі 1993 року,²⁴ не забутий у рідному краю.

В селі Залукві коло Галича, де він родився, 7 листопада 1993 р. відбулося урочисте посвячення меморіальної дошки на капличці, де йому явився апостол св. Петро. На табличці напис:

«На цьому місці у старій капличці перед апостолом св. Петром складав присягу на вірність Богові та Україні наш стигматик-мученик Степан Навроцький 1922 – 1944 Вічна Йому пам'ять».

Перед посвяченням дошки була відправлена панахида за душу бл. п. Степана парохом с. Залукви о. Іваном Баглаєм. Після панахиди декан о. Василь Завірач посвятив табличку і мав промову до присутніх на цьому святі. Другим звернувся до парохіян і гостей автор брошури про Степана Навроцького Ярослав Мазурак. Я зупинився коротко на місії та трагічній смерті стигматика, значенні його жертви перед Богом і підкреслив, що також заслуга нашого Степана

²³ Газета «Нескорені» Львівської обласної Снілки політичних в'язнів України, лютий 1994 року, ч.1, с.4

²⁴ Ліда Лугова, Трагічна доля українського стигматика Стенана Навроцького // Жіночий світ. – 1993. – ч.6. – с.27

Могила Степана Навроцького в травні 1996 р.

те, що маємо нарешті свою державу та можемо молитися в нашій Церкві.

Зокрема я висловив думку, що коли в екстазах бл. п. Степана, греко-католика, його устами м.ін. говорив князь Володимир Великий, який охрестив наш нарід, то це є доказом ідентичності нашої віри та Церкви, яка тисячу років тому була Вселенською й такою є сьогодні – Вселенською-католицькою, а у варіанті нашого народу Греко-католицькою.

Перед зібраними виступив також гість зі Львова, чудесно привернений до життя Степаном Навроцьким 80-річний греко-католицький свяще-

ник о.Ярослав Тихий. Він поділився своїми споминами про бл. п. Степана, зокрема розповів про своє чудесне виздоровлення й інші випадки Степанової допомоги.

Останнім було слово лікаря Юліана Сикала, представника Товариства українських політичних в'язнів з Івано-Франківська, які зачислили Степана Навроцького своїм почесним членом посмертно.

На закінчення повідомляю, що на могилі бл. п. Степана Навроцького в Ракобовтах коло Буська вже є на хресті відповідна табличка. Про перенесення його мощів до Львова зараз нема мови, бо парохіяни Ракобовтів просять залишити Степана в їхньому селі. Оба ці питання були порушені у моїй брошурці про Степана, виданій у березні 1991 року у Львові, тому я вважав за потрібне згадати про те у цій статті.

В доповиення

В доповнення до моєї статті «Стигматик Степан Навроцький залишається живим у народній пам'яті» у газеті «Нескорені» Львівської обласної Спілки політичних в'язнів України

з лютого 1994 року інформую, що в музеї в Крилосі біля Галича вже є куток пам'яті Степана Навроцького, де є деякі його особисті речі (плащ, булава-невидимка), а в Галичі в 1995 році була перевидана церквою в Залукві книжка о. Михайла Сопуляка «Посланці з таємного світу» про українського стигматика Степана Навроцького. Також була перевидана в Канаді моя брошура «Стигматик Степан Навроцький – борець, і жертва за Україну» завдяки ініціативі о. мітрата Романа Набережного, ще в 1994 році.

Бл. п. Степан Навроцький увійшов навечно в історію нашого народу та нашої церкви. Вірю, що на тому не закінчиться, та прийде день, коли наш стигматик-мученик буде прославлений Всевишнім ясними ділами, та що наша Церква прославить Його святим або блаженним.

Микола Шеремета. Стигматик Галицької землі²⁵

Про смерть і захоронення Степана Навроцького

Шістнадцятого квітня 2003 р. виповнилося 59 років з дня похорон першого стигматика Галицької землі Степана Навроцького.

Стигматизм – рідкісне спонтанне медико-біологічне явище з парапсихологічними проявами. Суть його не з'ясована. У популярній літературі радянського періоду воно замовчувалося, а в науковій - пояснювалося дуже спрощено. В сучасних релігійнознавчих словниках подається подібна інформація, хоча додається церковний погляд на явище, як на чудо, Божий знак, Божу благодать. Зовнішньо йдеться про періодичну спонтанну появу крововиливів (о.Пію, Італія) чи відкритих ран в тих же місцях, що були на тілі розіп'ятого Христа від цвяхів, тернового вінця (чоло, кисті рук, стопи ніг) в час ув'язнення Спасителя до зняття Його з хреста.

Наш земляк Степан (Степанко) Навроцький народився 1.01.1922 року в селі Залуква, що неподалік Галича, в багатоназвах Нова зоря, 2003, ч.16, с.5. Микола Шеремета (1923 – 2003), уродженець с. Ракобовти, відомий медик, професор, член НТШ

Могила Степана Навроцького в вересні 2009 р.

тодітній релігійно змішаній (греко- і римо-католицькій) сім'ї. Похований на 16-й день після трагічної смерті коло церкви в селі Ракобути (тепер Ракобовти) Буського району Львівської області. За життя відзначався не тільки типовими стигмами (ранами) характерних локалізацій, але й даром передбачати майбутнє: особисте, народне, державне, світове. Вже тоді заслужив визнання, увагу та повагу людей, що його знали. Особи, знайомі з явищем стигматизму, при житті ставилися до нього з пієтетом. До таких належав також парох села Ракобути того часу о.Адріан Піджарко. Він забезпечив стигматику, загиблому насильницькою смертю, достойні похорони і відповідне захоронення, всупереч думці небагатьох, але впливових у той час людей.

Тепер місце вічного спочинку стигматика стало загальношанованим, сюди приходять численні прочани з надіями на заступництво і Божу благодать. На могилі втретє з часу похорон змінився пам'ятник – кожен раз ціннішої документальної, художньої і матеріальної вартості.

Час, обставини та захоронення Степаника

Стигматик Навроцький загинув за не з'ясованих обставин в с.Людина Кам'янка-Буського району. Про смерть та місце знаходження тіла покійного стало відомо його прихильникам в Ракобутах через більше як десять днів від дня трагедії. Це стало можливим завдяки старанням авторитетного селянина села Ріпнів Івана Миськіва. На пошуки загиблого, ідентифікацію особи і доставлення тіла в Ракобути вирушили енергійний тоді голова сільської ради Юліан Гавлюк і Григорій Петришин. І їм вдалося це зробити.

У Ракобутах любив перебувати за життя молодий Навроцький. Тут він був відомий багатьом селянам, його пророцтва передавались з уст в уста. Одне з них твердило про перспективу самостійної української держави, інше передбачувало появу Папи римського-наута, тобто “схильного подорожувати світом”. Стосовно себе передбачив швидко свою загибель. Любив Степанко відвідувати своїх прихильників в селах Купче і Ракобутах Буського району. В Ракобутах він товаришував з о. Адрианом Піджарком, дуже гостинною людиною, а також часто бував у родинях Ю.Гавлюка і О.Поповича. Ці люди, насторожені передбаченням своєї долі, що виказав стигматик, першими стали діяти відповідно до ситуації. Село Ракобути лежить в 6 км від станції Красне та в 7 км від шосе Львів-Київ. Німецько-радянський фронт навесні передостаннього року Другої світової війни певний час проходив по лінії Броди-Львів. У селі в ці дні постійно було чути фронтову канонаду. Тут зупинились біженці з-під Бродів, котрі вже бачили «других советів» і твердили, що вони майже нічим не відрізняються від «перших». В селі також стаціопували німецькі війська СС, котрі отримали відпустку на три місяці за те, що вирвались з оточення за допомогою прямого наведення гармат зенітної артилерії в битві під Корсунь-Шевченківським. Їх начальник майор Рогге (начезять тодішнього гросадмірала) виїхав у Рейх, а його заступник зверпувся до мене, як медика, щоб дати заключення про смерть розпізаного С.Навроцького. Я був на той час студентом другого курсу Львівського медичного інституту. Від мене вимагалось констатувати смерть і визначити її категорію – насильна чи патологічна. Відповідь на питання не була тяжкою. Смерть підтверджувалася ранніми та пізніми її ознаками, а насильницький характер – заломленням черепа широкою борозною лобних кісток на ширипу 6-7 поперечних пальців. На тілі не було ознак пізніх трупних проявів і присутні при моєму дослідженні намагались схилити мене до думки, що тіло покійного було особливим – не піддавалось гниттю протягом 2 тижнів. Я пояснював це явище консервацією трупа холодом, адже погода

в квітні 1944 була холодною. Своє перше судово-медичне та паталогоанатомічне дослідження я обмежив візуальним оглядом трупа. Мої відповіді задовільнили заступника військового коменданта села і він дозволив поховання. Слід зазначити, що названа військова частина перебувала в селі довго (до прориву фронту під Бродами), а солдати поводитись з населенням і його маєтками дуже коректно.

Вибір місця поховання та організація похоропу лягли на плечі о.Адріана Піджарка та війта Юліана Гавлюка – великих шанувальників стигматика.

Нам'ять про стигматика

Стигматику С.Навроцькому присвячена відносно велика кількість публікацій. Вона поповнюється щорічно новою інформацією, аналізом чи інтерпретацією фактів. У деяких повідомленнях журналістів знаходимо докори, наче могила Навроцького тепер недостатньо догляпута. Я щороку, а іноді і частіше, буваю у своєму рідному селі Ракобутах, при цьому завжди намагаюсь відвідати могилу і огляпути її стан, і кожний раз зауважую протилежне. Хочу додати, що за період після смерті Степанка змінилось вже два-три покоління жителів Ракобутів, а шана до стигматика не зменшується. Влаштовують спільні художні академії на його честь, в яких беруть участь односельці з Ракобутів, і гості - земляки С.Навроцького з галицької Залукви, близьких і далеких сторін, керівники району.

Щораз менше залишається людей, в тій чи іншій мірі причетних до життя-буття Степанка. Недавно пішла з життя п. Марія Луців, яка свого часу була економкою плебанії с.Ракобути – людина дуже гостинна, начитана, чудова господиня, котра багато зробила для того, щоб Степанко із задоволенням відвідував своїх прихильників у Ракобутах. На жаль, не залишилось ніяких записів її спогадів. Ця обставина і налаштувала мене на дане висловлювання про стигматика.

Шукаючи фотографії людей, причетних до даної історії, я натрапив на власне фото, котре підписав для свого однокурс-

ника влітку 1944 року, де вказував, що воно зроблене у визначний для мене день – під вікном впала бомба і не вибухнула, що зберегло мені життя. Цей і подібні факти вводять мене не раз у сеїтментальний настрій, і я готовий пояснювати успіхи власної медичної кар’єри і неодноразовий вдалий вихід із незвичайних життєвих ситуацій моїй причетності до “післанця з таємного світу”.

ІНТЕРВ'Ю З ОЧЕВІДЦЯМИ

*Марія Дуткевич*²⁶

(Львів, 23 жовтня 1994, 11 листопада 1994 р.)

– Ви просите розказати, як виглядала екстаза? Отже стигматик, Степан Навроцький, відчував, що дістає якусь слабкість. Він відчував, що мусить пожитися, і йде лягає. І вже до нього можна говорити, він стає так як би не свій. На нього находить щось інше, настрої якийсь інший. Він ніби зразу стає взятий від туземного.

– А як Вам вдавалося потрапляти на початок екстаз? То була конкретна година, конкретні дні?

– Ми вже знали менш-більш, в який час приходить. Екстаза, звичайно починалася так десь від третьої години дня.

– А як довго тривали екстази?

– 20-30 хвилин. Це залежало від того, хто промовляв в екстазах. Звичайно екстази відбувалися, як люди були, ті, що цим цікавилися. Приходили різні люди. Декого ангелик не допускав. Ми питали в нього про ту або іншу людину, чи може вона прийти. Він відповідав: «Так» або «Ні».

– А часто в Навроцького були екстази?

– Часто. То було так: переважно середа, п'ятниця, субота і неділя. Люди збиралися, зразу була екстаза. То так, як би самочинно відбувалося. Він лягав, очі закривав, ніби сон на нього находив. І тут же було видно, що він піддавався якомусь впливу.

– Як це було видно?

– Він ніби застигав, піддавався якомусь впливу, абсолютно від нього незалежному. Його організм не мав жодної дії. Все це було функція духова, душі його. Його випрямлювало, потягалось тіло, ноги, напружувало так. Він стрепепувся сильно. Сила відчувалася в стрепені. І тоді його душа виходила.

– Були якісь явища при тому, з чого ви робили висновок, що саме душа виходила?

26 М.Дуткевич (22.03.1918 – 3.06.2008), за першим чоловіком – Грещак.

– Отже послушайте. Він стрепувся, за хвилину якимось знову стряпуло ним сильно. І тоді чути голос: «Слава Ісусу Христу», – входить ангелик. Ангелик себе представляв, що він є Гавриїлко. Він говорив так по-дитячому. Ангелик, маленький ангелик. Прийшов, привітався: «Слава Ісусу Христу!» Ми відповіли і тоді спиталися: «Чому ти прийшов?» – «А я очищаю душечку, від душечки очищаю, робимо місце для святого». Безпосередньо ніколи святий не вступав, а перед тим душа стигматика виходила, далі входив і виходив ангелик, і аж тепер вступав святий. От, яка цікава процедура. Три... такі поступово наступали хвилини. Виходить стигматика душа, входить ангелик, після ангелика – святого душа. Приходив святий Петро, наприклад: «Слава Ісусу Христу!» – і зачиналася екстаза.

– Всі віталися саме так. чи якимось інакше?

– Всі так віталися: «Слава Ісусу Христу!» Ми відповідали.

Те, що ми мали стигматиків, це не випадково, адже на ці Божі сліди також треба заслужити. Христос вибирав собі праведних людей, добрих, простодушних, хоч і, можливо, неосвічених.

Степан Навроцький неграмотний майже був. Ви бачили як він писав, а в екстазах – говорив вражаюче. Ми із захопленням слухали. Екстаза тривала не п'ять хвилин, не десять, а [проповідь святого] переважно довго була – двадцять-двадцять п'ять.

«Степан був квітучий стигматик,» – розповідала М.Дудкевич (тобто такий, що мав усі Христові рани) [МД].

Це ж двадцять п'ять хвилин! Скільки то треба прочитати. Він говорив, звичайно, в дусі релігійному, або так поучаючи...

– Наприклад, це зв'язувалося з якою-небудь подією?

– Це стосувалося конкретної події на той момент в світі, в нас. Він говорив, як ми повинні себе вести в даній ситуації, що може бути, що нас чекає. То була проповідь такого оратора доброго, з притчами. То тяжко переказати, але зміст був глибоко релігійного характеру, переплетений з відносинами політичними на той час, наприклад говорили, що чорна хмара наступить, дуже тяжке життя буде для людей. Але треба молитися за всіх, щоб якнайменше жертв пішло. Ми говорили: «Ми ж такі терплячі», – на те було сказано, що наш нарід найближче до Бога, що там якісь ступені є, і що ми найближче до Бога за наші страждання. А терпіння ці проходимо через те, що страшний занепад духовний та безбожність.

Говорилося також, що священники падають морально, що в Церкву заїде сатана, але Господь нас не покине ніколи. Хто заламається, піде за злим духом, то буде дуже тяжко тій людині вижити. Ну, і, звичайно, вона буде втрачена для Господа Бога. А було дуже тяжко всім пережити, дуже тяжко. І все закликував тих, що слухали, щоб ми були сильні, мужні, витривалі, що то допуст Божий. Говорив, що так буде через те, що люди себе зле ведуть. А після того, як скінчилася екстаза, його знову стрепепуло сильно. І ще раз входив ангелик Гавриїлочок і: «Я мушу потішити душечку, бо вона дуже втомлена через екстазу». Він з нами говорив. Ми питали його про різні теми.

– А скільки часу, як правило, він говорив?

– Ангелик? Він був три-п'ять хвилин, не довше. І якщо ми зачинали питати про більше щось..., за загробне життя, як там душа, що потім по смерті, де опиняємося, то він зупиняючи висказував: «То тобі не треба знати, то є Божа справа. На що собі заслужиш, то будеш мати. Але Господь любить всіх, і треба, щоб всі покалися, жили законами Божими...» Потім таке було, що страшив нас: «Ти хочеш забагато знати, так не можна того знати. Ти якби все знав, ти би з розуму зійшов», – міг таке сказати.

Екстази були поділені на ці фази переходу душі... Це я ніколи не забуду.

Відтоді я стала глибше віруюча. Я вірила в те, що душа людська є, що то не є фантазія, хоч вона не має, скажімо, клітин, але в нас вона є. Від нашого народження душа від Бога йде благословенна... Духове і матеріальне – з цих двох частин ми є складені.

Одного разу, під час екстази, коли ангелик був, я нахилилася над тим ліжком, де лежав Степан, і питаюся: «Скільки я буду жити? Чи моя дитина виживе?» Він відповів: «Ні. Твоя дитина не виживе. Вона вже має інше призначення. Матінка Божа від тебе її відбере». Я в плач. Він каже: «Ти б того не пережила, що твоя дитина мала би зустріти». Дійсно, моя дитина не вижила. Я страшно була в розпачі. Тоді він дав мені знімочку і підписав її. Я маю її дотепер. Ця знімка мене всюди рятувала. Тоді я ще спиталася його: «А я скільки буду жити?» І стала числити роки, так перескакуючи щоп'ять літ. Я говорю: «П'ятдесят?» – «Ні.» – «П'ятдесят п'ять?» – «Ні.» – «Шістдесят?» – «Ні. Тобі не можна всього знати!» Так на тім і скінчилося.

– А що, той ангелик тихим голосом говорив, і мусили нахилитися до нього?

– Ні, ні – голосно. Але я нахилилася, бо я хотіла щоб другі не чули. Тоді я тихенько говорила, а він мені відповідав.

– Ви згадували, що Степан Навроцький ходив до наших партизанів. Для чого він пішов в партизанку?

– Він не пішов в партизанку, тільки ходив до «лісу», бо мав завдання сказати партизанам, щоб боротьба була чесна, щоб не було братовбивчої війни, що багато народу і так гине. Пролит-

На екстазі у Степана Навроцького. М.Дудкевич позаду всіх нахилиється запитати про свою дитину. [МД]

тя невинної крові буде віддаляти день нашої справжньої волі. Степан говорив в екстазах, що Україна буде, і що все від нас залежить. Залежить, як люди себе будуть вести.

Його смерть була зачислена на рахунок нашої свободи, здобутті нашої самостійності. Йому не судилося довше жити. Смерть його було предсказано вперед. І тому на тій підписаній знимочці, про яку я вже вела мову, Степан намалював могилку, хрест на могилці. Він свою кров за злі вчинки других людей проливав, був жертвою на вітвар, задля нашого буття, нашої волі.

Монах-студит Веніамин Заплатинський

(Львів, 2 листопада 1994 р.;

уривки щодо Степана Навроцького)

– Що той мужчина потерпів... Я все їду дорогого, то все згадую. Той стигматик, Степан Навроцький. Його дуже там побили, дуже. Знав'ям його.

Побожний був. Так кров текла, як він показував ті рани... свої... появлялися вночі, ввечері десь так 9-та година. Він знепритомлював, так, як труп лежав, кидався, підкидало його... Не годен сказати вам... Як то кров текла, тут... корона була, як Ісус Христос мав вінець, що впився був... в голову. Текла кров свята, текла, жива кров, розумієте?! Я не годен...

Як я пригадую, як їду дорогою, то молюся... Боже, рятуй його. Дуже був побожний!

– Він був у вас (в Унівському монастирі – прим.) один день?

– Один день був, ночував. Десь їхав в дорогу і каже: «Я переночую.» – «Прошу дуже,» – кажу...

Знав'ям його. Навіть ховав'ям його, їхав на похорон. Дали мені знати. Звідки був родом – не знаю.

– Він був у вас тільки один день, і в той день у нього все одно була екстаза?

– Так.

– Але він говорив щось, промовляв, чи лише рани з'являлися?

– Рани з'являлися.

– І він мовчав?

– Нічого не було. Були такі часи, що він казав, що з державою буде, з більшовиками... А в нас нічого не говорив. Він сказав: «Я не годен...» Він змучений був... Но кров... Не можна було дивитись, як та кров текла... Більше нічого... Навроцький... Дуже побожний.

– І на руках в нього рани були також?

– Були.

– І на ногах?

– І на ногах. Я сам добре не міг придивитися, бо так... не годен було дивитися. Не годен був... На живого чоловіка дивитися. Дуже було страшно.

– Ви кажете, що його кидало під час цього? Кажете, він неспокійно себе вів? Кидало його?

– Трошки... піднісся так-о, що ніби кидало. Але не кидало дуже. Так о піднісся... говорив: «О, я паду... паду...»

І він переночував, а вже врано – зовсім інакший...

– А зранку були в нього ті рани, чи вже зійшли?

– Зійшли.

– До ранку зійшли?

– Зійшли вже.

– Чи, може, вони вже швидше зійшли? Чи Ви не знаєте? Так?

– Так.

– Ви кажете, що він був несвідомий. Довго це було?

– Я щось не виджу, аби він не був свідомий. Як же ж міг бути несвідомий? Мусів бути свідомий... Та то кров текла... То був, дійсно, такий святий чоловік.

о. Ярослав Тихий²⁷

(Львів, 12 листопада 1994 р.;

уривок з інтерв'ю про Степана Навроцького)

– Тут у Львові були стигматики, чи не могли би Ви щось пригадати про них?

– Можу. Про Степана Навроцького.

²⁷ о.Я.Тихий (22.04.1913 – 26.12.1996) – священник УГКЦ. Закінчив Львівську богословську академію, висвячений 1943 р., ув'язнення з 1946 по 1954 р., після повернення ніднільно виконував священничі обов'язки, проживав у Львові.

– Ви були на екстазах у нього?

– Був багато разів. Він мені, власне, допоміг, бо я був вже на грані смерти.

– А як це було?

– Було так. Коротко скажу Вам. На екстазі був мій брат Степан, молодший від мене. А я був в лікарні, хворий на тиф. Дуже тяжка форма... Брат питається: «А що зі Славком буде?» Він (С. Навроцький – прим.) каже: «Що з ним є?» – «Хворий в лікарні. Коли він вже вийде здоровий? Молодий ще.» – «Ні, ми його заберемо до себе».

– Це так ангелик казав?

– Так. «Ми його заберемо до себе. Йому буде ліпше». Мій брат казав (він також був Степан): «Слухай, Степанчику, скажи, чи є якийсь спосіб його вирятувати?» – «Є.» – «Який?» – «О, взяти той хрест в мене, з шиї, возложити йому на шию той хрест і відмовити одну «Богородице Діво...» – «І то все?» – «Все».

Так мій брат скочив, вхопив той хрест на ланцюжку, і полетів... А той ще кличе за ним: «Зачекай, зачекай, не тікай!» По дорозі, як йшов з центру міста по вулиці Вірменській це було, – біг скоренько, знаєте, бо то вже була поліційна година, і німці стріляли без розбору, як хтось появився в нічний час. Брат, як летів через цілий час, то так нікого і не стрільнули, хоча то була війна; нікого не бачив, і його ніхто не бачив. Прийшов там, на Петра й Павла вулиці, інфекційна лікарня, і тепер вона там є, і зачав стукати. Виходить монахиня (тоді монахині доглядали інфекційних хворих): «Чого пан хце?» Каже брат: «Слухайте, у вас є тяжко хворий, такий, що є на грані смерти, він поліпшає, виздоровіє, але треба вложити цей хрест і відмовити «Богородице Діво...»

Монахиня, як то почувла: «Прошу бардзо». І взяла той хрест від мого брата, положила мені на шию. І зачала молитися по-польськи, а я «Богородице Діво...», і раптом я взяв, сів і зачав говорити, очі відкрились, а монахиня зробила великий крик: «Чудо, чудо сталося! Вставайте, молитесь Богу, бо чудо

сталось!» А перед тим того самого дня була головний лікар п.Барановська, яка як сказала, так мусило бути. А вона, пройшовши попри моє ліжко, сказала так: «Тому вже нічого не треба. Ви його покладіть там а там, до комірки, де трупів складають». Маса людей мерла через те, що ліків не було; отак лежав в ліжку без нічого.

У вишитій сорочці зі зникаючими ранами на руках. Світлина зі збірки В.Слободяна.

Після того мій брат верпувся, знову дав назад хрест, а Стефанко йому каже: «Ти мене не послухав, побіг, то я тобі підставлю ніжку». І підставив ніжку, бо брата через два тижні арештували. Але нічого страшного. По якихось півтора місяці я був вже здоровий, вдома. Стефан казав, що на св.Миколая вже буде брат дома здоровий. Отже ми сидимо, приготувалися, бо прийде в'язень [брат], захоче їсти... Врешті-решт ніхто не приходять. Думаємо; «То вже не буде». Аж дванадцята година – хтось стукає: стук, стук. «Хто то?» – «Я, Степан, відкрийте!» А то взяли німці, змінили тактику, щоби ніхто не бачив, як вони всі зарослі, брудні, нещасні, то зачали випускати о 12-й годині вночі. А щоб їх ніхто не стріляв, то треба мати догори підняті руки, виказку і так їх тримати над головою. І німці таких пропускали, не питаючи.

Ото я вам так в двох словах.

Аж мало того. Він сказав, а знаєте що, коли буде Україна? Він каже: в 96 році. Присутні кажуть: «Слухай, – а то був 44-й, – то 52 роки!» То нам так виглядало багато!.. І так довго, що просто неможливо. Хто може дожити до того?! Ото ми пережили. А він сказав так: «Але я зате загину, мене вб'ють поляки». І так сталося. Потім за ним шукали. Ніяк його не могли знайти...

А перед тим, він, прощаючися, ще в останній день сказав так: «Вважайте, я вам дам свою знімку,» – а на тій знімці нарисовав гріб та хрест. І казав так: «Коли у вас буде якась велика біда, звертайтеся до мого гробу, моліться, я вам поможу». І так в мене було кілька разів. Та знімка в мене кудись затратилась. Але я з неї скористав кілька разів.

Отак було. Перевод, з одного лагера в другий, і як приходять, міняються ті групи, то одні на других нападають, ганять, відбирають останнє все... І так мене переводили в інший лагерь, а там вже чекають на тих переводчиків жуліки, бандити, злодії. Власне тоді ті кинулися бити і забирати решту, що то нещасний в'язень має. І я кажу: «Стефане, рятуй!» І що ви скажете? Раптом появився начальник лагера, а він ніколи не буває, розумієте, там ввечері пізно. А тоді він появився з цілою свитою, щось десять надзирателів, з револьверами в руках, бо можуть накинутися на нього. Зачалася бійка. А бійка така, що вони не перебирають: бити, різати, колоти, – все одно. Я кажу: «Стефане, рятуй!» Той, власне, появився, і відразу ті туди-сюда, повіткали, злодюги. То був один випадок.

І ще один випадок був такий. Як я вже був фельдшером (в таборі – прим.). Маю дежурство вночі (вдень дежурство мають сестри вільнонаймані). Вриваються двоє бандитів з такими кольосальними багнетами, і відразу:

– Що ти маєш? Маєш валеріанку?

– Маю.

– Ну то давай!

– Ні, – кажу, – можу дати тільки двадцять крапель, не більше.

– Давай нам все!

– Ні, не можу.

Ті кажуть: «Не можеш, самі візьмем». Один зачинає йти з одного боку стола, з багнетом, а другий – з другого, також з багнетом. Так, щоб не дати виходу ніякого. Я кричу, так собі в думці, кричу: «Стефане, рятуй!» І в тім момеиті відкриваються двері, і входить знов начальник лагера, розумієте!.. Отак. Взагалі там трудно було знайти такий день, щоб нікого не вбили, не зарізали.

За стигматика я знаю багато речей, бо я сам був на його екстазах. Там спеціально був професор Чехович, який нотував те все. То десь сховане є, тільки ніхто не знає де, ті протоколи.

* * *

*(Львів, 19 листопада 1994р.;
уривки з інтерв'ю про Степана Навроцького)*

В кінці 1943 року чи на початку 1944 року Стефан мав екстазу, де через нього говорив князь наш Володимир Великий. І такі слова: «Не на те я охрестив Україну, щоби тепер взяти і знищити, щоб запровадити атеїзм і матеріалізм».

Поляки тут 600 літ працюють і живуть, то, розумієте майже 30 поколінь. Щоби вони звідси виїхали?.. То було таке неможливе, а одначе, сталося дійсне. Якби не що інше, то поляки би не рушилися, але страх перед Сибіром переміг.

...Видавалось нам, що то є дуже далеке, 40 літ, близько 50-ти. Хто то доживе до такого? Ну, врешті, ми є свідками того, що було сказане майже 50 літ тому. Він сказав: «Мене вб'ють, але поляки за то вийдуть. Одні на Захід, інші на Схід, але їх тут не буде». Очевидно, то для мене було неприйнятне, неможливе. Потім дійсно сталося. Ніхто не вірив, що з нашого поштурханого роду стала врешті держава наша. І тепер держава, яка є, але все-таки – держава.

– А на який час він то прогнозував?

– Казав, що 44-46 роки, два роки дав, що мають вибратися. Ну вони і вибралися.

...Інші були: Настя Волошин, Евстахія Бохняк, Ганна Труба, Гавриїл був, мужчина, і Стефан

Степан Навроцький з монахами-студитами з Унева. За свідченнями М. Дудкевич, з ними також були пов'язані містичні явища. Один з них, ймовірно ліворуч, – Гавриїл Кондратович. [МС]

Навроцький. Він був серед них такою квіткою. Він мав всі компоненти такого дозрілого (стигматика – прим.).

Стефан Навроцький мав можливість перебирати чийсь хвороби на себе. Як перебрав, то тоді раптом хорював кілька годин, або день-два. І хоть би найгірша недуга уступала. То є одно. Друге. Він мав дар ясновидючості. Бачив перед собою те, що буде за рік, за два, за десять, за п'ятдесят. І не помилявся.

– Це під час екстаз?

– Під час екстаз.

– Чи і коли не було?

– Ні, без екстази він був звичайний хлопець, малограмотний, чотири класи всього мав. А як в екстазі, то він був як філософ, як богослов, знаєте, як такий, як такий що знає, що було тому кількасот літ, і враховує те, що може бути за рік, два, десять, двадцять.

– А в нього голос змінювався під час екстаз?

– Змінився голос, сильно змінився. Як говорив, наприклад, князь Володимир, то пізнати, що то говорить військовий полководець: остро, сильно...

– А зразу приходив Володимир, чи був проміжний етап, ніби ангелик?

– Був і ангелик. Звичайно, був той Гавриїлко, який, так би сказати, був короною всіх тих стигматиків. Ще була Настя Волошин в Стрию.

Потім дальше, в них були явища левітації і гравітації. Що то за явища? Я вам скажу. Левітація – це те, що даний предмет має дуже малу вагу. Наприклад, повинен важити 100 кг, а в руках Стефана важить так, ніби 1 кг. А тепер, ще була гравітація. В часі екстази він казав: «Ану добре, ви такі мудрі, а ну піднесіть мене...» Почали підносити, ніхто, ні одна з чотирьох таких здорових, сильних... осіб... старалися його піднести і ані його не рушили. А він каже: «А тепер візьми мене ти», – на одного показав – Казимира. Той взяв, – і так як би взагалі не мав ваги.

Попав до митрополита. Поговорив щось зо дві години, з півтори-дві, так-от. Після того митрополит зняв рясу і сказав:

«На, синку, носи, ти того вартий». І він всюди є фотографований, то є ряса Шептицького, митрополита. Що вони говорили, то того ніхто не знає, бо вони були віч-на-віч, тільки вдвох.

Потім він дістався до того мешкання, де були діти покинуті батьками... Він там жив. Ми зачали там сходитися. Спершу нам цікаво було, як то буде, а друге, може, дійсно щось довідатися. Ну то все, що він сказав, то все сповнилося. Але ми тоді не вірили. Я перший не вірив, що таке може бути. Що там поляки то-то... Рівночасно з тим говорив, що його вб'ють, і через те поляки звідси зникнуть.

Ми там записували протоколи. Є записана маса таких зошитів грубих, все, що він проповідав і так далше...

І він потім перенісся до Яримовичів, на вул.Піскову. [Далі йдеться про спробу арешту на вул.Пісковій – прим.] А потім Стефан каже: «А що, німці повтікали? Я їх трохи пострашив...» А як він їх пострашив, ніхто не знає.

Друге. [Повторення про світлини з намальованим хрестом і гробом – прим.] І він каже: «Я прощаюся з вами, коли вам дуже зле буде, затисне якась біда, небезпека, – зверніться до моєї домовини, і вам буде легше». І ви знаєте, ми зобачили, пережили кілька таких моментів, де Стефан Навроцький зробив просто чудо, врятував від біди. Дійсно ствердилося.

Ствердилося в такий спосіб. Що мене арештували і я був на слідстві, тоді дуже мене мучили, що дві години мінявся слідчий, а я той самий. Вже мені в роті пересохло, а вони матюками і так далше до мене. І я так думаю собі раптом, що я маю звернутися до Стефана. Я звертаюся до Стефана, і в тім моменті мені так легко, добре, і я цілий перемінівся. Дивиться на мене той більшовик, дивиться і каже: «Що тобі, що тобі?» – «Ну, – кажу, – та нічого». Той задзвонив, прийшов надзиратель. Каже: «Заберіть його», – він думав, що я звар'ював. Я мав таке лице овіяне, такою якоюсь ласкою, якоюсь любов'ю, пошаною до Стефана. І на стіні появився хрест світляний, хрест великий. Я його бачив. Після того мене більше на переслухування не брали. Може не хотіли, щоб хтось вмер на допиті, бо то потім писати протоколи різні... (...)

Ще треба знати, що 15... [квітня 1944 р. – прим.] відправили богослужбу самі видні священники: там був і о.Костельник, доктор богослов'я, там був також і Будка, єпископ, майже вся знать богословська була, відправляла ту богослужбу для вшанування мученика нашого Стефана Навроцького.

...Протоколи ми списували. І протоколи десь є. Тільки де вони є, – ніхто не знає. То сховане було. Колись, може, і відкриється. Думаю, що відкриється. Був би Стефан, то сказав би: «Отам маєш», – і все.

В 40-вім році була війна з фінами, з білофінами. І власне там був мій швагер, брат Котович, монах. І ми питаєм в екстазі так: «Слухай, Стефанку, а коли той Влодко прийде? Він є? Ти його видиш, чи ні?» То він: «Зараз подивлюся». І за 10 секунд він вже його бачив, і каже так: «Є живий, здоровий. Вертає з війни». На другий тиждень знов питаєм: «Слухай, що з тим Влодком Котовичем?» «А, – каже, – нічого, він вже підходить близько до Львова. Я його цілий час мушу усвідомлювати, бо натрафить на німецьку стежу, то його вб'ють. Я роблю, що можу, думаю, що мене послухає». А потім: «Нині вже прийде». І нині прийшов. Каже: «Я йшов, і я мав провідника». – «Якого провідника?» – «А такого, що мені казав, де я маю йти». Там ні карти ніякої, ні мапи. Не було нікого з людей, щоб щось поінформував. Тільки було: ліси і море... Але я мав одного спільника, я мав провідника». – «А що то таке?» – «Я мав револьвер, дуже гарний револьвер. Мені шкода було його комусь подарувати. Але мені до вуха весь час кричав: «Викинь! Викинь револьвер!» Що я не міг витримати і викинув. І тільки зробив 5-10 кроків і ту мені: «Хальт!» – стежа. Перекинули в наплечнику все: нема зброї. «Ну то йди собі», а як був би не викинув того револьвера, постріляли б німці без промаху.

Володимир Котович – то швагер моєї жінки. Це є так з перших уст. Він помер трагічно. Від'їжджав до Кракова по вино богослужбове для священників, для церков. Там був великий склад вин, в Кракові. А вертався з Кракова, авто перевернулося, вино побилося, а він був вбитий на смерть.

– Коли Ви сказали, що він йшов з револьвером і мав провідника, то малося на увазі...

– Якийсь духовий, той що йому показував дорогу, куди йти і все... Вважайте, що то від границі, від Кенігсбергу йти, то є понад 1000 кілометрів. Він тому і йшов так довго.

То можу Вам сказати, що то менш-більше все, що я собі пригадав.

Треба знати, що люди приходили до нас, як до редакції: «Де мій знакомий? Де мій?» Багато було взято на війну. То він все сказав, а потім приходили дякувати, що він точно сказав. Як сказав, так і збувалось.

о. Антоній Рижак²⁸

(с. Зимна Вода, 20 листопада 1994 р., 10 січня 1995 р., 9 травня 1995 р.; уривки щодо Степана Навроцького)

– Отже, те, що Ви читали, – я цілком те одобрюю, підтверджую.²⁹

– А хто автор цієї книжки? Тут лише ініціали.

– Це о. д-р. Михайло Сонуляк. Він був старший студіями від мене на рік чи два. Знаю його ще з гімназії станіславівської. То були початки війни і він не виконував функції духовні, а працював в Українському комітеті. Був частим гостем у палаті Митрополита.

Митрополит сприймав місію Степана і навіть благословив його. Так що тут ніякої тенденційності немає.

– Степан Навроцький був у Митрополита?

– Був.

– Один раз чи більше?

– Скільки разів, то я не знаю, але знаю, що був. І мав одну екстазу при Митрополиті. З тої екстази Митрополит його цілком сприйняв як покликаного для тої місії. І дозволив йому навіть одіж, підрясник [носити]...

– А Ви були часто при екстазах Степана?

28 о. Антоній Рижак (19.06.1908-21.11.2002), священник УГКЦ, душпастирював в Німеччині, Бельгії, Канаді, Італії, ігумен оо. Студитів у Римі

29 йдеться про книжку о. М. Сонуляка «Післанці з таємного світу».

– Часто не був, бо не мав на те часу, але деколи бував.

– Ви не пригадуєте, як саме відбувалися ті екстази?

– Він... Його душа виходила з нього, тільки тіло було привне.

– І він промовляв різними голосами? Чи своїм власним постійно?

– Ні, він говорив голосом малої дитини. Ангел Гавриїлко. Мала дитина, яка в віці дитячому померла, живе на тім світі і є посередником між Степаном та світом, є його духовним провідником.

– Яка була місія стигматиків в ті часи? Як Ви вважаєте?

– Він сам про себе говорив: потішати нарід. Ви розумієте, що він появився, коли була війна польсько-німецька, і тут були більшовики. А знаєте, які страхіття вони робили? Він з'явився в тяжких тих часах, коли нарід терпів недолю. Щоб підтримати на душі, потішити.

Він став жертвою сам. Його смерть дуже тяжка була, але про добро, за долю українського народу.

– Стигматики переймали на себе чужі хвороби. Як це можна пояснити? Це була також певна їх місія, крім тієї, що вони потішали народ?

– То є до певної міри чуда. Я це порівнюю до науки і місії Ісуса Христа. Отже, Ісус Христос вчив, але щоби його наука мала успіх, щоб нарід прийняв її і вірив, то на потвердження правдивості Він творив чуда. І чуда переконували нарід. Бо хто їх може робити? Тільки людина, Богом послана. Хто від Бога має силу: якщо не вірите моїм словам, то вірте моїм ділам.

– А в яких політичних моментах, як Ви кажете, Степан допомагав?

– Українська справа, боротьба українського народу, змагання до самостійності, – в тому він помагав. І мав від Бога помічників в небі, якусь раду українських патріотів, а вони йому казали, що він має робити. За що має терпіти, за що має боротися.

– Коли Ви були на екстазах, то хто ще промовляв, крім ангелика?

Степан (другий праворуч) з приятелями. Перший ліворуч – Антін Будзан [МС].

– Ніхто інший, тільки ангелик.

Між іншим, він благословляв рукою Пресвятої Богородиці воду, звичайну природну воду. І в той спосіб хворим допомагав. Я в той час хворів також і мав нагоду ту воду пити.

...Все в обороні добра, Божої справи і добра України.

Були такі екстази, де йшлося про боротьбу українського народу, не лише УПА, але й інших військових груп.

Йшла не дуже чесна війна між українським і польським народом. Пакості робилися один другим. Поляки убивали, і наші патріоти убивали поляків у відплату. Така боротьба була між українцями і поляками. Степан був проти такої боротьби. Дуже виступав проти. В одній з екстаз: «Не вбивайте невинних дітей, не вбивайте невинних старців та жінок. Культурно їх перевищуйте». Він був проти відплатної боротьби. Стояв в обороні Божого закону, Божої правди. Степан звертався, щоб поступали гідно і чесно. Говорив, що не війною поборете, а духово. Звертав на те увагу. Адже й іншого зла багато, з яким український

народ мусить боротися: з німцями і своїми злими людьми, адже й серед українського народу є одиниці, які служать ворогам.

– Йшлося про конкретних осіб?

– Так.

Отже очима не дивиться, не бачить нікого, але духом знає, хто є пріявний на екстазі між тими людьми, що слухали його слів. І одним разом сказав: «О, то є один між вами пріявний чоловік, який може вам у тій справі багато допомогти». Тобто, щоб передавав його слова до патріотів українських, повстанців, щоби не вели такої братовбивчої війни. «Він вам у тій справі може багато допомогти».

– Про кого йшла мова?

– Це був один із повстанців з найвищого круга, з Проводу.

– Прізвища Ви не знаєте його?

– Ні, його знали ті, хто там був на екстазі.

Але рівночасно звертався до того чоловіка і каже: «Але ви вважайте, бо ви є в небезпеці. Між вами є один, який працює з німцями».

– Розумієте? Як далеко він знав! Вони [стигматики] відкривають ту небезпеку. Отже, каже: «Між вами є один, що вже зрадив».

– А конкретно не сказав?

– Ні, казав: є один.

В тих тяжких часах я мав стрічи з генералом Шухевичем. Про цей випадок я чув від Б.Казимири, а сам не був свідком того. Але пізніше, коли я мав нагоду стрічатися із Р.Шухевичем (то було таки більше разів), то Шухевич таке питання ставив: «А що каже Степан про Україну?» Я кажу: «Буде Україна». – «Буде, – каже, – буде, але не так скоро, не так легко. Буде вестися боротьба, заки та свобода прийде». І при тій нагоді виявляє мені, що той член проводу, який був на екстазі, розказав про небезпеку. Мені Шухевич сказав, що не вірив, що серед них кількох є такий чоловік, не вірив. Але все одно його то застановило, і вони почали слідкувати один за одним, отже, і відкрили того зрадника.

Сам Роман Шухевич був проти такої боротьби між українськими і польськими повстанцями. «Не вбивати невинних людей, лише ворога!» І в доказ того був наказ старшинам зі сторони Армії.

– Де саме і коли відбувалася ця Ваша розмова з Р.Шухевичем?

– Ця розмова була перед тижнем, перед інвазією на Львів (початок липня 1944 р.) у одному з передмість Львова.

У приватній розмові Степан був теж націоналіст. А в екстазах мова була більш духова. Ми можемо перемогти лише Божою силою, добротою.

Зараз Бог дав нам можливість здобути державу без бою, без пролиття крові. Без Божої волі нічого не буває, а всіх ворогів не вб'ємо.

Степан був жертвою тієї боротьби за добро і волю України. Він знав про це і був готовий до неї.

Євгенія Петріна

(Стрий, 26 липня 1995 р., уривки)

– Я мало знала Степана, його знав мій чоловік. Він був у нас кілька разів. Екстаз його я не бачила, але чоловік мій був присутній багато разів. Степан бував у нас у 1943 році, але він не жив довго: день, можливо, два. Приїжджав, може, рази три. Тоді він жив у Львові, на Пісковій, 36.

– Можливо, Степан казав, що має завдання кудись йти, чого він приїжджає сюди?

– Казав, що йде десь на Тернопіль, в Бережани, Броди, в ті сторони. Тому, що має завдання... Він дуже багато бере на себе людей, які мають загинути. Казав: «Хлопці, будете жалувати за мною...» Казав також, що на його гробі будуть діятися чуда.

В міжчассі моя мама звернулася до мого чоловіка. Каже: «Славцю, ти так мені розказуєш за того Стефана, довідайся, де наш син є». (Його німці арештували). А він каже: «Треба мати фотографію».

І то затягнулося. Мама ще тоді сіянку полола, як дала ту фотографію. А доперва на Святий вечір прийхав зі Львова і каже: «Казав Степан, що нам зробить якусь несподіванку». А я так подивилася на чоловіка: «Ти так... віриш... що несподіванка якась...» І в міжчассі, як ми сиділи в кімнаті, був такий папір, усунувся з кута. А стояв цілий час! Мій чоловік до мами каже: «Його душа прийшла, Стефана».

Ми вже і повечеряли, – хтось стукає в вікно. Я виходжу на веранду, дивлюся, – мій брат прийшов був з того... Бабиного Яру. Втік. Отак допомогли Степанко з Гавриїлком. Розповідав брат, що цілий час, як він був в лагрі, кілька днів ходило щось, так якби, за ним і говорило: «Утікай!» І казав, що голосно було сказано: «Утікай! Утікай!»

Чоловік якось прийхав на суботу додому, а то якраз бомбардування було. Знаєте, навіть тоді корову вбили. А мій чоловік сховався за ту стайню, – бо була цегляна, а хата – дерев'яна. Потім прийхав чоловік до Львова, а Стефан каже: «Ох, ти мав страх тоді, як стояв за стайнею!..» Мій чоловік прийхав і то мені каже.

Чоловік казав, що як одного разу під час екстази прийшов Ісус Христос, то свічки самі засвітилися.

І ще. Тоді, коли німці обложили Ленінград, Степан казав: «Німці ще такі малі будуть, але голову піднесуть... Той велетень на глиняних ногах сам від себе розвалиться (СРСР – прим.). А Україна з того найкраще вийде».

Іванна Саламаха

(Стрий, 26 липня 1995 р., фрагмент)

- Як і коли ви бачили Степана Навроцького?
- Я бачила його один раз, 1943 року. Він був у нас,
- Скільки він днів тут був?
- Він прийхав і від'їхав. А з ким він приїздив – то я вже не знаю, з кимось ще приїздив. Степан Навроцький, він такий скромний... То є все Божа ласка.
- Можливо, ви пригадуєте день, коли приїздив Степан?

– Знаю, що це було літо, 1943 рік. Він мешкав тоді там, за горами, у Добровлянського. Ми також мешкали в нього, поки не побудували свій дім. Пам'ятаю, що Степан говорив: «Не буде України, не буде ще тепер ніякої України, бо на хрест поставили тризуб. Україна повстане аж тоді, коли на тризуб поставлять хрест. Коли будуть говорити: «Слава Богу!», а потім «Слава Україні!»» Воно тепер так і є.

– Це він в екстазі говорив, чи так, поза нею?

– Так, при свідомості.

***Випадок із наміром арешту на вул. Пісковій у Львові.
Фрагменти двох інтерв'ю***

Роман Ярнмовнч (Львів, 27 липня 1995 р.)

Одного разу ввечері були в мене мої товариші. У Степана була екстаза, і він лежав на ліжку. Дзвінок – прийшла німецька поліція (двоє або троє осіб). Вони зразу пішли донизу, де був Степан. Взяли всіх в наручники. Потім вони прийшли за мною. Я мав посвідку, що служив в німецькій армії і був через поранення звільнений (я був в дивізії СС «Галичина») їх начальник сказав, що все в порядку, і вони забралися, хоча перед тим викликали машину, щоб нас забрати всіх. Пізніше мені оповідали, що Степан казав: «Не бійтеся, все буде гаразд». І таки нас не арештували.

Галнна Клнвак (Львів, 17 квітня 1996 р.)

Як німці прийшли, то задзвонили в другий дзвінок знизу. Вийшла (а там тоді мешкали панство Козаки) Едварда Козака жінка. І питаються: «Чи тут живе Яримович?» – «Так, живе, прошу дзвонити на такий а такий дзвінок згори.» Їй вони заборонили від брами відійти: «Прошу не відходити від брами». І дзвонять нагору, а тут Яримович знизу виходить, бо чув, що якийсь там рух при брамі, – і вони стрічаються. «Ми підем до вас». – «Прошу», – хоче вести догори. «Ви прийшли з долини. Що ви там робили?» Роман був дуже незадоволений з того, що треба їх на долину вести...

В кождім разі, пішли вниз. Там німці зробили кольосальну ревізію. Я при цьому не була, але родичі за якийсь час снустилися, то розповідали, що хлопці всі були сковані; була там плита, то всі шубри, дверцята були відчинені, навіть ті, що для прочистки сажі. Все було повідкриване, перевірене. І Степан, бідний, так босий там стояв серед них. Пізніше німці всіх їх розкували, перепросилися і пішли.

Хочу ще повернутися щодо того, власне, як прийшли німці. Стефан в той день виходив рано з дому. Він завжди, менше-більше, казав коли повернеться. І тоді він сказав, що має бути за кілька днів. Тим часом приїжджає в полудне. Мамця відчиняє двері, каже: «Що ж то Ви, Степане, приїхали сьогодні?» – «А я сьогодні тут мушу бути».

Люба Карп'як

(с.Купче Буського р-ну Львівської області,

5 травня 1996 р., уривки)

– Отже, знаєте, я тим і живу.

Він познайомився з моїм братом. Приїхав до нас. Раз так було, що до нас зайшов священник з Ракобовт, о.Піджарко. І

Степан (перший ліворуч) з приятелями [МС].

сказав, щоб ми не заснули, серед ночі будемо бачити щось, чути голос. Знаєте, ми так пильнували... Степан в хатині мав свою кімнатку, кухню. В тій кухні сам спав. Ми пробуджуємося, а там така ясність, ясність появилася. І так щось на кінці пару слів було чути.

– Ви таки заснули?

– А ми таки заснули. Потім ми такі вже були невдоволені собою, такі вже не в настрій були всі. Так Бог,

видно, дав, що ми не були варті того чути, що хто говорив з його уст, – я не знаю. Але ту ясність ми бачили, ото світло в хаті.

– Він сам був, чи там був хтось з людей?

– Сам. А ми були отак через двері.

Прийшов якось священик з Буська. Його син був арештований, був десь на Сибіру. В 1939 році його забрали рускі. І священик не знав нічого про сина. А довідався від тата, – тато на млині робив, – що в нас є Степанко-стигматик. Приходить той священик, відкриває так двері, а Степан каже до нього: «Ви хочете про свого сина знати? Ваш син великі тортури переносить, великий, каже, біль. Босий ходить по камінню, голод терпить, холод, но ви ще його зустрінете. Ви ще його будете бачити, свого сина. А ви, – до того священика сказав, – ви їдьте за границю. Бо як прийдуть рускі, то ви жити не будете, вас заберуть, вивезуть, ваша сім'я пропаде...» І він виїхав. Десь за німців, коли ми були під окупацією.

Ще до Славки Коваликової... її чоловік був у 1939 році забраний, рускі забрали, а вже були німці, вона не знала за чоловіка нічого. Вона прийшла і каже: «Пане, скажіть мені за мого чоловіка, де він тепер знаходиться?» А він каже: «Не говори нічого його мамі, – він був один в мамі, – він вже неживий, його нема живого...» Я то дуже пам'ятаю ще.

– Степан зразу відповідав за тих людей, чи через деякий час?

– Зразу відповідав.

– Тобто, він знав наперед, що та людина прийде і запитає?

– Так.

– Чи Степан щось розповідав про свої рани? Чому в нього таке відбувається?

– Він казав, що терпіння він від Бога переносить... Моя мама йому змивала ті рани, він позволяв.

– Він часто бував у вас, надовго зупинявся?

– Щось зо два роки приїжджав. Він так місяцями був у нас. Побув та й поїхав собі...

– А що він тут робив?

– Ходив собі. Понад річку, до священика ходив, до Буська, десь по селах.

Анатолій Гнатишак³⁰

(Львів-Брюховичі, 11 червня 1996 р.)

– Те, що вас цікавить, лежить на границі двох світів, по-тустороннього світу... Поняття душі як незрозумілої тонкої субстанції, визначити, диференціювати її, то є надаремний труд, подібно, як догмат про Трійцю... Старатися це зрозуміти, то є схоластика, параноя. То не треба до того підходити, бо то є субстанції непізнавальні. Це належить до проблем, які можна скоріше описати, ніж пояснити.

– Коли Ви вперше почули про стигматиків взагалі?

– Бачите, я син священиків, в мене 7 поколінь священиків є з боку мами. Про те говорилося вдома. Я зрозумів, що є стигматики, від дитинства, з 8-9 років.

– А саме про Степана Навроцького?

– А про Степана Навроцького, коли вже зустрічався з ним. Я в тій бурсі жив, як повернувся з Німеччини. Я повертався з отаких умов, де я повинен був загинути, а я не загинув. Було багато ситуацій, де не було виходу, абсолютно безвихідні становища. А я вижив! І доїхав! Я дійсно, щоразу зустрічав якусь людину, післану Богом, яка мені допомогла. Я замість того, щоб потрапити в Сибір, залишився у Львові, дістав направлення до медінституту, за 2 роки я вже був асистентом кафедри і одним з перших захищав дисертацію... Три рази я захищав дисертацію кандидатську. Мені КГБ сказав: «Ми вас унічтожимо!»

Я вже не мав де жити, а мій прнятель з дитячих років з Перемишля, знайомий мені з 9-ти років, був директором того ін-тернату; то не бурса, а ітернат, там жили люди, харчувалися на той час прекрасно і ходили до різних шкіл. Там мали педагогів, які коитролювали, чи вони готові, чи ні. Одним словом – максимумна опіка.

Той прнятель був з тих людей, безсеребренників, надзвичайно чесний і розумний, він все поставив на найвищий рівень, Гісовський Борис Богдан Федір Юліан. Я там поселився в 1945 році. В жовтні вернувся до Львова, жив у своїх кривних, а потім він мене запросив. Крім того, коли прийшли більшовики, я

30 А.Гнатишак (20.02.1917 – 29.04.1997) – відомий хірург, онколог, професор Львівського медичного університету

Степан (другий ліворуч) з приятелями біля Вірменської церкви у Львові [МС].

жив теж там. Там тоді був керівником з Перемишля син відомого адвоката Черемського, який був консультантом єпископа Коциловського – Черлюнчакевич Сергій, Гісовський також там жив. Після Черлюнчакевича він став там головою. В тому інтернаті я зустрічався з Казимирою, з Антіном Будзаном, який [пізніше] завідував писанками в етнографічному музеї. Ми були в близьких відносинах з ним і Казимирою, наскільки ті страшні часи большевицькі в умовах терору дозволяли. Відносини, все ж не мали тої глибини, яку повинні були мати, і та глибина щезала в тій жорстокості страшній, яка була створена більшовиками. Я уточнюю, що був там з 1939 року, як відновлено медичний інститут. Я жив тоді там на Вірменській і тоді Степана спостерігав.

– Ви часто з ним бачилися?

– Я кінчав 4-5 курс, мусів собі підробити, батько священиком був під Перемишлем. Я мав багато клопотів і не міг особливо слідкувати за ним [Степаном]. А коли був, то ми розмовляли, ті люди бувають істеричного характеру: вони грають роллю чужо, вони перестають бути собою, наводять на себе місію, якусь роль, і ти чуєш, що там є щось штучного, що це не він. А він [Степан Навроцький] того не мав абсолютно. Такий

Степан біля вікна, ймовірно в бурсі на вул.Вірменській [МС]

був привітний, усміхнений, контактний, веселий, я би сказав. Приємна людина була, без всяких навиків чогось такого неприємного, патологічного, ненормального. Того я не бачив.

– Як він сам ставився до своїх екстаз?

– Він відчував, що засинає, має якийсь дар Божий, передбачував, він собі з того справу здавав, що то є незвичайний якийсь дар. Стефан провидів, мав візії. Я, як медик, хоч і віруючий, але завжди скептик по натурі. Я не легко приймаю все на віру, а хочу перевірити. І я навіть раз, як він

був в такому стані і засинав, зіниці дивився. Йому то було, видно, не сподобалося, бо він ще, певно, не спав. Стефан казав тоді: «О, сатана йде». Я ж це не зі злого наміслу, я хотів знати наскільки це глибоко, що то є таке, я ж перший раз бачив такі трансї. То називалося транс – сон глибокий. Я вперше зустрівач те в житті, і мене воно цікавило. Сеансів багато було, і я не встигав на всі, бо мусів заробляти собі гроші. В різні пори дня він мав ті трансї. Там завжди був Гісовський, Костельник там був, і Будзан часто був, Казимира. А я його бачив, може, 4-5 разів.

– А як Ви той транс перевіряли з зіницями?

– Я рефлєкси перевіряв, чи глибокий сон, чи ні. Внявилось, що не дуже глибокий. То було десь так в середині трансї, бо на початку він ще розмовляв, тоді впадав в передстадію глибокого трансї, і тоді я перевіряв. Раз я тільки перевіряв зіниці, чи є реакція на світло, чи ні. Є нормальна реакція на світло. Ми не мали тоді таких методів фізикальних, таких засобів, як зараз.

– Які риси характеру Степан мав? Чи був гордий з себе?

– Ні. Абсолютно ні. Скромний, привітний, легко контактний, легко вступав в розмову, дуже приємна людина.

– Він глибокі думки висловлював, чи був простий сільський хлопець?

– Середній рівень. Філософії він не знав, якоїсь глибокої термінології він не знав. Оповідав нам свої сни, що то буде, війна, будуть різати, будуть жертви, провидів свою смерть, що його замучать, так і сталося, більшовики його замучили. То він провидів собі, то факт.

– Чи не було в нього якихось ознак психічної чи нервової хвороби?

– Абсолютно виключається.

– Під істерію то не можна було якось підвести?

– Ні. Він був нормальна, зрівноважена людина. Я не бачив жодних рис істерії. Істерію я дуже добре знав з точки зору психіатрії. Я не бачив абсолютно жодних відхилень від норми. Він був звичайною, нормальною, приємною людиною поза тими сеансами.

– Чи не могли бути ті явища стигматизації якимось з проявів епілепсії? Бо відомо, що деякі стигматики мали ці приступи.

– В найменшому, і в нього абсолютно виключається, бо епілептики є люди вибухові, з неврівноваженою психікою, яка до всього здатна. В нього – ніяких ознак. Це була зовсім симпатична, нормальна людина, без жодних відхилень, патології. Ви би ніколи не сказали, що та людина має транс, що вона проповідує. Вигляд мав такої приємної, делікатної, інтелігентної людини.

– Ви припускаєте, що Степан мав можливість свідомо керувати своєю впутрішньою системою?

– Відносно свідомості і несвідомості ми точно не знаємо, як то проходить, бо деякі люди тренують волю, стараються те робити, а їм не виходить.

Степан, як і всі молоді люди, напевно любив музику. [МС]

Стефанія Сікора³¹

(Львів, 29 вересня 1996 року; уривки)

– Стигми у Степана відкривалися, як був Великий Піст. Він прилягав, руки отак складав і терновий вінець... рани виступали на чолі, на руках і на ногах. Він падав на землю, як Христос падав під хрестом. Ми його піднімали з землі, клали на ліжко. То, може, було з годипу, а, може, і менше, а потім він просинався і отак все рукою стер, кров з рук так стер, – потім тільки значки полишалися. Та ранка на долоні, може, сантиметер мала, може, більше... Не раз люди кажуть, що, напевне, немає Бога, бо так щось тяжко приходиться, але потім нагадаю того Степанка, з тим вінком терневим... (плаче – прим.)

– Як ми познайомилися з ним? Ми шукали за братом, Богданом. Його забрали в 41 році, на саме Вознесення забрали, їх було щось 17 чи 18 хлопців з 10 класу, і всіх забрали. Пізніше вже, як німці прийшли, знайшли ті помордовання, що були по тюрмах. Тоді татко поїхали до Львова, і йому сказали: «Ви підіть туди-то і такий Вам скаже, де Ваш син». Знимку треба було принести. Татко приніс Степанові знимку, і він не казав нічого, тільки хрестик нарисував і ще щось.

Як він ті екстази мав, як душа виходила з нього, то вселявся ангел Гавриїлко і говорив: «Дусецька, дусецька, післа десь далеко», – таким дитячим голосом. Дуже дивно нам було. Але тато каже: «Тихо, діти, не шуміть нічого, тільки слухайте». «Душечка, душечка, дуже тяжко страждає...»

Потім він сказав: «Мене замордують», – і все, довго не був більше в нас. Тільки приїхав і зразу поїхав. Отой ангелик Гавриїлко, він все казав: «Душечка не вмре своєю смертю, душечку замордують».

Володимир Великий ще через нього говорив. Жінки не приходили.

Пам'ятаю, мати тяжко захворіли, мали якусь тяжку кровотечу в шлунку. Степан казав занести водичку (звичайпу, з криниці) в ту горішню церкву. І там десять Служб Божих татко мав

31 Донька колишнього нароха с.Плугів о.Стефана Фітьо

відправнти. Ніякого лікаря не привозили, нічого сінько. І все за-
жило. І мамця після того жили ще десь 10 років.

І та обнова в горішній церкві. (...). Татко потім закликав свід-
ків: старосту, паламаря.

*Ігор Фітьо*³²

(Львів, 29 вересня 1996 р.)

– Я особисто бачив Степана Навроцького в Плугові, його
стигми. Мені було тоді 13-16 років.

– Він часто приїздив у Плугов до Вашої родини?

– Мені зараз трудно сказати. Але знаю, що був у 1941 році,
у 1942, 1943. В 1944 р. він вже, здається, не приїжджав. Але в
1943 р. переживав весь час, що його мають вбити.

– А з якою метою він до вас приїжджав?

– Отого я вам не можу сказати.

Ми бачили його екстази. Він прилягав на ліжку, і його вже
голосу немає. Приходив якийсь ангелик. Казав, що ангелик
Гавриїлко. Казав, що війна німцями програна, що буде Україна
в цьому столітті, дати точно не було вказано. Що будуть ще
дуже великі втрати серед українського народу, те все, що було. І
бачили ми, як відкривалися оті рани на руках, на ногах, на чолі.

– Це було під час екстази, чи поза нею?

– Я не пригадую. Це були такі дні. Бо були екстази і без того.
Але я пригадую, дуже добре бачив то відкриття. Все те було. І
потому сходило, де й дівалося. Залишалися сліди. То я пам'я-
таю добре.

Це було доснь дивне, знаєте. Він говорить з вами все, і в
даний час наступає та екстаза, лягає, і вже не його мова, а буває
ангелик. І ще виступав хтось, але вже не його голосом.

Пам'ятаю, як відновлювалася та церква, що німці вимінували
[горішня в Плугові]. Степан тоді був в нас і казав: «Йдіть, дивіть-
ся, вночі в церкві буде світнитися». То я точно пам'ятаю, як те
світло світилося. В дванадцятій вночі сиділи на подвір'ї коло тої
старої церковці [долішньої]. І дивимось, починає світнитися... Нам,
дітям, було трохи дивно так, – що то таке є? І після цього церква
відновилася, образи стали новесенькими. Найбільше, знаєте, гар-

32 Син колишнього нароха с.Плугов о.С.Фітьо

Фрагмент образу, який зберігся після знищення горішньої церкви в Плугові. Зберігається в родині о.С.Фітя.

но був видний іконостас. На ньому було найбільше тих образів.

Мені трудно сказати, чи ця обнова була за один день, чи за одпу ніч, чи ні. Здається, що була тривала. Церковця була старенька, дерев'яна, крита бляхою; гарна була. І такі вже, знаєте, образи були старенькі, такі обличчя невиразні. І все стало видно, так, як би то було сьогодні помальовано.

– Коли Ви бачили світло, Ви не заходили в ту церковцю?

– Ми сиділи далеко. Де та церква, а де та церква. Ми сиділи під нижньою церквою.

– І те світло так било, що було видно аж туди?

– І так було видно.

Ту церкву вимінували німці. Тому що там була перехідна лінія між другою а третьою смугою оборони німців. В яру поряд був їх бункер, штаб. І щоб більшовики не обстрілювали, не бомбардували тих німців (бо церковця була, як орієнтир), виміпували ту церковцю і дзвіницю.

– Чи не збереглося хоча б одного образу, що там був відновлений?

– Ой ні. Як виміпували, то все пропало. Був лише кусок один. Кусочок образу Матері Божої, також відновлений. Ми мали цей кусочок. А так та церковця розлетілася в нух і прах. Не зосталося нічого. Така гарна дзвіниця була, то потім все було лише кусочками дерева. Потім ми ходили, шукали, та знайшли тільки кусочок того образу.

Перед тим, в 1943 році в кінці, а можливо, в 1944 р. ... я вчився у Львові, то я вернув в квітні місяці, тому що німці почали ловити нас, до Німеччини вивознти. Я не знаю, хто дав батькові знати, що Степан передав: «Йдіть моліться, моліться, бо та церква в небезпеці». Казав відправляти Служби Божі в тій церкві. Здається, 10

Служб Божих. Ми кожен день ходили і відправляли Служби Божі, щоб врятувати ту церкву. Бачите, щось він відчував, що та церква пропаде. Вже фронт стояв, і ми так ходили правити туди весь час, кожен ранок.

– Всі 10 встигли відправити?

– І повністю Служби Божі відправили. Бо він казав: «Рятуйте церковцю, бо церковця в небезпеці!»

На останні Великодні свята, в 1944 році, знаєте, такі там гаївки люди бавилися! То як би чулося, що то вже кінець тій церковці.

То було так після обіду, ті люди, що в нас хоронилися в пивниці, в плебанії, кажуть: «Все, полетіла церковця...» То, кажемо, все, – кінець нам всім буде ...

Степан мав дуже малу освіту, але настільки був освічений, настільки розбирався в тих всіх справах. Я не раз слухав, як вони говорили. Мені було дуже дивно.

– Яку освіту мав Степан?

– Не знаю точно. Мав дві чи чотири кляси всього. Коли мого брата замордували в 1941 році, а ми ще не знали, то питалися в нього. Він не казав (який був психолог), що брат не живе, а тільки нарисував трупу і поставив хрестик.

Пам'ятаю, він ходив в мундирі січових стрільців. Я не знаю, як він так їздив за німців. Аж страшно було: шапка стрілецька і... Та ж німці могли би його так зустріти: що це за один такий? Як то німці дивилися тоді, мені трудно представити.

І ще він казав: «Війна німцями програна. Хоч вони йдуть, – ніхто з них не верне. Війну вони не виграють».

– Коли це було?

– Восени, десь так під кінець вересня, початок жовтня, бо ще така погода гарна була, у 1941 році. Іде поїзд (а ми жили поряд з колією), німецький поїзд. Раптом став. Степан каже: «То шкода, то все не повернеться». Так постояв і: «Зараз поїде». І за хвилину дійсно поїзд рушив.

Нова церква в Глузіві, поставлена неподалік місця, де знаходилася «горішня» церква.

Олег і Ярииа ПЕТРУК ОСТАПШІ ДНІ ПАШОГО СТИГМАТИКА

5 травня 1996 року ми вибралися автoм до с.Ракобовти поблизу Буська на могилу Степана Навроцького. Ми мали намір розпитати людей, які могли знати щось про стигматика, а, можливо й були з ним знайомі. Не полишала також наших думок надія відшукали точне місце його загибелі, хоч і здавалася вона практично неймовірною через відстань у 50 років.

Погода видалася у цей день напрочуд гарною. Сонячні, теплі весняні барви довкола, глибоко прозоре голубе небо з поодинокими подорожуючими білими хмаринками вселяли сподівання на вдалу поїздку. Одразу зазначимо, що погода в цей день для нас була глибоко символічною. Думка про це зародилась ще на початку поїздки, але не була тоді настільки яскравою, як під час зворотної дороги й тепер. Адже ми їхали до місця останнього земного спочинку двадцятирічного Степана, їхали розпитувати про обставини його смерті та останні дні – і така спокійно-велична сонячна погода!..

* * *

Храмовий празник в с.Ракобовтах 28 серпня. Кожен, хто заходить на подвір'я церкви Успіння Богородиці, звертає увагу на однуоку, але догляпугу могилу праворуч від входу, поруч із дзвіницею.

Розповідають, що одного разу, проїжджаючи ровером повз цю церкву, Степан зупинився: «Тут мене колись поховаєте ...» Так воно і сталося: у неділю, 16 квітня 1944 року, на Великдень.

* * *

Село Купче. Підходимо до звичайних розмірів кам'яної хати, вже давніше збудованої на місці старої дерев'яної. Це – господа колись великої сім'ї. Зараз тут живе самотня старша

жінка – пані Люба Карп'як,³³ остання з родини. Дещо більше місяця тому помер її чоловік, тому вона зустрічає нас із сльозами на очах.

Після останнього (на межі зими та весни 1944 року) від'їзду зі Львова, з цього обійстя вирушив Степан Навроцький назустріч своїй смерті: останні села, останні дні...

– Отак, знаєте, я тим і живу. То так морально забита, а згадаєш Степанка, і так віру в Бога маю, що треба ще доживати цього світа. І тими хрестами так себе не вбивати.

...Він прийшов до нас. Він познайомився з моїм братом³⁴ у Львові, в бурсі. Брат приїжджав додому й сказав одного разу: «До нас приїде хлопець». – «Добре», – і ми запросили.

Коли Степан до нас приїхав, він, знаєте, сподобав найбільше маму. Маму мою кликав своєю мамою. Вона якась була щира, відкрита, а ми були тоді ще малі... Мали десь 13-14 років...

³³ Л.Карп'як номерла 2007 р.

³⁴ Олександр Сікорський, номер за кордоном

Він приїжджав до нас протягом двох років, деколи на місяць, на два.

В п'ятницю в піст, він завмирає, відкриваються йому рани на руках, на ногах, і проповідує. Не своїм голосом, а голосом або ангела Гавриїла, або Володимира Великого, або ще якимось святим. В нього тоді зовсім інший голос появлявся. Він так говорив довго... Знаєте, мама то пам'ятала, а я... Більше говорив, щоби молнитися, вірити в Бога.

І раз так було, що він каже до мами: «Ви не ображайтеся, ви не нарікайте ні на що. Ви довго всі жити не будете», – так до моєї мами сказав. «Ви поступово всі вимрете». І дійсно, вся родина: дочка, мати, моя сестра найстарша в молодих роках...

Я тоді так, знаєте, зловилася за його руку, коли він казав: «Ви всі вимрете», – злпала його за руку, за маринарку і кажу собі: «Боже, Боже, так хочу жити! Мені щойно 13 років», – і поцілувала його в руку. А він каже: «Вступісі, дитино», – не хотів такої поваги, щоби руку цілувати.

Я вам скажу – так то дуже пам'ятаю, – як він відходив від нас, так, знаєте, плакав. Сперся (в нас в кухні столик маленький стояв) і каже: «Я від вас відходжу, вже я до вас живим не верпу. Мене вб'ють і ще одного зі мною вб'ють хлопця. Але горе тому народу, від якого руки я згину». Просив, щоби діти приносили на його могилу квіти... І мама каже: «То як то, я Вас більше не побачу?» – «Ще побачите! Ще мене будете бачити! Нічого, не переживайте, досі я мав жити, досі моя була судьба».

* * *

З Купче – до Ракобовт. В цьому селі Степан також бував вже не один раз. Зупинявся, як правило, у о.Адріяна Піджарка, пароха. Часом у солтиса Юліана Гавлюка.³⁵ Екстази відбувалися лише у помешканні о.Піджарка. Господиня священика (він був не одружений) Марія Луців, в дівочтві Бригідир, згадувала нам про кров на чолі та на руках Степана, яку якомсь бачила: «Такі

35 о.А.Піджарко народився 1902, номер 1952 р., Ю.Гавлюк номер 1952 р. на засланні

краплі великі, як би хтось крапнув, аж розливалися по чолі». А на другий день я питалася: «Де ж то місце на руці?.. Нічого немає, і чоло – таке гладеньке».

Цікавим щодо характеристики Степана Навроцького є наступний невеликий епізод з її розповіді.

– Добряга був. І жартувати вмів. І не раз, як дівчата посходилися, то я жартую: «Стефанку, тільки дівчат в Купчу, тільки в Ракобовтах, то, може, десь яка Вам сподобалася?...» – «Марія, я про то не думаю. Я жартувати можу, а про дівчат я не хочу думати». Веселий був і співати любив. Не раз: «Давайте щось заспіваєм!»

Парохіальний дім у с.Ракобовти, 1942 р. [МС]

* * *

Останню ніч у Ракобовтах Степан ночував у Юліана Гавлюка, в родині, яку як нам казали, дуже ціпував. Ранком опук вийта, Петро Попович повинен був відвезти його в сусіднє село. Ось що розповіла нам рідна сестра Петра п.Олена Гнатів:

– Останній раз, то я пам'ятаю, що він ночував у нас і зранку брат його відпровадив. Він ночував більше у о.Піджарка, а тоді сказав: «Разом з тобою будем їхати, то я вже, щоб їх не будити...» Раненько вдосвіта вони взяли коні і поїхали до сусіднього села, дорогою на Стрептів. Він переїжджав з одного села на друге. Таке мав завдання якесь.

Вже згодом довідалися, що когось побили. Він мав їхати в наступне село і не приїхав. Тоді жив мій дідо, Гавлюк Юліан, який був тут солтисом. І він почав його шукати. Сам. Пішов у Стрептів дізнатися, хто його відпровадив. Брат передав його там другому якомусь хлопцеві. І дідові сказали, що десь там

о. А. Піджарко, 1944 р.
[МС]

в полі побили тих двох хлопців. Того, що супроводжував Степана, рідні забрали, а його лишили на полі... Пізніше дідо другий раз пішов...

Одним словом, дідо його знайшов. На полі була купка гною, соломи такої, і він там лежав. Трохи тільки було видно обличчя, око було його ушкоджене круками чи ким...

Пам'ятаю, як сьогодні, що то була Великодня п'ятниця, я мила вікно. Дідо приходить, каже: «Ідем туди...» То боялися, бо тоді переслідували партизанів і німці і... Взяв дядька одного з села, коні, наклали соломи, поїхали. І привезли його. При чому він лежав вже три дні³⁶ там, на полі, а тіло його абсолютно не розкладалося, гнучке було (можна було вдягнути в костюм, в сорочку) і не пахло, абсолютно не пахло.

Привезли його, помили, вдягнули. Ну а що то була Плащаниця, і в церкві не можна було його класти, то поклали при вході, в бабінці.

На запитання ким був вбитий Степан, п. Олена відповіла:

– Так і не довідалися. Раз казали, що поляки. Раз казали, що то його партизани такі самі вбили, від рук своїх загинув. Тому, що він носив таку форму;

Показуємо фото:

– Він і тоді був у ній вбраний?

– Так.

Про це також розповіла нам і п. Марія Луців:

– Степан був в уніформі січових стрільців. А вона була подібна до польської форми. Я кажу: «Степанку, Ви зле зробили, що Ви вбралися в це. Таке на світі...» А він до мене: «Маріє, я не можу її не взяти». То форма його довела, що його вбили. То так мало бути, чи що?..

36 Помилка. Тіло впролежало майже два тижні.

Могила Степана Навроцького, 1944 р. [МС]

Зауважимо тут також те, що о.А.Піджарко, який ховав Степана Навроцького (він був один з тих, хто були найближче до цих подій), записав тоді, що Степан замордований невідомим злочинцем.

* * *

Символічно, що тіло стигматика Степана Навроцького було привезено до Ракобовт у Страспу п'ятницю. В цей же день його приготували до поховання, переодягли у світський костюм та поклали у притворі церкви.

О.Михайло Сопуляк пише у своїй книжці, що тіло Степана пізнавали за ознаками, на які він звертав увагу заздалегідь: за пальцем на нозі, золотим зубом і кучерями. Про це згадували свідки мипулих днів також тепер і нам, зазначаючи, однак, що його цілком можна було зпізнати й по обличчю.

Звертає на себе увагу те, що все це відбувалося на тлі двох незвичайних моментів. Перше, такий перебіг подій був передбачений Степаном заздалегідь. Друге, що в особливий спосіб свідчить на користь післанництва та обраності стигматика, це те, що після двох тижнів, які мипули по його смерті (про точні дати мова йтиме далі), лежачи під відкритим небом, тіло Степана Навроцького поводило себе зовсім не так, як інші мертві тіла (було гпучке, «таке свіженьке, як живої людини» (Л.Карп'як), не задубіле, без ознак розкладу), а з ран його потекла свіжа кров («якби щойно хтось врзав» (М.Луців)).

Ховав Степана Навроцького у неділю, 16 квітня пополудні о.Адріан Піджарко. Зібралось багато людей. Все було, як звичайно на такій події. Все, крім одного: ховали стигматика, ховали в день Христового Воскресіння.

Чи це не символічно? Особливо з позицій дня сьогоднішнього. Адже тоді в 1944 році клали в могилу нашу свободу, волю України, якій посвятив своє молоде життя Степан Навроцький.

* * *

Отже Нова Лодина. Село, з якого Степан разом із супроводжуючим його 24-річним Йосифом Стернюком виїхали в останню свою одноденну подорож.

Сонячного травневого дня 1996 року ми під'їжджали до цього села, щоб зустрітися з родиною загиблого разом зі стигматиком хлопця. Рідний брат Йосифа, Іван Стернюк розповів нам про останні години життя хлопців. У післявоєнні роки та після повернення із «неволі» він намагався довідатися про обставини смерті старшого брата.

– Степан був тут, у нас. Аж за третім разом поїхав, і його вбили. Коли був перший раз, то мій брат (такий той самий) завіз його до Ракобовт, там його лишив і вернувся. Потому Степан другий раз прїхав ще (це було в 44 році), то його один тутка завіз (його вже нема) в Дернів. А третій раз поїхав і... То навіть не повідали на брата (супроводжувати Степана – прим.). Солтис наш заказав форшпан (чергування). Черга дійшла по колу до сусіда. Він мав їхати, але щось схітрив. Брат також не мав охоти їхати, але що мав робити, солтис приказував. До Нагорец завіз 'го, і їх помордували. Баидити. Повідали, що то баидеровці зв'язані, але ж то не були баидери. Були баидери, а були й баидити, а більше було бандитів, як баидерів.

Вони поїхали ще перед обідом, звідти, з Лодини. В суботу. Наверху на конях. Брат мій і Степан. Досить того, як вони від'їздили, то такий сніжок падав. Вони на верхах, бо болото таке-о було і сніг падав. А після того взялася така заметіль, в неділю. Все снігом обкурило.

Ще він (Степан – прим.) казав, що тільки до Нагорець і брат сі верне, а він другі коні возьме і далі поїде. Але там німців вже було, бо під Бродами був вже фронт. Коней не дали, ніхто не знав, що сі тримати. І вони виїхали, точно я не можу так свідчити, а як я чую по відомостях, то тільки за Нагірці виїхали, а їх там переймили.

– Це було вдень чи вночі?

– Вдень. Кажу, від нас від'їздили перед обідом. Десь година одинадцята за німецьким часом.

– А коли ви їх знайшли мертвих?

– В середу. В суботу вони поїхали, а в середу ми їх вже...

– Через чотири дні?

– Так, той сніг зачав розтоплюватися, вода була. Нам дали знати, але не казали хто, казали що там двох якихось лежнть забнтих.

То було при кінці березня. Не можу оприділити число. Якби мені дали календар. Знаю, що то було якраз в польську... пальмову суботу, як вони поїхали. В польську пальмову суботу, а неділю, то снігом курило так!..

Аж дали знати в середу, ми з мамою шукали. Там канал був такий, вода плила, а зверху ще сніг... обмочив... Брата, то там з Желехова³⁷ один пізнав, то витігнули на берег. Так по-сільському вибраний, в чоботях (брат – прим.), в такім... То що кашкета не було. А той Степан, то мав футболку на собі і спортивні, а то все було обдерте.

– Спортивні чи, можливо військові?

– А він був в військовім, коли був у нас в хаті, як мали їхати. А з него все здерли: в шинели був, в кашкеті синьому такому... Поздирали.

То він лежав таки в рові, вода без него плила; тут, на грудях, шкіра була, розумієте, поморщена. Вока одного не було; ворони вибрали, чи що, то я не знаю... А брат, – то потім взнали, – брат дуже просився, то йому з револьвера кулю, тут ввійшла, а ззаду (п.Іван показує на потилицю – прим.) вийшла, а потім ще сокирою голову розрубали...

37 Тенер с.Великосілки

– А коли поховали Вашого брата?

– В середу знайшли, а зараз в четвер ховали. То, розумієте, тепло бралось,

– А коли Степана забрали звідти?

– А з Степаном... Ми так лишили Степана того, бо то були розрухи, ми боялися, щоб до нас не прийшли, не побили, не спалили.

– А коли його забрали, Ви не знаєте?

– Його... Я так не знаю... Потому, – всякі люди є, – витягнули його, десь тамка запарпали в землі, прикинули чимось, а щось, може, за тиждень прийшов якийсь старший чоловік, казав, з Ракобовт. Зайшов до нас: «Де таке щось діялося?» – «Не знаєм, брата привезли, а його там лишили». Він пішов геть до Нагорець і там зі себе скидав плащ, – такий був плащ файний, щоб хтось підводою завіз до Ракобовт. Ніхто не хтів, бо боялися; ану поїду і мене заб'ють. То він тут Степана таки лишив, пішов до Ракобовт. А незабаром приїхала з Ракобовт фіра і забрала його.

Після того, десь за місяць, за півтора той священник-монах до нас приїздив, розпитував, як то було. Ще німаки тоді були, бо рускі до нас прийшли в серпні місяці в 1944 році.

Так менше-більше я можу оприділити... де, в якій хаті їх навіть... бо як прибїгли кіньми, як виїхали до Соколова, завели до хати, то їх понанували вперед горівкою. Казали, що той Степан мав револьвера, гранату, – ну то неправда, бо він був у нас... їх взяли на сани, вивезли там за село і постріляли... їх в хаті вперед там... точно не буду казав, я ж не можу, но так, як я чув, що там стодола така була... то їх катували ще, мордували, били. Тримали аж до вечора. Як сі смеркло, просто безпритомних, покидали на сани, на віз і там в таку долину, в Концеву долину завезли і там їх постріляли. Зовсім ввечері їх постріляли. В цю саму суботу ввечері.

– А Ви могли би нам те місце показати?

– Міг би.

* * *

Так звана Концева долина, де були знайдені тіла двох хлопців, знаходиться в центрі уявного трикутника, вершинами якого є церкви у селах Великосілки, Малі Нагірці та Соколів. Цією долиною тече у рівчаку невеликий потічок. В одному з його рукавів зустріли свою смерть Степан Навроцький та Йосиф Стернюк. Зараз цього рукава вже не існує, його зарівняли. Від нього на поверхні залишилися слабкі сліди у місці, де він колись входив у потічок.

Веселка над місцем смерті стигматика, 5 травня 1996 р.

Ми вже згадували, що погода в день нашої поїздки видалася нам символічною. Тепла сонячна днина за винятком 30–40 хвилин, коли падав такий нестримний дощ! Якраз у цю неповну годину вклалася розповідь п.Івана Стернюка: злива зірвалася з неба на початку нашої розмови, а припинилася в перші хвилини дороги до місця загибелі хлопців. Але найважливіше було попереду.

Якими враженнями переповнилися б Ви, коли б довелось Вам із певним трепетом в серці їхати на місце, де після мордувань загинуло двоє молодих людей, і перед Вами постала подвійна веселкова арка, спектр кольорів якої повторювався кілька разів, сходячи до землі, обіруч «зеленої могили серед поля»? Ми майже в'їжджали під неї. Чи було це Божим знаком на місці смерті стигматика? Можливо, але таке явище зустрілося нам вперше. А що сталося це саме в такому місці, додало ваги нашим переживанням.

До останнього часу не було точно відомо про дату смерті Степана Навроцького. Сьогодні можна твердо сказати, що хлопці загинули 1 квітня 1944 року, оскільки це підтверджують два незалежні достовірні свідчення.

Іван Стернюк чітко пам'ятає, що це сталося пізно ввечері у суботу перед польською Вербною («пальмовою») неділею. 1944 року Великдень східні церкви святкували 16, а римо-католики – 9 квітня.³⁸ Вербна ж неділя – за тиждень перед Воскресінням. Отже, «польська пальмова субота» була 1 квітня 1944 року.

38 Календар-Альманах на 1944 рік. – Краків-Львів. – с.19

Церква в с.Ракобовти, 5 травня 1996 р.

Датування, за словами очевидця, який як можна помітити, пам'ятає навіть дрібні деталі подій, саме по собі достатньо достовірне, хоча і залишається все ж лише найбільш ймовірним, а не точним.

За сприяння однієї з громадських організацій були надіслані запити у Буський та Кам'янко-Буський відділення ЗАГСу, де повинні були б зберігатися церковні книги з тих часів, відповідно зі села Ракобовти (де поховано Степана Навроцького) та зі с. Лодина (до поховано Йосифа Стернюка). На запит щодо

дати смерті Йосифа Стернюка прийшла відповідь, що книги з записами про смерть за 1930-1946 роки по с. Лодина не збереглися. Але завдяки Божому провидінню така книга збереглася по с. Ракобовти. Виписка з неї про смерть Степана Навроцького вміщена в цьому збірнику. Для нас важливо, що запис зроблено в ті дні і тими людьми, що були найближче до згадуваних подій. Там вказані те ж місце смерті і та ж дата.

Згадаємо тут ще про певне співпадіння в датах смертей двох інших наших відомих стигматиків. Евстахія Бохняк померла також 1 квітня, але 1974 року, рівно через 30 років після смерті Степана Навроцького. А с.Маріям (Анастасія Волошин) майже через 50 років в день первомученика Степана, 9 січня 1994 року.

* * *

Ми віримо, що смерть Степана Навроцького не стала завершенням його місії. Свідченням того є, серед іншого, спогади

о.Я.Тихого. Окрім о.Ярослава, підписану світліну Степан подарував ще кільком особам, які також, напевно, багато чому в своєму житті завдячують заступництву стигматика.

Пам'ятаймо, що у тяжкій скруті він радив приходити до його могили й молитися. Але згадуймо тоді також і про його приклад відданості Божій волі, наполегливості у її реалізації, покірності у

власній жертовності та мовчазній терпеливості у несенні тяжкого та світлого, бо праведного хреста, яким було його життя та післанництво.

На слова Лесі Українки про те, що «нудь на Голготу велична тоді, коли тямить людина, нащо й куди вона йде», можна впевнено опертися при оцінці життя та, особливо, останніх днів нашого стигматика. Два речення із спогадів п.Люби Карп'як є достатньо яскравою ілюстрацією: «Моя мама просила, молила Степанка: «Не йдіть нікуди по смерть»».

Про що міг думати цей юнак 1 квітня 1944 року, знаючи, що проходить верхи на коні останні метри свого життя? Можливо про те, що його смерть стане символом жертовності, самопосягати та відданості Божій волі? Напевно, ні. Про те, що його Голгофа викупить багатьох українських повстанців, дивізійників, цивільних осіб? Напевно. Але думається, що найголоснішою линула з його серця молитва до Бога за рідну Україну, яку залишав, за її народ, який в майбутні десятиліття повинен був з Божою допомогою перейти свій страшний та кривавий шлях на Голготу, щоб бути розіп'ятим на перехресті тисячоліть, аби потім воскреснути у Божій славі та стати доказом сили та святості Христової віри.

1996 рік

ДОКУМЕНТЫ

AUSWEIS Nr. 680

Bild des Inhabers:

Eigentliche Unterschrift des Inhabers: *Stephen Nawrotzkyj*

D. 67 durch nebenstehendes Lichtbild kenntlich gemachte

N a w r o t z k y j
S t e p h e n

geb.: 1.1.1922 in Halytsch

Wohnung: Bachstrasse 2.

ist als Angestellte bei Städt. Gesundheitsverwaltung

beschäftigt.

Ausstellungsort: *В.А.*
В.А. Манн
Unterschrift

Der Stabsarzt
in
Lemberg

Der Stabsarzt
in
Lemberg

Свидетельство № 01
(бессрочное)

ОБ ОСВОБОЖДЕНИИ ОТ ВОИНСКОЙ ОБЯЗАННОСТИ

Выдано настоящее свидетельство Валентину Райваккоману Ситанивскому
(лицам РВК и какой области)

военнообязанному 1922 года рождения Новроцкий Ситан
(фамилия, имя, отчество)

Васильевич состава запаса 133 категории, ВУС № 133

уроженцу с. Запужва Валитского
(области, города)

р-на Ситанилавской обл.
(района, села)

Л И Н И Я С Г И Б А

в том, что он по освидетельствовании 8. Января 1941 года Комиссией при Валитском РВК
(указать, при каком РВК)

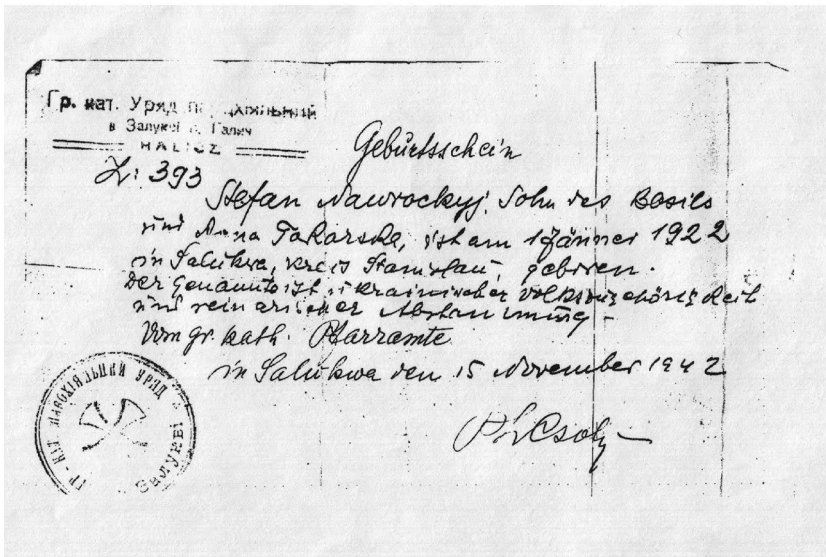
Ситанилавской обл.
(или воинской части)

признан негодным к несению воинской обязанности с исключением с учета по гр. ст. 20 расписания болезни приказа НКО СССР 1940 г. № 184 и снят с воинского учета.

м. п. *В.А. Манн*
Районный военный комиссар

8. Января 1941 г.

Уполн. Главлита 10.ХИ-39 Тип. НКВД Зак. 6873

Галицький район
департамент
10.07.1996р. №3-25/428
ВІДПОВІДЬ
ГРОМАДСЬКА

м. Львів
Громадській організації
"Камерний хор "ОСАННА"

На Ваш запит № 18 від 25.06.1996 року відділ реєстру Галицького району повідомляє, що в архіві органу реєстру є актовий запис про народження № 1 від 01 січня 1922 року на НАВРОЦЬКОГО Стефана Васильовича, народженого 1 січня 1922 року по с. Залужка Галицького району Івано-Франківської області.

Відомості про батьків:

- Батько - Навроцький Василь Григорович
- Мати - Навроцька /Токарська Анна Іосифівна
- Куми: Панас Крук та Анастасія Токарська.
- Хрестити та миропомазав о. Роман Лободич.
- Віросповідання католицьке.

Спеціаліст відділу реєстру В. На запису

УКРАЇНА
МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ
УКРАЇНИ
ВІДДІЛ РАЙОННОГО АКТИВ
ГРОМАДИНСЬКОГО СТАНУ
БУДСЬКОГО РАЙОНУ
ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ
ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Директору

Камерного осоруд. Осанки"
п. Бель.

№ 2100-51Р
На ваш запит №4 від 10.05.96р.

Згідно метричного свідоцтва про
смерть №6 від 16 квітня 1944 року
вкладеного в Дакіовтківського церковного
будьського р-му Львівської обл. значиться,
що Гавроцький Богдан-Степан
син Василя Гавроцького і Анни Пото-
карської господарів в с. Залуква,
ліній народився в 1922р. в с. Залуква
війні Тамча, номер свідоцтва 1944р.

В графі причини смерті записано:
"Замордований невідомим злощасливцем.
Тіло знайдено на полі під с. Назирів
і сополів війні с. Печелів (тепер
Великосілки) Нам. Бувського р-му.
Терезе взятий до с. Дакіовтків і тут
похований".

Похоронив в Богдане-Степане
Гавроцького писаревий парох
отець Стріжак Філіп.

П. П. П. П. П.

Олег НЕТРУК
НОВІ МАТЕРІАЛН ПРО СТЕПАНА НАВРОЦЬКОГО

1952 року в Канаді в друкарні «Голосу Спасителя» (м.Йорктон) вийшла друком книжка «Післанці з таємного світу. Український стигматик Степан Навроцький». Видання невеликого формату, на 92 сторінки. Апробату на друк книжки від Апостольського Екзархату Західної Канади дав єп.Ніль Саварин. Замість повного імені автора у книзі вказано лише ініціали: «о.М.С.» Як засвідчували нам о.Я.Тихий, о.А.Рижак, Я.Мазурак та М.Дудкевич, під цим криптонімом приховано прізвище о.Михайла Сонуляка. Те саме письмово підтвердив нам Богдан Казимира, який проживав у Канаді та тривалий час знав о.М.Сонуляка. Б.Казимира вказує також, що він є співавтором цієї публікації. Передруковуючи книжку в цьому збірнику, ми залишаємо лише ім'я о.Сонуляка, бо так було вирішено 1952 року. Зараз напевно уже неможливо довідатися, чому авторами не були вказані «о.М.С., Б.К.», а лише «о.М.С.». Поза сумнівом, Б.Казимира значно долучився до інформативного на-

Титульна сторінка книжки о.М. Сонуляка з 1952 р.

Богдан Казимира, орієнтовно 1942 рік

Титульна сторінка книжки
Я.Мазурака з 1991 р.

повнення книги, оскільки був знайомий особисто як зі Степаном Навроцьким, так і з особами, що були до нього близькі.

Першим, хто почав поширювати інформацію про Степана в незалежній Україні, був Ярослав Мазурак. 1991 року він, спільно зі спілкою політв'язнів, видав невелику книжечку «Стигматик Степан Навроцький – борець і жертва за Україну». Ми довідалися про стигматика на початку 1990-х років від п.Марії Дудкевич. Багато світлин Степана (та інших українських стигматиків) зберегла саме вона. Я.Мазурака і М.

Дудкевич (як й інших безпосередніх свідків) уже немає серед нас. Вони поховані на Личаківському кладовищі у Львові, на полі, що містить поховання воїнів УПА, політв'язнів та репресованих.

* * *

Протягом кількох років від 1994 нам пощастило спілкуватися з тими, хто знав наших стигматиків. У подорожах у нас постійно було відчуття «сприяння з неба».

Після того, як було взято більшість інтерв'ю про стигматиків, опрацьовувалася періодика міжвоєнного періоду та часів німецької окупації, а також документи колишнього митрополичого архіву. На жаль, про Степана Навроцького нічого не вдалося знайти в часописах тих років (також і повідомлення про смерть Степана, про яке згадує М.Утриско в книзі о.М.Сонуляка).

Серед фондів колишнього митрополичого архіву, що зберігаються у Центральному державному історичному архіві України

у Львові вдалося знайти лише два документа про стигматика. Перший документ³⁹ – це «Звідомлення про Степана Навроцького та інших стигматиків» о.С.Фітя митрополиту Шептицькому. Більшу частину цього звіту присвячено Степану. Подаємо цю частину в розділі «Свідощтва очевидців». Другий документ⁴⁰ – це дві сторінки на одному аркуші з записами (виписками зі записів?) екстаз Степана Навроцького за 24 липня, 26 липня й 4 серпня 1941 року, зробленими Констаитином Чеховичем. Ось текст за 24 липня.

«(оповідає:) Сьогодні вночі був я в церкві св.Юра... і була повна церква людей. Всі молилися спільно і по молитві вийшли. Потім прийшло військо, поклякали і відмовляли спільну молитву. За кілька хвилин прийшов священник, дуже високий, з бородою сивою довгою, і волосся мав довге, сиве. Другий, молодий чорнявий священник сповідав, і військо сповідалося. Потім всі приступили до св.Причастія, і під час того стало дуже ясно в церкві, і чути було голос: «Благословенні всі.» По св.Причастію військо повставало, а там, де була ясність, на середині церкви з'явився якийсь чоловік з рижою бородою, в червонім фелоні. А військо мало на грудях на лівім боці тризуби без хрестиків. А той чоловік з рижою бородою приступав до кожного жовняра і робив на тризубі хрестик, так що той хрестик на тризубі лишався, – і кожного благословив. Мундурри були німецькі. Як скінчив робити хрестики, поблагословив всіх, сказав: «Амінь, Амінь, Амінь,» – і відійшов від них... Потім прийшов той старець лисий з білою сорочкою, снушеною поверха, і сказав: «Чого ви так, друзі, засумувалися? Не сумуйте! Те, що ви думаєте, що Німеччина буде на Україні, то так не буде... Україна повстане в 1943 році, а вже моцна і сильна, і весела повстане дійсна Україна в 1944 році. Тепер всі помолимося до Матері Божої, щоб нам щасливо дорога пішла!...»

Цей епізод ще раз підкреслює думку, яка звучала в екстазах: не буде справжньої України, поки на тризубі не буде хреста. Йдеться вочевидь не лише про візуальне вирішення герба, а

39 ЦДАЛ, ф.201, он.1р, снр.111, арк.46-55

40 ЦДАЛ, ф.201, он.46, снр.2755, арк.5

про наріжний камінь, християнство, який повинен бути закладений у будові держави.

Ще один уривок з протоколів екстаз був у М. Дудкевич. Це два аркуші машинопису, які зберігалися разом тривалий час. Перший містить вірш та дату 30 листопада 1943 року. Нотатку з екстази містить другий аркуш. Він підписаний: «Списав Мгр. Михайло Грещак» (перший чоловік М. Дудкевич). Ця сторінка без дати та вказівки, чня саме екстаза записана. Можливо, що запис стосується екстази 30 листопада 1943 року. Найімовірніше, що йдеться про Степана Навроцького, оскільки подружжя Грешаків відвідувало переважно його, а не інших стигматиків. Подаємо текст повністю. Йдеться про Митрополита Шептицького...

«[Ісус:] Діточки мої, якби Ви знали того Старушка думки, ви би злилися слезами. Він є великий, оцінений перед Вітцем Моїм і перед світом. Він вже тепер мислить, якби то слуг Моїх, учеників Моїх заохотити до більшої науки релігійної. Зерна Мого є досить, а сіяти нема кому. Діти мої, він кожду думку відчуває, він відчуває і Моє кожде терпіння, і все Я йому даю з любовію. До кінця 1944 року скасую всяке поганьство, а в 1945 р. настане мир і згода і любов. Той Старушок, коли западає у недугу, Я укріпляю його в силу. Я Ангела висилаю укріпити його. Се задля тих терплячих, котрі уставляються до Мене, щоби йому дати силу. Діточки Мої, вільної хвилі він не має, його ум перепрацьований, його ум далі працює для слави Вітця Мого і Моєї. Ще для него буде великий труд, як переживе ті хвилі страшні, і переживе, бо Я так зроблю. Напоминає слуг Моїх, ченців і черниць називає дітьми своїми. Наказує: моліться до Отця Небесного і Сина Його Ісуса Христа. Не насміхайтесь з терплячих. Слухають його?! Та де. Як він говорить, то слухають, а як вийдуть, то сміються. І він про се знає... Нагороджу його великою славою в царстві Моїм і тут на землі. Слава Отцю Моєму і Мені і Духови Святому во вічні віки. Амінь. Слава Ісусу Христу.»

Зауважуємо, що у наведених уривках є деякі передбачення, які, виглядає, не збулися. Слід розуміти, що пророцтва не завж-

ди втілюються, і цьому є приклади також у Святому Письмі. На хід подій можуть мати вплив вчинки людей.

* * *

Біля могили Степана в с.Ракобовти у скриньці знаходиться зошит, де люди залишають свої записи. Тут можна прочитати різноманітні звернення до Степанка: від турботи про Україну («щоб вести на Божу славу Українську нам Державу») до особистих прохань про здоров'я для себе чи близьких, про вступ в університет тощо. Багато також тут подяк, є й описи допомоги, яка виявлялася після молитовного звертання до Степана. Можна побачити записи з проханнями, а за деякий час – подяку за отримані ласки від тих же ж осіб. Наведемо кілька прикладів. Зворушливим є запис невпевненою дитячою рукою «Степан, дякую, що ти допомагаєш моїй усій родині. Дякую тобі за все. Іринка, вересень 2003 р.». А ось уривок тексту від школярів Буська (червень 2003 р.): «Слава Ісусу Христу! Дорогий Степанку, ми стоїмо перед Твоюю могилою втомлені, але щасливі. Ми уклінно прсимо Тебе молитися Богові за нашу багатостраждальну Україну, за наших рідних і близьких, за грішників, які ніяк не можуть відшукати дороги до Господа Бога. Нехай та лілія, яку ми посадили біля Твоїх ніг, розцвіте білим цвітом, який символізуватиме нове, краще життя нашої української землі.»

Деякі записи як повідомлення про чудо. «У мене довший час не було дітей (два рази завмирав плід) і тому я просила Степанка, щоб просив у Бога ласки, щоб я змогла виносити дитину. І так сталося: у мене зараз є синочок. Дуже я йому вдячна. Дорогий Степанко, то завжди будеш у нашому серці.» (серпень 2005 р.). Три жінки описують, як бачили в травні 2002 року світляні вогники поміж квітів на могилі. «Здавалось, що вони бавилися, підскакували, перескакували одна через одну, танцювали. Одна з нас перегорнула рукою зілля, і вони зникли, а появились на іншому боці, коли перегорнула там, вони зникли і появились

на грудях. Так тривало 15-20 хвилин.» Жінки пов'язують це зі зціленням маленької дівчинки.

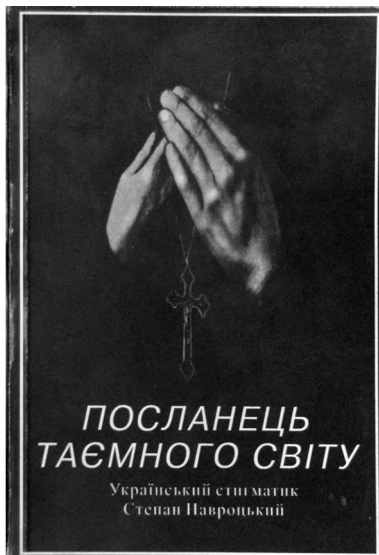
Кілька нотаток стосуються часу Помаранчевої революції 2004 року. Ось наприклад, за місяць до її початку один чоловік звернувся до Степана Навроцького: «Ми з Тобою бачилися кілька разів 1943-44 рр., але не розмовляли. Сьогодні я прийшов на розмову з Тобою... Ми просимо про ласку до України і до нас Господнього милосердя зіслати. Допоможи, праведний Степане, допоможи нам усім!» Інший запис, від 1 грудня 2004 року: «Сьогодні я прийшла до могили Степана Навроцького просити про здоров'я усіх дітей, які знаходяться зараз у Києві, щоб здобути перемогу на користь незалежної нашої України, щоб нею керували чесні люди, щоб вона була багатою, сильною державою... щоб відвернути війну від наших дітей, які стоять у Києві за справедливість.»

Люди описують своє бачення післанництва стигматика. Подяка з літа 2005 року: «Твої рани допомогли багатьом тисячам людей воскреснути заради нашої квітучої України. Ти даєш нам силу бути твердими у любові до нашої землі.» В записі з вересня 2008 року Степана названо «мучеником, який вчить нас повній довірі до Бога».

У зошиті двічі залишив записи науковець, громадський та церковний діяч, ректор Українського Вільного Університету в Мюнхені Мирослав Лабунька (1927-2003). Ось одна з них: «Давно відома мені трагічна смерть угодника Божого Степана Навроцького. Молючись часто за його прославу тут на землі й в важких хвилинах життя звертаюся до нього про його заступництво перед небесними силами. Він за життя тут на землі часто вимолював ласки господні для тих, що його про це просили, й обіцяв, що вислуховуватиме наші просьби про поміч і після смерті. Молімося часто й щиро за його прославу, за його проголошення Блаженним ще за нашого життя. (25 червня 2002)»

В зошиті є також спогади Парані Куцко, записані 15 червня 2002 року. Наводимо їх повністю. «Я, Куцко Параня Гр. 1923

року народження. Проживаю в селі Деревляни К.Буського р-ну. Пригадую, що коли отець Піджарко Адріан, священник з села Ракобовти, проводив Богослужіння у нашій церкві, то розказував, що у нього часто ночував Степан Навроцький. Одного разу отець спав в одній кімнаті, а Степанко у другій. Пробудившись, отець побачив ясність у кімнаті, де спав Степанко, і світилися дві свічки. Але ясність була надприродна. Степанко в цей час говорив проповідь. Про що він говорив, я вже не пригадую. Отець Піджарко був дуже стривожений тим, що бачив і чув.»⁴¹

Титульна сторінка першого видання збірника, 1997 р.

* * *

Перше видання збірника матеріалів про Степана Навроцького вийшло 1997 року стараннями о. Леоніда Костка. Священик готував його за благословенням Любомира Гузара, тоді ще єпископа-помічника Глави Української греко-католицької церкви. Книжка розійшлася досить швидко. 2002 року невелику книжечку про стигматика написав о. Ігор Цар. Десь тоді ж була задумана серія книг «Божі Сліди», яку хотілося розпочати розповіддю про Степанка. Тому ми вирішили подати рукопис о. Ігоря як першу книжку серії. Того ж 2002 року в серії «Божі Сліди» вийшов збір-

41 Зауважимо, що нро подібний винадок, який транився у них вдома, розновидала нам свого часу Люба Карн'як. Її розповідь нодана в цій книжці серед інших інтерв'ю. Вона також надіслала нам два листи, які нередуковано окремо від інтерв'ю у цьому збірнику. В зошиті біля могили ми знайшли також її сногади, занисані 25 березня 2003 року, проте вони не додають нової інформації.

ник про оновлення образів у Глинянах і Плугові, до яких був причетний Степан Навроцький.

Від 1997 року нової інформації про Степана Навроцького майже не було, хоча ми й помістили в двох книжках звернення повідомити про осіб чи документи, що мали до нього відношення. Нові факти були лише у спогадах проф. Миколи Шеремети, які вийшли 2003 року в «Новій Зорі»; їх поміщуємо в цьому виданні.

Натомість інформація про Степана поширювалася поміж людей: через радіо передачі,⁴² газетні статті⁴³ та в безпосередніх розмовах.⁴⁴ Члени Марійської дружини с.Ставчани неподалік

42 До прикладу, 1997 року у львівській радіо-мережі транслиювалася передача за участю о.Л.Костка.

43 Перелік статей, на які ми натрапили. Посланець таємного світу // Наша віра. – 1997. – ч. 7. – с. 12-13 (уривки з матеріалів із збірника); о.М.Сонуляк, Український стигматик Стенан Навроцький // Мета. – 1997. – ч. 20-21; 1997. – ч. 22-23. – с. 14; 1998. – ч. 3. – с. 7 1998. – ч. 4; 1998. – ч. 6. – с. 7 (нередрук зі скороченнями відновідної книжки); Є. Бортник, „Посланець таємного світу” // Християнський вісник. – 1997. – ч. 10. – с. 4 (рецензія на збірник, присвячений Стенанові Навроцькому); Р.Брезіцький, Коли зацвіте лілія? // Діти Ненорочної. – 2001. – ч. 7. – с. 4-6 (про Стенана Навроцького зі свідченнями н.М.Луців та н.Л.Сікорської); Свідчення // Діти Ненорочної. – 2001. – ч. 8. – с. 19 (про номіч за носередництвом Стенана Навроцького); В.Грушка, Стенан Навроцький – жертва за волю України // Арка. – 2002. – ч. 9, травень (новідомлення про книжку о.І.Царя та коротка замітка про Стенана Навроцького); Біла лілія – знак Божого носланця // Діти Ненорочної. – 2002. – ч. 5-6. – с. 22 (про сценічну ностановку, яка розновідає про життя Стенана Навроцького, здійснену членами Марійської дружини с.Ставчани Пустомитівського р-ну Львівської обл.); Н.Ігнат, На могилі Стенана Навроцького ще розцвіте біла лілія // Воля народу (Часонис Буського району). – 2002. – ч. 84, 15 жовтня. – с. 1; І.Гургула, Стигматик Навроцький: вішун української долі // Молода Галичина. – 2002. – ч. 94, 7-13 листопада. – с. 1, 25; М.Шеремета, Стигматик галицької землі // Нова зоря. – 2003. – ч.16. – с.5; І.Вороняк, На могилі стигматика Навроцького зацвіли білі лілії // Високий замок. – 2004. – ч.119, 7 линня; Л.Калитин-Калиновський, Зустріч з носланцем Божим (вірш) // Воля народу. – 2006. – ч.85, 6 жовтня; М.Гарасимчук, Ракобовти з Львівщини і Залукву з Івано-Франківщини носєднав стигматик Стенан Навроцький // Вісті з краю. – 2007. – ч.26, 5 линня. – с.8-9; І.Стрижевська, “Ракобовти стануть містечком” // Львівська газета. – 2008. – № 167, 13 листопада; І.Хрушак, «... Моліться, я вам носожу» // Вісті з краю. – 2009. – ч.5, 5 лютого

44 Висловом нашого очікування «снравжньої» України є те, що люди, нам’ятаючи обіцянку Стенана, садили на його могилі білі лілії, й навіть преса новідомляла

Учасники вистави про Степана, с.Ставчани, 2002 р.

Львова поставили виставу про життя стигматика.⁴⁵ 13 жовтня 2002 року цю виставу показали у Ракобовтах під час святочної академії, присвяченої 60-річчю УПА та 80-річчю від уродин стигматика. А на одній з патріотичних акцій біля місця спочинку Навроцького (20 травня 2007 р.) виступили школярі Ракобовт з присвяченими йому віршами.⁴⁶ На Великдень школярі Ракобовт стоять у почесній варті біля могили. 10 жовтня 2011 року було відправлено панахиду та встановлено дерев'яний хрест біля дороги, що проходить повз «Концеву долину», де

про те, що на могилі Степапа розцвіли ці квіти. Це зокрема: І.Вороп'як, На могилі стигматика Навроцького зацвіли білі лілії // Високий замок. – 2004. – ч. 119, 7 липня. Цікаво, що це сталося за кілька місяців до помаранчевої революції.

45 Лист до нас від організаторів та публікація: Біла лілія – знак Божого послання // Діти Непорочної. – 2002. – ч. 5-6. – с. 22

46 Прес-служба Кам'янка-Бузької районової організації ВО «Свобода», Деяк героїв у Кам'янка-Бузькому районі [<http://www.lviv.vosvoboda.info/dokument001785.html>]

*Посвячення хреста в Концевій долині,
в якій загинув Степан Навроцький.*

Степан загинув.⁴⁷ Нині там стоїть вже кам'яний хрест. Організовано приїжджала до Ракобовт громада с.Залуква, звідки Степан родом, а мешканці Ракобовт відвідували Залукву.

Тепер прощі до його могили відбуваються досить часто. Отак, через звернення людей, їх молитви, продовжується місія Степана Навроцького. Проте це лише один зі способів, як він допомагає своєму народу. Наші «небесні опікуни» мають напевно різні способи впливати на перебіг подій. Віриться, що Степанко знову разом з нами, аби робити те, чому присвятив своє життя. А найбільше він турбувався долею України.

грудень 2013 р.

⁴⁷ Хрест встановлено неподалік від повороту з київської траси па с.Соколів. Щоправда, це досить далеко від місця загибелі Степана Навроцького. Аби потрапити до цього місця, слід рухатись дорогою від с.Малі Нагірці до с.Соколів, метрів 40 за остапніми будівлями повернути з дороги ліворуч в поле і пройти до потоку.

ЗМІСТ

Ярина ПЕТРУК, ПЕРЕДНЄ СЛОВО	3
Олег ПЕТРУК, СТИГМАТИЗАЦІЯ В ХРИСТОВІЙ ЦЕРКВІ.....	4
о.Михайло СОПУЛЯК, ПІСЛАНЦІ З ТАЄМНОГО СВІТУ. ПРО УКРАЇНСЬКОГО СТИГМАТИКА СТЕПАНА НАВРОЦЬКОГО	15
Слово до читача.....	15
Про стигматиків та стигматизацію.....	17
Стигматики наших днів.....	19
Моя нерша зустріч із Стенаном Навроцьким.....	20
Початки видінь.....	23
Арешт, звільнення та нерпі стигми.....	27
«Божий нісланець – малий Гавриїлко».....	28
Екстази.....	34
Стигми.....	38
Невидимий нровід.....	40
Чому стигматики?.....	45
Далековидіння.....	46
Віщування.....	50
Водичка та норошок.....	53
Перебирання недуг та їх лікування.....	55
Зв'язки з іншими стигматиками.....	57
«Дефіляда духів».....	60
Відновлення образів.....	63
Смерть Стенана.....	70
Ярослав МАЗУРАК, СТЕПАН ПАВРОЦЬКИЙ – БОРЕЦЬ І ЖЕРТВА ЗА УКРАЇНУ	78
Вступ.....	78
Короткий життєнис.....	79
Перший стигматик-мужчина в нашій Церкві й нашому народі.....	81
Чудесні оздоровлення й інші незвичайні явища.....	84
Закінчення.....	88
СВІДОЦТВА ОЧЕВИДЦІВ.....	89
о. Стефан Фітьо, Звідомлення Митрополитові Андрею Шентицькому.....	89
Констянтин Чехович, Моє життя і мої мрії.....	94
Галина Тиха, Мої зустрічі зі стигматиком Стенаном Навроцьким.....	98

Роман Яримович, Стигматик Стенан Навроцький у моєму житті	100
Галина Кливак, Про Стенана Навроцького	101
Люба Карн'як, Сногади про стигматика Стенанка Навроцького	102
Мирослава Лозинська, Розповідь кузена	103
Ярослав Мазурак, Про Стенана Навроцького	105
Микола Шеремета, Стигматик Галицької землі	109
ІНТЕРВ'Ю З ОЧЕВИДЦЯМИ	114
Марія Дуткевич	114
Монах-студит Веніамин Занлатинський	118
о. Ярослав Тихий	119
о. Антоній Рижак	127
Євгенія Петріна	131
Іванна Саламаха	132
Винадок із наміром арешту на вул. Пісковій у Львові.	133
Люба Карн'як	134
Анатолій Гнатишак	136
Стефанія Сікора	140
Ігор Фітьо	141
Олег і Ярина ПЕТРУК, ОСТАЙНІ ДНІ НАШОГО СТИГМАТИКА	144
ДОКУМЕНТИ.....	156
Олег ПЕТРУК, НОВІ МАТЕРІАЛИ ПРО СТЕПАНА НАВРОЦЬКОГО	159

Серія «БОЖІ СЛІДИ»

Бог не залишає нас без Своєї опіки ні на хвилину, хоч ми переважно не помічаємо Його допомоги. Однак деколи, у важливих ситуаціях, Він діє через чудо, яскраво засвідчуючи Свою присутність. Серія книжок “Божі Сліди” покликана познайомити Читача з тими Божими ласками, якими обдаровано наш народ та розповісти про подібні випадки у світі. Назва серії походить від назви часопису, який виходив у Львові 1939 року.

- о.Ігор ЦАР, Стенан Навроцький – жертва за волю України. – Львів, 2002. – 32 с.
- Чудесні оновлення образів у Глинянах та Плугові / Збірник матеріалів. – Львів, 2002. – 72 с.
- Ярослава ЛЮДКЕВИЧ, Джерельце. Оновідання про чудо в Биличах. – Львів, 2002. - 80 с.
- Чайковичі. Нерукотворний образ, цілюще джерело / Збірник матеріалів. – Львів, 2002. – 96 с.
- о.Ізидор ГОНЧАР, Марія СОКИРКА, Подих вічності (про українську стигматичку Софію Гачинську). – Львів, 2003. – 64 с.
- Олег ПЕТРУК, І каміння буде говорити (про нерукотворні образи на шибках та подібні феномени). – Львів, 2003. – 108 с.
- Післанці з тасного світу. Анастасія Волошин / Збірник матеріалів. – ч.1. – Львів, 2008. – 128 с.
- Післанці з тасного світу. Анастасія Волошин / Збірник матеріалів. – ч.2. – Львів, 2009. – 144 с.
- Післанці з тасного світу. Евстахія Бохняк / Збірник матеріалів. – ч.1. – Львів, 2009. – 144 с.
- Післанці з тасного світу. Анастасія Волошин / Збірник матеріалів. – ч.3. – Львів, 2010. – 176 с.
- о. Володимир ЛИСКО, Про чистилище. – Львів, 2012. – 31 с.

Придбати ці видання можна
у видавництві «Пануга» за адресою:
м. Львів, вул. Любінська, 92, тел. (032) 297-00-78, 240-18-50

Також можна замовити та одержати їх ноштою
з онлатою при отриманні.

Замовлення надсилати на адресу:
м. Львів, 79000, н/с 6147

Підп. до друку 15.01.2014р. Формат 60x84/16
Папір офсетний. Гарнітура «Таймс».Офс.друк.
Фіз.друк. арк. 10,75 .Ум. друк.арк. 10. Умов. Фарбовідб. 10
Зам.№ 15010-1.Тираж 1000

Друк ТзОВ «Дизайн-Студія «Папуга»
м.Львів, вул. Любінська, 92
тел.: (0322) 297 00 78
Свідоцтво видавничої справи
ЛВ №15 від 21.11.2001р.